

กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล
ของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

The Process of Creating Conservation and Restoration Movement for
Coastal Resources among Fishers in Chana District, Songkla Province.

วรรณิศา จันท์หอม

Wannisa Junhom

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Art in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์   กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
 ชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
 ผู้เขียน   นางสาววรรณิศา จันทร์หอม
 สาขาวิชา   พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
 (ดร.อุทิศ สังข์รัตน์)

.....ประธานกรรมการ
 (ดร.พรไทย ศิริสาธิตกิจ)

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปราการ)

..

.....กรรมการ
 (ดร.อุทิศ สังข์รัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และ
 สังคม

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ดร.อุทิศ สังขรัตน์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นางสาววรรณิศา จันทร์หอม)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาววรรณิศา จันทร์หอม)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาววรรณิศา จันทร์หอม
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นตีความสร้างข้อสรุป

ผลการศึกษาพบว่า จุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวบ้านสวนกง เกิดจากปัญหาการใช้เครื่องมือที่สร้างความเสียหายให้กับทรัพยากร ได้แก่ เรืออวนลาก อวนรุน เรือปั่นไฟปลากะตัก และการทำโป๊ะ รวมทั้งการดำเนินงานในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ได้แก่ การข้อมยั้งป็นลงในพื้นที่ปะการังเทียม และการสำรวจน้ำมันของบริษัทเอกชน ส่งผลให้ทรัพยากรทางทะเลลดลงอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบโดยตรงต่อชาวประมง ชาวบ้านสวนกงจึงมีการเคลื่อนไหวโดยใช้ยุทธวิธีการขัดขวางทำลายระบบการเมืองปกติ ได้แก่ การชุมนุมประท้วง การปิดปากอ่าวสงขลา การขัดขวางขั้บไล่ และการใช้ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ ได้แก่ การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพูดคุยเจรจาทันที นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนไหวโดยการร่วมกับรัฐในการจัดการชายฝั่งอย่างยั่งยืน เช่น การทำความสะอาดปะการังเทียม การช่วยเหลือดูแลเต่าและปลาโลมา และการจัดตั้งองค์กรชุมชน การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารและแหล่งเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งการจัดงานอะบิเอย์หะเพื่อสื่อสารเรื่องราวและสร้างกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ

Title of Thesis	The Process of Creating Conservation and Restoration Movement for Coastal Resources among Fishers in Chana District, Songkla Province.
Author	Miss Wannisa Junhom
Major Program	Human and Social Development
Year	2016

ABSTRACT

This study aimed to explore the process of conservation and restoration movement for coastal resources among fishers in Chana District, Songkhla Province using qualitative research method. Data were collected from related documents and from the field through participant observations, in-depth interviews and focus group discussions. Typological analysis and analytic induction were conducted.

The study found that the process of conservation and restoration movement for coastal resources among fishers in Ban Suankong village began from problems caused by the use of destructive fishing tools that damaged the resources: trawl nets, push nets, electrofishing boats, and pound nets. In the coastal area, there are also other activities, especially shooting drills into the artificial reef areas and petroleum exploration that have resulted in the rapid decrease of marine resources and direct impacts on fishers. As a result, Suankong locals began their movement by obstructing and challenging the political system. They organized a protest rally, closed Songkhla estuary, obstructed and chased away people involved in the destructive activities, and used normal political strategies including negotiating, and submitting letters to relevant organizations. Furthermore, their movement included collaboration with the state in sustainable coastal management such as cleaning artificial reefs, helping and caring for turtles and dolphins, establishing community organizations, promoting Chana Sea to be a source of food production and community learning resources, and organizing an activity called "Ahboy Mah!" (Wow!) to inform the public and promote conservation and restoration of Chana coastal resources.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจาก ดร.อุทิศ สังข์รัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่เมตตากรุณาให้คำแนะนำ และคำปรึกษาที่มีประโยชน์กับ งานวิจัย ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ คอยให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาของ การดำเนินการวิจัย ขอขอบพระคุณกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกตุฉวา บุญปรากฏ และดร.พรไทย ศิริสาธิตกิจ ที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัย เพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้ สามารถสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนาทับ สมาคมรักษ์ทะเลไทย สถาบันการ จัดระบบสุขภาพภาคใต้ (สจรส.ม.อ.) ในการอนุเคราะห์ข้อมูลและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบพระคุณสมาคมรักษ์ทะเลจะนะ กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งบ้าน สวนกง โต๊ะอิหม่ามบ้านสวนกง เครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่น และชาวบ้านสวนกงทุกท่าน ซึ่งให้ความ ร่วมมือและความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณครอบครัว และหัวหน้างาน เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆทุกคน สำหรับกำลังใจและสนับสนุนส่งเสริมให้ข้าพเจ้าได้มีเวลาสำหรับการจัดทำวิจัยในครั้งนี้

วรรณิศา จันทร์หอม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
สารบัญภาพ.....	(10)
รายการผลงานที่ตีพิมพ์.....	(12)
สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับให้นำเสนอบทความ.....	(13)
สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์บทความ.....	(14)
เนื้อหา	
บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
บริบทชุมชนสวนกง.....	6
แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม.....	9
แนวคิดสิทธิชุมชน.....	14
แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.....	20
แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	35
วิธีการดำเนินการวิจัย	37
ผู้ให้ข้อมูล.....	37
การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	38

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	40
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	41
ผลการวิจัย.....	43
ชุมชนสวนกงกับเรื่องเล่าในอดีตและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม (ก่อน พ.ศ.2516).....	43
ชุมชนสวนกงกับวิธีการผลิตแบบทุน (พ.ศ.2516-พ.ศ.2534).....	47
ชาวบ้านสวนกงกับกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่งทะเลของชุมชน (พ.ศ.2535- พ.ศ.2560).....	51
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	86
สรุปผลการวิจัย.....	86
อภิปรายผล.....	87
ข้อเสนอแนะ.....	89
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	89
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	89
บรรณานุกรม.....	90
บุคลากร.....	94
ภาคผนวก.....	96
ภาคผนวก ก บทความในที่ประชุมวิชาการ.....	96
ภาคผนวก ข บทความตีพิมพ์ในวารสาร.....	106
ประวัติผู้วิจัย.....	123

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 เครื่องมือประมงของชาวบ้านสวนกง.....	7
2 เบ็ดราว.....	8
3 ชุมชนที่ใช้ในการศึกษา.....	39
4 แผนที่ชุมชนบ้านสวนกง.....	40
5 เตาปูนลวกสัตว์น้ำในสมัยก่อน.....	46
6 ภาพจำลองการทำประมงอวนทับตลิ่งหรืออวนตะแหละของชาวบ้านสวนกง.....	48
7 อวนลูกและหรืออวนปลาเกะตัก.....	49
8 ภาพจำลองปะการังเทียมริมชายฝั่ง.....	53
9 ภาพจำลองปะการังเทียมในทะเล.....	53
10 ชาวบ้านร่วมกันวางปะการังเทียมด้วยล้อรถยนต์.....	54
11 ภาพจำลองวางปะการังเทียมท่อปูนซีเมนต์.....	55
12 ชาวประมงพื้นบ้านปิดอ่าวสงขลา.....	60
13 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเดินทางไปยังกรุงเทพมหานครเข้าพบนายกรัฐมนตรี.....	62
14 ภาพจำลองโป๊ะในทะเล.....	65
15 เครื่องมือสำรวจของบริษัทหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าลูกเปิด.....	68
16 เจ้าหน้าที่ถ่ายรูปร่วมกับชุมชนหลังการทำกิจกรรมทำความสะอาดปะการังเทียม.....	71
17 ชาวบ้านสวนกงนำเต่าที่ติดอวนขึ้นจากทะเลเพื่อนำส่งให้ส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.....	72
18 ประกาศนียบัตรผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการช่วยชีวิตสัตว์ทะเลหายากเบื้องต้น.....	73
19 หนังสือทะเลคือชีวิตเล่มที่ 1 และเล่มที่ 2.....	76
20 ป้ายปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียนที่ได้มีการลงนาม.....	78
21 การประชุมร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลา โดยมีนายภุชชญา บุญราช ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นประธานในการประชุม.....	79
22 การปล่อยเต่าร่วมกันของหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนในงานอะโบบีหะ.....	82

ภาพที่	หน้า
23	การร่วมลงนามปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาค อาเซียน.....83
24	การสาธิตการทำปะการังเทียมในงานอะบิไซยะครั้งที่ 2.....83
25	การแข่งขันเรือเกยหาดครั้งที่ 3.....84
26	บรรยากาศอะบิไซยะครั้งที่ 4.....85

รายงานบทความเพื่อตีพิมพ์และการประชุมวิชาการ

Junhom, W.,Sangkharat, U. (2015). The participation of Suankong villagers in conservation of coastal resources in Chana district, Songkla province. In the 11th International Conference on Humanities and Social Sciences (IC-HUSO 2015) November 26-27, 2015 Khom Kaen University. (p.333-339). Songkla: Faculty of Liberals Arts, Prince of Songkla University.

วรรณิศา จันทร์หอม และอุทิศ สังข์รัตน์. (2560). กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. การตอบรับได้รับบทความเพื่อสู่ขั้นตอนการพิจารณาของกองบรรณาธิการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์ วันที่ 24 พฤษภาคม 2560.

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับให้นำเสนอบทความ

*11th International Conference on Humanities and Social Sciences (IC-HUSO) 2015
26-27 November, 2015 Khon Kaen, Thailand*

NOTIFICATION OF PAPER ACCEPTANCE

Date: September 23, 2015

Dear Wannisa junhom and Uiti Sungkharat
Paper Number: ICHUSO-0118
Conference website: <http://hs.kku.ac.th/ichuso>

We are pleased to inform you that your paper entitled “The participation of Suankong villagers in conservation of coastal resources in Chana district, Songkla province” is accepted for oral presentation in the 11th International Conference on Humanities and Social Sciences (IC-HUSO) 2015 which will be held from **November 26-27, 2015 at Khon Kaen University, Khon Kaen Province, Thailand**. Your paper was evaluated in a double-blind peer-reviewed. We invite you to present your full paper at the conference.

You will have 15 minutes for presentation and 5 minutes for audience discussion and questions. Electronic devices such as a computer, a projector, and an overhead projector will be provided in the presentation room.

Please also note that only selected full papers will be included in conference proceedings and in a CD as well as online publication on website. In the conference handbook, only abstracts will be published. The proceedings and the handbook will be distributed at the conference. *

Payment for registration fee must be made no later than **September 30, 2015** and kindly send us the scanned copy of the payment proof as soon as possible at email: ichuso2015@gmail.com

We look forward to welcoming you to Khon Kaen University in November, Thailand.

Yours sincerely,

(Assoc. Prof. Kulthida Tuamsuk, Ph.D.)

Conference Chair
Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences
Khon Kaen University, Thailand

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์บทความ

บันทึกข้อความ

สำนักงาน งานหลักสูตรและพัฒนาคณาจารย์ กองบริการการศึกษาวชิรวิทยาเขตปัตตานี โทร 1352

ที่ มอ 117/พิเศษ

วันที่ 24 พฤษภาคม 2560

เรื่อง ตอบรับบทความ

เรียน อาจารย์ ดร.อุทิศ สังข์รัตน์ (นางสาววรรณิศา จันทร์หอม)

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “การบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” ซึ่งเขียนโดย นางสาววรรณิศา จันทร์หอม และอาจารย์ ดร.อุทิศ สังข์รัตน์ มาถึงกองบรรณาธิการวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ นั้น กองบรรณาธิการฯ ได้รับแล้ว ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง ขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณาคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ หากผลการพิจารณาคุณภาพบทความดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว กองบรรณาธิการฯ จะแจ้งผลการพิจารณาให้ท่านได้ทราบต่อไป

อนึ่ง บทความที่ผู้เขียนนำส่งเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จะต้อง**ไม่เคย**ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร เอกสารการประชุม หรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ ทั้งนี้ หากมีการฟ้องร้องการละเมิดลิขสิทธิ์ดังกล่าวผู้เขียนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเพียงผู้เดียว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ แสงทอง)

บรรณาธิการวารสารสงขลานครินทร์

ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยตั้งอยู่บนสองฝั่งมหาสมุทรคือ มหาสมุทรแปซิฟิกหรือฝั่งอ่าวไทยและมหาสมุทรอินเดียหรือฝั่งอันดามัน จากรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมประจำปีพ.ศ.2553 ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ระบุว่าอ่าวไทยมีชายฝั่งทะเลยาว 1,920 กิโลเมตร และมหาสมุทรอินเดียหรือฝั่งอันดามันมีชายฝั่งทะเลยาว 960 กิโลเมตร รวมกันทั้งสองฝั่งคาบสมุทรประเทศไทยจึงมีความยาวชายฝั่ง 2,880 กิโลเมตร โดยมีจังหวัดที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลรวมทั้งสิ้น 23 จังหวัด (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2556, น.101)

ในอดีตพื้นที่ชายฝั่งทะเลของไทยทั้งสองฝั่งมีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวประมงทำการประมงเพื่อการบริโภคและกลายมาเป็นการประกอบอาชีพ แต่ในปัจจุบันทรัพยากรชายฝั่งทะเลกำลังถูกคุกคามและมีความเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของสภาพทางธรรมชาติและการพัฒนาทำให้เกิดการแย่งชิงเกิดการทำลายทรัพยากรในระดับสูง (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2556, น.1) ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยวัดจากค่าดัชนีมวลรวม GDP (Gross Domestic Product) จึงส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเลซึ่งมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น (วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย, 2554) นอกจากนั้นการนำเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และพาณิชย์กรรม เป็นอีกสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางทะเล ทำให้น้ำทะเลเสื่อมคุณภาพและเกิดความเสียหายต่อพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในทะเลและชายฝั่ง (มลพิษทางทะเลและแนวทางแก้ไขในประเทศไทย, 2559)

จากรายงานทรัพยากรประมงทะเลบริเวณอ่าวไทยตอนล่างจากเรือสำรวจประมงปี พ.ศ.2557 พบว่าสถานการณ์ทรัพยากรประมงทะเลบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง (อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส) ในรอบ 5 ปี (พ.ศ.2552-2556) มีแนวโน้มลดลงอย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของแหล่งประมง การพัฒนาเครื่องมือหรือเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำของเรือประมง ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง สภาพภูมิอากาศ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำมีการเปลี่ยนแปลง และมีผลทำให้อัตราการจับสัตว์น้ำบริเวณอ่าวไทยลดลงอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับใกล้จุดต่ำที่สุด (รายงานทรัพยากรประมงทะเลบริเวณอ่าวไทยตอนล่างจากเรือสำรวจประมง, 2557, น.6) ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ เพราะการประมงเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ก่อให้เกิดการจ้างงานและอุตสาหกรรมต่อเนื่องมากมาย นอกจากนั้นผลผลิตสัตว์น้ำยังเป็นแหล่งอาหารสำหรับประชากรในประเทศ และสามารถส่งออกไปยังต่างประเทศ (กรมประมง, 2555, น.1) ในขณะที่ผลผลิตทางการประมงสามารถสร้างมูลค่าให้แก่ประเทศมากมาย แต่ต้องประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเล ซึ่งเกิดจากความเสื่อมโทรมทางธรรมชาติ และความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ที่มุ่งหวัง

ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ จึงทำให้มีการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพประมงเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นทั้งจำนวน และประสิทธิภาพของเรือ และเครื่องมือประมงโดยเฉพาะเรืออวนลากและเรืออวนรุน (กรมประมง, 2555, น.3) ซึ่งนับได้ว่าเป็นเครื่องมือทำการประมงแบบทำลายล้าง เพราะเป็นเครื่องมือที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน และเป็นตัวทำลายสัตว์น้ำให้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วโดยคิดเป็นร้อยละ 60 ของปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมดจากเรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือปั่นไฟ ประกอบด้วยลูกปลาทางเศรษฐกิจ เช่น ลูกปลาลังเขี้ยว ลูกปูม้า ลูกปลาจวด ร้อยละ 65-70 ของปริมาณปลาเปิดที่จับได้ ซึ่งพันธุ์สัตว์น้ำเศรษฐกิจดังกล่าวควรจะได้เติบโต และสาเหตุสำคัญที่ไม่สามารถขจัดปัญหาเครื่องมือประมงเรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือปั่นไฟได้ เพราะการใช้เครื่องมือดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของบริษัทผลิตอาหารสัตว์หรือนายทุนนักธุรกิจส่งออกปลาป่น (บรรจง นะแส, 2554)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวประมงพื้นบ้านซึ่งต้องพึ่งพาฐานทรัพยากรทางทะเลในการหาเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว เมื่อการเลี้ยงชีพประสบความอึดคัดขัดสนชุมชนจึงเกิดการดิ้นรนเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาปากท้องของตน ส่งผลให้ชาวประมงพื้นบ้านรวมตัวกันเป็น “สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้” ในปีพ.ศ.2536 ซึ่งมีสมาชิกครอบคลุมทั้ง 13 จังหวัดภาคใต้ที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลในปีพ.ศ.2539 โดยมีบทบาทและทิศทางหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในระดับล่าง และการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย (บรรจง นะแส และคณะ, 2545, น.12) ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลาเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นสมาชิกของสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ โดยมีการรวมตัวกันในนาม “กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลา” ในปีพ.ศ.2538 ซึ่งประกอบด้วยชาวประมงในพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอรอนนอต อำเภอสทิงพระ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมือง อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา เพื่อเคลื่อนไหวขับเคลื่อนในการปกป้องทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยมีการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายวิธีการ เช่น การประชุมร่วมกันกับหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การยื่นข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การทำบันทึกข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาถึงอธิบดีกรมประมง การออกแถลงการณ์ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา การเคลื่อนไหวปิดอ่าวทำเรื่อน้ำลึกจังหวัดสงขลา และการชุมนุมประท้วง เป็นต้น แม้ปัญหาเรือประมงอวนลาก อวนรุน และเรือปั่นไฟปลากะตัก ยังไม่สามารถยุติปัญหาได้ เพราะยังมีการลักลอบทำการประมงในระยะชายฝั่งทะเลที่สงวนไว้สำหรับการทำประมงพื้นบ้าน หรือการประมงขนาดเล็ก แต่การร่วมต่อสู้ขับเคลื่อนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลาในครั้งนั้น เป็นจุดประกายที่สำคัญทำให้ชาวประมงในหลายพื้นที่ลุกขึ้นมาต่อสู้และปกป้องทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 56 ความว่า

“สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐ และชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่

ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของ
ตนย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 หมวด 3 มาตรา 66 ความว่า

“บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ
หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของ
ท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และ
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความ
หลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

ท่ามกลางสถานการณ์ที่เกิดขึ้นชาวประมงในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาเป็น
อีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องประสบปัญหาและได้เข้าร่วมขับเคลื่อนกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลา
ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีการขับเคลื่อน และมีกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอยู่
อย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนสวนกง เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดชายฝั่ง
ทะเลจะนะ และคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาใน
การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่น่าสนใจ เนื่องจากต้องประสบปัญหาทะเลเสื่อมโทรม
จนต้องออกไปทำการประมงในพื้นที่อื่น บางส่วนก็ต้องเปลี่ยนจากอาชีพประมงเป็นอาชีพรับจ้าง
เมื่อต้องออกไปทำกินนอกหมู่บ้านก็ต้องเจอปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว ความยากลำบากในการทำ
ประมงที่ชาวบ้านต้องประสบในครั้งนั้น ทำให้เกิดการพูดคุยโดยเริ่มจากกลุ่มคน 4-5 คน มีการ
ตั้งคำถาม และค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนว่าเกิดจากอะไร จนได้ข้อสรุปว่าปัญหาเกิด
จากเรือประมงพาณิชย์ที่เข้ามาทำการประมงในพื้นที่จนทำให้สัตว์หน้าดินถูกทำลาย ส่งผลให้จำนวน
สัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว หลังจากนั้นจึงได้ช่วยกันหาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการทำปะการัง
เทียมหรือซั้งที่ทำจากวัสดุธรรมชาติอันประกอบด้วยทางมะพร้าว ไม้ไผ่ ซึ่งนำมาผูกกับก้อนหิน เพื่อทำ
ให้เป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ หลังจากนั้นได้มีเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาในทะเลจะนะอีก ชาวบ้านจึงได้
รวมตัวกันโดยมีการคิดค้นหาวิธีการต่างๆมากมายในการขัดขวางและปกป้องไม่ให้เรืออวนลากอวนรุน
เข้ามาทำลายทรัพยากรในพื้นที่ โดยได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลมาอย่างต่อเนื่อง
(ป่าว ยะหมื่นยะ, สัมภาษณ์วันที่ 31 สิงหาคม 2558)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการ ขั้นตอน การดำเนินงาน และกิจกรรม
ที่ชาวประมงบ้านสวนกงนำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรอง และขับเคลื่อนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
ชายฝั่งทะเลจะนะ จนสามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลได้จนถึงปัจจุบัน
ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนให้กับชุมชนอื่นได้

คำถามการวิจัย

ชาวประมงพื้นบ้านอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้เป็น 2 ด้านดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาคือบ้านสวนกง หมู่ที่ 11 ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นชุมชนเล็กๆที่ติดกับชายฝั่งทะเลจะนะประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีกระบวนการเคลื่อนไหว มีการต่อสู้ต่อรอง อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทำให้ทะเลที่มีสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถทำการประมงได้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือมีปลาโลมา และเต่าในพื้นที่ทะเลบ้านสวนกง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่มีการดำเนินการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2.1 ชุมชนสวนกงกับเรื่องเล่าในอดีตและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม (ก่อนพ.ศ.2516)

2.2 ชุมชนสวนกงกับวิธีการผลิตแบบทุน (พ.ศ.2516-พ.ศ.2534)

2.3 กระบวนการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ (พ.ศ.2535-พ.ศ.2560)

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างความเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชุมชนประมงในพื้นที่อื่นได้

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อค้นหาแนวทางในการสร้างจิตสำนึกของชุมชนได้

3. สามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อเผยแพร่ในชุมชนและสาธารณะ รวมทั้งชุมชนสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการอบรมเด็กและเยาวชนให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะได้

4. ชุมชนสามารถนำเอารูปแบบแนวทางและผลจากการวิจัยไปใช้ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชนด้านอื่นๆต่อไปได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหว หมายถึง ขั้นตอน วิธีการ และกิจกรรมของชาวบ้านสวนกงที่นำมาใช้ในการเรียกร้องต่อสู้ต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐ นายทุนนอกพื้นที่ บริษัทสำรวจน้ำมัน และเจ้าของเรืออวนลากอวนรุนเรือปั่นไฟปลาเกะตัก ที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่และส่งผลกระทบต่อชาวประมงบ้านสวนกง รวมทั้งกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะที่มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล หมายถึง การบำรุงรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ และลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ โดยการขับเคลื่อนของคนในชุมชน เช่น การสอดส่องดูแลปะการังเทียมซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำให้มีสภาพที่เหมาะสม การทำความสะอาดและซ่อมแซมปะการังเทียมอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการสอดส่องดูแลสัตว์น้ำที่สำคัญ เช่น เต่าและปลาโลมา ไม่ให้ติดอวนหรือหากมีบาดเจ็บผลจะมีการนำส่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรักษาอาการบาดเจ็บ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ในแต่ละช่วงเวลาโดยมีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. บริบทชุมชนสวนกง
2. แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
3. แนวคิดสิทธิชุมชน
4. แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากร
5. แนวคิดการมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทชุมชนบ้านสวนกง

ชุมชนบ้านสวนกง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งแยกมาจากบ้านคลองทิง หมู่ที่ 11 ตำบลนาทับ โดยมีคลองแสนยางเป็นเขตกั้นระหว่างหมู่บ้านสวนกงและหมู่บ้านคลองทิง ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอจะนะ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นระยะทางประมาณ 19 กิโลเมตร ชุมชนบ้านสวนกงมีอาณาเขตติดต่อกับบ้านนาเสมียน หมู่ที่ 7 ตำบลนาทับในทางทิศเหนือ ทิศใต้ติดกับตำบลลิ้งชัน ทิศตะวันออกติดกับทะเลอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับบ้านคลองทิง หมู่ที่ 11 ตำบลนาทับ ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปของบ้านสวนกง เป็นพื้นที่สันทรายชายหาดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย

จากการศึกษาข้อมูลของสำนักงานทะเบียนอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาเกี่ยวกับจำนวนประชากรบ้านคลองทิง หมู่ที่ 11 ตำบลนาทับ พบว่ามีครัวเรือนจำนวน 273 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 1,171 คน ผู้ชายจำนวน 559 คน ผู้หญิงจำนวน 612 คน และเมื่อแยกเฉพาะบ้านสวนกงมีครัวเรือนจำนวน 123 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 525 คน โดยมีผู้ชายจำนวน 251 คน ผู้หญิงจำนวน 274 คน (ข้อมูลสำมะโนครัวบ้านสวนกง, 2559) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด คนในชุมชนบ้านสวนกงมีสายสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติสืบทอดกันมา มีความเป็นอยู่เรียบง่าย มีวัฒนธรรม ประเพณี ตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ประชากรในชุมชนบ้านสวนกงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ปัจจุบันในชุมชนบ้านสวนกงมีเรือประมงจำนวน 57 ลำ (การจัดทำข้อมูลของชุมชน, 2560) ซึ่งเป็นเรือประมงพื้นบ้านแบบท้ายตัดทั้งหมด โดยแต่ละครัวเรือนจะมีอุปกรณ์ประมงหลายชนิดแตกต่างกันไปตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยจะใช้จับสัตว์น้ำตามช่วงฤดูกาล เช่น “ลอบ” เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำทำ

ด้วยไม้ไผ่ หรือไม้ หรือลวดซึ่งด้วยตาข่าย มีช่องว่างให้สัตว์น้ำเข้าไปติดอยู่ภายใน ซึ่งมีทั้งลอบหมึก ลอบปู ลอบหอย และลอบปลา “อวน” เป็นเครื่องมือที่มีขนาดเหมาะสม มีโครงสร้างแบบง่าย มีความหลากหลายตามลักษณะของสัตว์น้ำที่จับ ได้แก่ อวนโย และอวนสามชั้นเป็นอวนเนื้อด้ายขนาดตา ประมาณ 5 เซนติเมตร ใช้ในการจับกุ้ง อวนปลาซึ่งเป็นอวนเนื้อเอ็นมีขนาดแตกต่างกันไปตามชนิดของปลา ตั้งแต่ขนาดตา 2.5–8 นิ้ว อวนปูเป็นอวนเนื้อเอ็นมีขนาด 9–11 เซนติเมตร และอวนหมึกซึ่งมีทั้งเนื้อด้ายและเนื้อเอ็น ขนาดตาประมาณ 5 เซนติเมตร “แห” เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านสวนกงนิยมนำมาใช้ในการจับปลาในบริเวณริมชายหาด โดยทำการเหวี่ยงคลุมสัตว์น้ำแล้วใช้มือจับภายหลัง

ภาพที่ 1 เครื่องมือประมงของชาวบ้านสวนกง
ที่มา : จะนะน่าอยู่นะจ๊ะ, 2558, น.21-22

และยังมีการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “เบ็ดราว” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ต้องอาศัยความชำนาญและภูมิปัญญาเฉพาะบุคคล เป็นเครื่องมือที่ใช้ในจับปลาที่มีขนาดใหญ่ เช่น ปลาอินทรี ปลาช่อนเล ปลาอีครุฑ ปลาดุกทะเล ปลาอั้งจ้อ ปลากระพงแดง และปลาสาก โดยใช้ปลาทุหรือปลาที่มีขนาดใกล้เคียงกันเป็นเหยื่อล่อ โดยเครื่องมือชนิดนี้ประกอบด้วยเส้นเอ็นที่ใช้ทำเป็นเบ็ดตกปลา มีการผูกตัวเบ็ดสายทิ้งยาวประมาณ 20-40 เซนติเมตร ตามจำนวนตัวเบ็ดที่ต้องการ โดยจะมีการผูกตาเบ็ดประมาณ 200–300 ตา หลังจากที่มีการวางเบ็ดครบตามจำนวนที่ต้องการแล้วประมาณครึ่งชั่วโมงจะมีการดูเบ็ดหากเหยื่อที่ใส่ไว้ถูกกินหมดก็จะใส่เหยื่อใหม่แทน (วรรณิศา จันทร์หอม, 2558, น.20)

ภาพที่ 2
ที่มา : จະนะ
จีระ 2558,

เบ็ตราว
น่ายุ่นะ
น.20

นอกจากเครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงของชาวบ้านสวนกงแล้ว วิธีการทำประมงของชาวบ้านสวนกงยังต้องใช้ภูมิปัญญาในการดูทิศทางของลมซึ่งสามารถบ่งบอกชนิดสัตว์น้ำของลมแต่ละทิศได้ รวมทั้งบ่งบอกถึงการเข้ามาของพายุหรือลมมรสุมที่จะเข้ามาซึ่งเป็นเสมือนสัญญาณเตือนให้ชาวประมงเร่งนำเรือกลับขึ้นฝั่งได้ทันเวลา ซึ่งชาวบ้านเรียกทิศทางของลมนี้ว่า “ลม 8 ทิศ” ประกอบด้วย 1) ลมพัดกลาง (1-2 ชั่วโมง) ช่วงเดือนมิถุนายน-เดือนสิงหาคม เป็นช่วงคลื่นลมสงบทำให้ชาวบ้านสามารถจับสัตว์น้ำได้จำนวนมากโดยเฉพาะปูม้า ชาวบ้านสวนกงเรียกลมชนิดนี้ว่าลมเทศบาล เพราะเป็นลมที่ช่วยทำความสะอาดทะเล 2) ลมพัดยาเป็นช่วงที่คลื่นลมสงบจะมีลมนี้ทุกเดือนยกเว้นในช่วงมรสุม 3) ลมพัดหลวงเป็นลมที่ช่วยกำจัดของสกปรกและปรับสภาพน้ำทะเลให้ดีขึ้นเป็นช่วงที่น้ำขึ้นแต่ไม่เป็นตะกอนสัตว์น้ำจึงมาชอนตัวเพื่อวางไข่ เป็นลมที่เกิดขึ้นในช่วงเดือนมิถุนายน-เดือนกันยายน 4) ลมพัดปัดเป็นลมที่เกิดหลังฤดูมรสุมและเป็นช่วงที่สัตว์น้ำออกหากิน ทำให้ชาวประมงสามารถจับสัตว์น้ำได้จำนวนมากในช่วงนี้ 5) ลมตะหาราเป็นช่วงที่คลื่นลมในทะเลเจียบทำให้น้ำทะเลใส ชาวบ้านสวนกงเรียกกันว่าเป็นลมแห่งการเปลี่ยนแปลงในการทำมาหากิน 6) ลมใต้หัวนเป็นลมนอกชายฝั่งทะเลจะเกิดในช่วงมรสุม 2-3 เดือน (ธันวาคม-กุมภาพันธ์) 7) ลมพายุสลาตันเป็นลมที่ค่อนข้างแรงแต่ 3-4 ปี จะเกิดครั้ง 8) ลมเภาเป็นลมที่ทำให้น้ำและคลื่นมีความสมดุลทำให้จำนวนสัตว์น้ำมีมากขึ้น (วรรณิศา จันทรหอม และขวัญฤทัยปานนุ้ย, 2556, น.20) การดูทิศทางลมจึงนับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาในการทำประกอบอาชีพที่เกิดจากการเรียนรู้สืบทอดกันมาของคนในชุมชนสวนกงโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการประกอบอาชีพซึ่งใช้วิธีการสังเกตลม อีกทั้งยังมีการสังเกตลักษณะของน้ำทะเลและทรายบริเวณริมชายหาด หากมีน้ำทะเลขึ้นและทรายมีการยุบตัวมากกว่าปกติวันต่อมาทะเลก็จะมีคลื่นลมแรง

สำหรับช่วงเวลาในการจับสัตว์น้ำแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันไป ส่งผลให้การออกทะเลของชาวประมงบ้านสวนกงในแต่ละช่วงใช้เวลาแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับชนิดสัตว์น้ำที่จับ เช่น การวางอวนปูในช่วงฤดูมรสุม ได้มีการวางอวนปูทิ้งไว้ในทะเล 1 คืน และมีการออกไปเก็บใน

ตอนเช้าของอีกวันใช้เวลาในการเก็บประมาณ 1-2 ชั่วโมง การวางอวนปูในช่วงปกติมีการวางทิ้งไว้ในทะเล 2-3 คืน การวางอวนกึ่งในช่วงมรสุมจะมีการวางในตอนเช้าและเก็บอวนในช่วงเวลาก่อนเที่ยง ส่วนการวางอวนกึ่งในช่วงที่ไม่มีคลื่นลมแรงจะมีการวางอวนตลอดทั้งวันแต่ขึ้นอยู่กับบุคคลว่าจะเก็บตอนไหนตามความสะดวก การวางอวนปลาจะมีการออกวางอวนในช่วงเวลาประมาณ 05.00 น. และกลับเข้าฝั่งประมาณ 10.00 น. การวางลอบปลาจะมีการวางทิ้งไว้ 2-3 วัน แล้วไปเก็บและวางทิ้งไว้ การวางอวนหมึกจะวางในช่วงเช้าจนถึงเที่ยง ส่วนการตกปลาหมึกและการทอดแหก็มีการออกในตอนค่ำจนถึงรุ่งสาง โดยใช้ไฟล่อในการตกหมึกและการทอดแห ส่วนหมึกสายจะมีการนำเปลือกหอยเหลือทิ้งมาร้อยเป็นพวงวางทิ้งไว้ในน้ำแต่ไปเก็บหมึกในแต่ละวันออกมาซึ่งช่วงฤดูหมึกสายอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม-เดือนตุลาคม รวมทั้งการหาปลาริมชายหาดซึ่งจะมีการทอดแหในช่วงเช้าตรู่ก่อนพระอาทิตย์ตกและตอนค่ำหลังพระอาทิตย์ตก เป็นต้น

หลังจากที่พวกผู้ชายจับสัตว์น้ำมาได้แล้วนั้นพวกผู้หญิงจะนำสัตว์น้ำที่จับได้ไปขายในตลาดนัดในพื้นที่ใกล้เคียง บางครอบครัวจะนำไปขายให้กับพ่อค้าแม่ค้า หรือถ้าแก่ที่รับซื้อสัตว์น้ำในชุมชน อาชีพรองลงมาจากการทำประมงจึงเป็นอาชีพค้าขายสัตว์น้ำที่ชาวประมงจับมาได้ และบางส่วนก็จะมีการรับซื้อมาจากชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการแปรรูปสัตว์น้ำ เช่น การทำปลาเค็ม ปลาแดดเดียว ซึ่งวัตถุดิบมาจากชาวประมงในชุมชน และมีการซื้อมาจากแพปลาในจังหวัดปัตตานีบ้างบางส่วน โดยจะมีการนำไปขายตามตลาดนัดในพื้นที่อำเภอจะนะ และอำเภอใกล้เคียง เช่น ตลาดนัดควนมด อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ตลาดนัดนาม่วง ตลาดนัดแม่เปี้ยะ ตลาดนัดทุ่งโพธิ์ อำเภอ นาทม่อม จังหวัดสงขลา ตลาดนัดทุ่งหวัง ตลาดนัดรถไฟสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ตลาดนัดบ้านพรุ ตลาดนัดหาดใหญ่ ตลาดนัดเกาะหมี่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และตลาดนัดคลองแงะ ตลาดนัดป่าดงเบงชาร์ ตลาดนัดสะเดา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้มีการทบทวนแนวคิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากเป็นกระบวนการสำคัญที่ชุมชนนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกันของคนในชุมชน การอธิบายความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวทางการ เคลื่อนไหวต่อสู้ และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคม จึงมีความจำเป็นเพื่อทำให้การวิเคราะห์ข้อมูล ของผู้วิจัยครอบคลุมและครบถ้วนมากขึ้น

ความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

เทอเนอร์ และคิลเลียน (Turner and Killian, 1957, อ้างถึงใน วิเชียร บุราณรักษ์, 2548, น.24) ได้ให้ความหมายของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ว่าเป็นการรวมกลุ่มปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปลี่ยนแปลงหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือในกลุ่มที่ตนเองมีส่วนร่วม

ไลแวน (Lywan, 1995, อ้างถึงใน วิเชียร บุราณรักษ์, 2548, น.24) ได้ให้ความหมายของกระบวนการทางสังคมคือกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และสิทธิส่วนบุคคล ที่ไม่อาจเป็นไปได้ในขณะนี้ภายใต้การบริหารบ้านเมืองตามทัศนคติ และบรรทัดฐานแบบดั้งเดิม

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552, น.21-29) ได้ให้ความหมายและคุณค่าของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ว่ามีการผันแปรไปตามบริบทของสังคม การเมือง โดยแบ่งทฤษฎีออกเป็น 3 กระแสคือ

หนึ่ง ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Behavior Theory) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์สังคมที่ไม่ปกติ ไร้โครงสร้าง ไม่มีแบบแผน ไม่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานทางสังคม หรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีระเบียบแบบแผน ไร้เหตุผล ไร้ทิศทาง ด้วยเหตุนี้เองขบวนการทางสังคมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ดูกลมโกลนในแง่ลบ เพราะมองว่าเป็นการกระทำรวมหมู่แบบไร้เหตุผล

สอง ทฤษฎีระดมทรัพยากร (Resource Mobilition) เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นบริบทการเติบโตขึ้นของกระบวนการทางสังคมที่ลุกขึ้นมาท้าทายสภาพทางสังคม ความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่ในมิติของการกระทำรวมหมู่อย่างมีเหตุผล นักทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้ให้ความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าเป็น “ชุดความเห็นหรือความเชื่อของกลุ่มคนที่น่าเสนอเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการเปลี่ยนแปลงมิติบางอย่างของโครงสร้างทางสังคม เพื่อให้ได้มาซึ่งการกระจายผลประโยชน์ทางสังคม” โดยขบวนการทางสังคมมีพื้นที่อยู่ตรงชายขอบหรือนอกระบบการเมืองปกติ และมียุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่สำคัญคือ ยุทธวิธีท้าทาย หรือขัดขวางระบบการเมืองปกติ (Disruptive) หรือปฏิบัติการซึ่งหน้า (Direct Action)

สาม ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement) หมายถึง การกระทำรวมหมู่ที่มีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงระดับสังคม ในเชิงโครงสร้าง และความสัมพันธ์ทางสังคมระเบียบใหม่ทางสังคม (New Social Order) การเปลี่ยนแปลงรากของสังคม (Social Reconstruction) ทั้งในมิติค่านิยมทางวัฒนธรรม และการพัฒนาวิถีชีวิตแบบใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นทางเลือกจึงมีการให้ความหมายทางสังคมแบบนี้ว่าเป็นการกระทำรวมหมู่ที่มุ่งปลดปล่อยตัวเองออกจากกรอบจำ

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2554) ได้ให้ความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective Action) โดยอ้างอิงถึงตูเรน (Touraine) ว่าได้นำเสนอเกี่ยวกับ Collective Action ซึ่งมีการแบ่งออกเป็นสามประเภทคือประเภทที่หนึ่งเป็นเพียงการตั้งรับ (Defensive Action) เมื่อถูกโจมตี ประเภทที่สองเป็นการรวมกลุ่มกระทำการรวมหมู่ เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ทั้งสองประเภทนี้ตูเรนไม่ถือว่าเป็นขบวนการทางสังคม และประเภทที่สามคือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการรวมกลุ่มเพื่อกระทำรวมหมู่ที่จงใจเปลี่ยนสัมพันธ์ภาพอำนาจหลักของสังคม

ไซริตัน เจริญสินโอฟาร (2538) นิยามว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเชื่อมโยงกับชุมชน ผู้ศึกษาจะต้องเน้นมองเรื่องการสร้างเครือข่ายระหว่างขบวนการของสังคมต่างๆเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรอง และกระจายขบวนการออกไปครอบคลุมส่วนต่างๆของสังคมกว้างขวางมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคม

สุวิดา ธรรมมณีนวศ์ (2543, น.1) ได้อธิบายลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นขบวนการเรียกร้องของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งอาจจะมีนับพันหรือนับหมื่นที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ตนปรารถนา ได้เข้าร่วมเรียกร้องโดยมีการจัดการแบบหลวมๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีระดับของการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ลักษณะร่วมของกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมคือ ผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน และมีความตั้งใจที่จะทำการเปลี่ยนแปลง โดยมีอุดมการณ์ร่วมกันว่าการเคลื่อนไหวจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในทิศทางที่ปรารถนา

การเคลื่อนไหวทางสังคมจะมีกระบวนการเกิดขึ้นทีละขั้นตอน จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง กล่าวคือสภาพการณ์ทางสังคมในขณะนั้น ทำให้กลุ่มผู้เคลื่อนไหวเรียกร้องรู้สึกคับแค้น (Strains) เนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการเลือกปฏิบัติ เช่น การเอารัดเอาเปรียบ และเมื่อเกิดความรู้สึกกับคนเช่นนี้มากก็ทำให้นำไปสู่ความเชื่อร่วมกันว่าควรจัดการแก้ไข เมื่อมีการพูดคุยประเด็นดังกล่าวก็จะมี การขยายไปสู่วงกว้าง และเพิ่มจำนวนคนที่สนับสนุนมากขึ้น จะนำไปสู่การระดมทรัพยากรเพื่อจัดการองค์กร โดยมีการระดมทั้งคน และอื่นๆ รวมทั้งผู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์จนทำให้ผู้สนับสนุนเกิดจินตนาการว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้เลวร้าย และต้องการการเปลี่ยนแปลง จะมีการจัดระเบียบองค์กรโดยมีองค์กรต่างๆเข้าร่วมและแต่ละองค์กรอาจมีกลยุทธ์หรือเป้าหมายเฉพาะ แต่จะมีการประสานงานและมีอุดมการณ์ร่วมกัน หลังจากนั้นก็จะมีการพัฒนา กลยุทธ์ต่างๆเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่อมีการปฏิบัติการเกิดขึ้นกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ก็จะพยายามสลายการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการต่างๆ

ประเด็นสำคัญคือการเคลื่อนไหวทางสังคมกลุ่มผู้เคลื่อนไหวเรียกร้องมิได้หวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอย่างเต็มที่ แต่การเคลื่อนไหวเรียกร้องมองไปถึงการทบทวนวิธีการมองปัญหาที่แตกต่างกัน และเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการมองปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมจะดำเนินถึงขั้นสุดท้ายของขบวนการเคลื่อนไหวคือ การไปสู่การแสวงหาทางเลือก (Resolution) ระหว่างกลุ่มผู้เคลื่อนไหว และผู้มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

ทิลลี (Tilly, 1995 อ้างถึงใน ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.154) ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวไว้อย่างกว้างๆว่าคือ เครื่องมือทั้งหมดที่กลุ่มมีและถูกนำมาใช้เพื่อเรียกร้องต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งตกเป็นเป้าหมายของการเรียกร้อง การเคลื่อนไหวประท้วงจึงเป็นการกระทำร่วมของขบวนการทางสังคมที่มีลักษณะชัดเจน ท้าทาย มี

เป้าหมายอยู่ที่มีสถาบันทางการเมือง ขนชั้นทางการเมือง ผู้นำมีอำนาจหน้าที่ เพื่อบรรลุเป้าหมายของ ขบวนการ โดยไม่ผ่านตัวกระทำกร สื่อกกลาง หรือช่องทางกลไกเชิงสถาบันในระบบการเมืองปกติ

นักทฤษฎีการระดมทรัพยากร ซึ่งเชื่อในความมีเหตุผลของขบวนการทางสังคมในการคำนวณผลได้ผลเสียในการเคลื่อนไหวเห็นว่าจุดหมายของการเคลื่อนไหวประท้วงนั้นมุ่งไปที่การ ขัดขวาง ทำลาย ซึ่งเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์มากกว่าที่จะมุ่งเอาชีวิตหรือทำลายทรัพย์สินหรือ สิ่งของ กล่าวคือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อให้ผลที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงสิ่งที่ตนไม่สามารถต่อรองได้ มากกว่าที่จะก่อความรุนแรง และเชื่อว่าหากมีความรุนแรงเกิดขึ้นก็เพราะขบวนการทางสังคมนั้น ถูกผลักเข้าไปอยู่ในบริบทที่ไม่มีทางเลือก

รูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง การทำลายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกับ “ปฏิบัติการซึ่งหน้า” (Direct Action) หมายถึงปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้ กระบวนการ กลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไข เยียวยาความยุติธรรมทางสังคม เช่น การ ประท้วงของขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านสิทธิความเป็นพลเมือง ขบวนการต่อต้านทางสงคราม เวียดนาม เป็นต้น โดยยุทธวิธีดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ในการเข้าไปขัดขวางกีดกัน กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐ และฝ่ายที่เผชิญหน้า นอกเหนือไปจากกระบวนการเลือกตั้ง และการยึดอำนาจโดยทหาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นทั้งการขอความเห็นอกเห็นใจ และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ ระดับแรกเป็น ปฏิบัติการแบบทำลายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสียของการกระทำกร โดยมี ต้นทุนเป็นความเสียหายที่ผู้กระทำกรต้องจ่าย หรืออาจเกิดขึ้นจากผลของการกระทำกรระดับที่ 2 เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะละเมิดกฎหมาย แต่มีการปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีที่ไร้ความรุนแรง (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.157-158) โดยสามารถจำแนกรูปแบบของกิจกรรมได้ดังนี้

1.1 อารยะขัดขืน หรือดื้อเฟ่ง (Civil Disobedience) หมายถึง การ ปฏิบัติกรทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นสาธารณะ (Public) สันติภาพ(Nonviolent) และมีมโนสำนึก ที่ขัดต่อกฎหมายปกติ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย หรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม และเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่จะไม่กระทำตามกฎหมายหรือยอมผิดกฎหมาย อาศัยการกระทำ ดังกล่าวเพื่อปลุกจิตสำนึกและมโนสำนึกของผู้คนในสังคม ให้ตระหนักถึงความยุติธรรมของกฎหมาย หรือนโยบาย และโครงสร้างอันยุติธรรมของสังคม ให้ผู้คนในสังคมเข้ามาเห็นด้วยหรือสนับสนุน (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.158)

1.2 การบอยคอต (Boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ เป็นการกระทำที่ ไม่ละเมิดหรือผิดกฎหมาย แต่จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนด้วยความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ หรือความสะดวกสบายของผู้ร่วมกระทำกร ตัวอย่างการใช้วิธีการบอยคอตที่สำคัญคือ ขบวนการ เคลื่อนไหวทางด้านสิทธิความเป็นพลเมืองในเมืองโกโมรี มลรัฐอลาบามา ในช่วง ค.ศ.1955-1956 เป็นการบอยคอตรถเมล์โดยสารที่แบ่งแยกสีผิว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการระดมคนจาก ภายนอกระบบการเมืองเพื่อนำไปสู่การเจรจาต่อรอง ผลของการเคลื่อนไหวในครั้งนั้นทำให้ศาลสูงสุด ของสหรัฐอเมริกาประกาศว่า การแบ่งแยกผิวในการโดยสารรถเมล์เป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติ

รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ประสิทธิภาพของการบอยคอตอยู่ที่ได้เข้าไปขัดขวาง (Disrupt) การดำเนินธุรกิจรถเมล์อันเป็นสาธารณูปโภคของเมืองที่ที่รายได้จากคนผิวดำในเมืองซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ประภาส ปันตบแต่ง (2552, น.160)

1.3 การนั่งประท้วง (Sit-Ins) เป็นการบุกเข้าไปนั่งประท้วงในสถานที่เฉพาะ ซึ่งมักจะเป็นสถานที่หวงห้ามหรือไม่มีสิทธิหน้าที่ที่ถูกระบุไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมปกติ สำหรับกลุ่มคนที่บุกเข้าไป เช่น การบุกเข้าไปนั่งในสถานที่ราชการหรือห้องทำงานของผู้มีอำนาจทางการเมือง

สำหรับรูปแบบอื่นๆที่ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวและพบเห็นได้ทั่วไป ได้แก่ การปิดล้อมสถานที่ เพื่อขัดขวางไม่ให้คนเข้าไปดำเนินกิจกรรมตามปกติ เช่น ปิดล้อมโรงงาน ปิดล้อมสถานที่ราชการ ปิดถนน ฯลฯ (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.160-161)

2. ยุทธวิธีใช้ความรุนแรง

ทิลลี (Tilly, 1995 อ้างถึงใน ประภาส ปันตบแต่ง 2552, น.164-166) ได้นิยามยุทธวิธีในการใช้ความรุนแรงว่าเป็นการทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือทั้งสองอย่าง ในประวัติศาสตร์วิธีใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนบนฐานคิดของการแยก “พวกเขา” ออกจาก “พวกเรา” โดยพลังอำนาจจะแสดงความเป็น “พวกเรา” ออกมาจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ “พวกเขา” โดยในสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบันวิธีใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้น้อยลง เนื่องจากรัฐบาลควบคุมผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปราม และได้เข้าควบคุมการใช้ความรุนแรง

แม้วิธีใช้ความรุนแรงจะสามารถดึงดูดแก่ผู้คนโดยทั่วไป แต่ก็มีข้อจำกัดที่น่ากลัวคือทำให้ผู้คนขาดความเห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งผลของการใช้ความรุนแรงนั้นทำให้เกิดความขัดแย้ง การเผชิญหน้า และการเมืองแบบแยกขั้ว เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบพันธมิตรและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ท้าทายระบบกับผู้มีอำนาจทางการเมือง

3. ยุทธวิธีตามช่องทางทางการเมืองปกติ

เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับการยอมรับได้ หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน ลักษณะสำคัญของยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติคือ เป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาจริงเอาจัง หรือความทุ่มเทสูง ไม่ต้องมีวิธีการจัดการมากนัก เพราะมีบทเรียนและประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานและอาจจะดึงดูดผู้เข้าร่วมได้เป็นจำนวนมาก แต่เกิดขึ้นจนกลายเป็นวิธีการแบบสถาบันขาดการทำลายต่อระบบการเมืองปกติ

ปัจจุบันการเดินขบวนและการนัดหยุดงานได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญในหลายประเทศว่า เป็นสิทธิทางการเมืองมีบทบัญญัติรับรองว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย บางครั้งตำรวจและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมีหน้าที่โดยตรงในการอำนวยความสะดวกให้ และทั้งสองวิธีนี้ได้กลายเป็นวิธีการแสดงออกทางการเมือง (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.166-167)

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่มีการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองและยุทธวิธีของการ

ขบวนการทางสังคมที่ชุมชนสวนกงได้ใช้ในการขับเคลื่อน เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งมีการรวมกลุ่มปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรชายฝั่งทะเลเสื่อมโทรมและยับยั้งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว โดยการวิเคราะห์รูปแบบของการเคลื่อนไหวว่าแต่ละช่วงเวลามีการเคลื่อนไหวในรูปแบบใด รวมทั้งการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์และอธิบายถึงแนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ของคนในชุมชน

แนวคิดสิทธิชุมชน

ในการศึกษางานวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำเป็นจะต้องมีการทบทวนแนวคิดสิทธิชุมชน เพราะเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาขับเคลื่อนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งหากชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิชุมชนก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้คนในชุมชนรวมตัวกัน ดังนั้นการทบทวนเอกสารในหัวข้อนี้จึงต้องมีการอธิบายถึงความหมายของสิทธิชุมชน และหลักการของสิทธิชุมชน ดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของสิทธิชุมชน

สิทธิชุมชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนได้รับการบัญญัติรับรองขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 46 และมาตรา 56 ได้ยอมรับสิทธิของบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และให้สิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งได้รับรองสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมกับรัฐในหลายๆด้าน ได้แก่ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ การคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่รัฐธรรมนูญก็บัญญัติว่าสิทธิดังกล่าวนั้นต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ทำให้มีปัญหาที่จะนำมาใช้ในการรับรองสิทธิชุมชน ต่อมามีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 ว่าด้วยสิทธิชุมชน มาตรา 66 และมาตรา 67 โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากร อนุรักษ์ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการคุ้มครอง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำเนินโครงการต่างๆที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนรุนแรงจะดำเนินการไม่ได้นอกจากจะมีการศึกษา และผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้มีการตัดเงื่อนไขที่กำหนดให้ต้องมีกฎหมายรองรับออกไป ทำให้สิทธิชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้น เป็นการยอมรับสิทธิชุมชนเหนือทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นมากกว่าสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนที่มีมาแต่เดิม

ทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ต้องรอให้มีการออกกฎหมายต่างๆ (โครงการศึกษาวิจัยสิทธิชุมชนและผลกระทบจากโครงการพัฒนาภาคใต้, 2559, น.10)

กฤษฎา บุญชัย ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของแนวคิดสิทธิชุมชนไว้ว่าเกิดขึ้นในบริบท 2 ประการคือ การรวมศูนย์อำนาจของรัฐต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและอำนาจของรัฐ สองการแปลงทรัพยากรของสาธารณะและชุมชนให้กลายเป็นปัจเจกเพื่อเปลี่ยนรูปให้เป็นสินค้าในระบบตลาดที่มีกลุ่มทุนผูกขาด และยังกล่าวได้ว่าการสูญเสียฐานทรัพยากรอันเป็นฐานชีวิตของเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาความยากจนการสูญเสียอัตลักษณ์และศักดิ์ศรีทำให้เกิดความขัดแย้งและความเป็นชุมชนแตกสลาย

ในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์สิทธิชุมชนมีรากฐานสำคัญมาจากการพัฒนาปรัชญาการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตกในศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิปัจเจกชน ในฐานะสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อันเป็นที่มาของระบอบการเมืองเสรีประชาธิปไตยและระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคลหรือกรรมสิทธิ์เอกชนอันเป็นหัวใจของระบอบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเติบโตงอกงามต่อมา แต่ก็ถูกทำลายและวิพากษ์จากนักคิดสายสังคมนิยมซึ่งเห็นว่าสิทธิปัจเจกชน และระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นที่มาของความเสื่อมทรามทางศีลธรรมทำให้เกิดการทุจริตทางชนชั้นและลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จึงให้ความสนใจแก่ สิทธิกลุ่ม สิทธิร่วม และแทนที่จะมีเพียงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ต้องมีสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 สหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้มีการประกาศกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองควบคู่ไปกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และต่อมาได้มีการเปิดพรมแดนสู่มิติของสิทธิที่มีความหลากหลาย มีความเท่าเทียม การมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้เกิดความสนใจเรื่องสิทธิชุมชนอย่างจริงจังจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของสิทธิชุมชน

เสน่ห์ จามริก ได้ให้ความหมายสิทธิชุมชนไว้ว่า เป็นการให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของชุมชนเอง เป็นอิสระในสถานการณ์ปัจจุบันชาวบ้านจำเป็นจะต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอาศัยอยู่ เรียนรู้ความหมายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติ และใช้สิทธิที่จะพิสูจน์ให้โลกได้เห็นว่าเขาสามารถทำประโยชน์ให้ทั่วโลกได้อย่างน้อยที่สุดคือ การปกป้องรักษาทรัพยากรของโลก ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ความหมายที่ว่าสิทธิชุมชนเป็นสิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชน สมาชิกของชุมชนทำหน้าที่ดูแลรักษา จึงมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์ และชุมชนสามารถใช้อำนาจออกกฎหมายโดยคำนึงความเป็นธรรมทางสังคม (ยศ สันติสมบัติ, 2542)

สิทธิชุมชนไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย และสังคมเอเชียแต่เป็นทั้งอุดมการณ์และจารีตประเพณีวัฒนธรรมชุมชนในวิถีเอเชีย ซึ่งเป็นเชื้อสายรากวัฒนธรรมเดียวกันและได้มีการส่งเสริมประสบการณ์ของชุมชนจนกลายเป็นภูมิปัญญาที่ตกผลึกเป็นจารีตประเพณีท้องถิ่น (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546) อีกทั้งสิทธิชุมชนยังเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความชอบธรรมและฐานคิดในการแสดงอัตลักษณ์ และตัวตนของกลุ่มชนต่างๆในสังคม ที่ประกอบขึ้นจากมิติต่างๆที่มีทั้งความ

หลากหลาย มีความซับซ้อนและมีพลวัต ซึ่งสามารถแสดงออกผ่านสิทธิต่างๆ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544, น.250)

สิทธิชุมชนคือ ข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคมของกลุ่มคนในการจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจ สังคมและอื่นๆ โดยชุมชนนั้นมิได้ยึดติดกับชุมชนหมู่บ้านตามรูปแบบการปกครองของรัฐ แต่หมายถึงเครือข่ายทางสังคมของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระบบนิเวศเดียวกัน มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือมีระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีใช้แต่ชุมชนชนบท แต่หมายรวมถึงชุมชนเมืองที่เป็นเครือข่ายท้องถิ่นหรืออาจเป็นชุมชนในจินตนาการก็ได้ (บุญยั้ง ประทุม, 2551) สิทธิชุมชนนั้นเป็นนามธรรมไม่ได้มีอยู่แล้ว และนำมาใช้ได้อย่างตรงๆ แต่การได้มาซึ่งสิทธิชุมชนจะต้องมีการต่อรองและต่อสู้ทางสังคม สิทธิชุมชนจึงมีความเป็นพลวัตโดยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางสังคม (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2549)

ลักษณะของสิทธิชุมชน

1. อุดมการณ์ของสิทธิชุมชน เป็นอุดมการณ์เพื่อความอยู่รอดของชุมชน
2. กระบวนการการเกิดขึ้นของสิทธิชุมชนในแต่ละประเภทไม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์เชิงพันธสัญญา หากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการภายในชุมชนของแต่ละพื้นที่ที่ทดลองเรียนรู้ สั่งสมขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมในระดับชุมชน และในหลายๆกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงและทำให้เกิดขึ้นซ้ำๆในทางความคิด
3. ตั้งอยู่บนสำนึกและความรับรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงมักไม่ปรากฏในรูปแบบของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร
4. กลไกในการบังคับเป็นไปโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชน ผ่านทางระบบความสัมพันธ์ในด้านต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน
5. สิทธิชุมชนเป็นความพยายามของชุมชน ที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนให้สอดคล้องกับการกระทำที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้และมีทางเลือก
6. สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไข ไม่ใช่สิทธิเด็ดขาดต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน
7. สิทธิชุมชนมักจะมีกลไกภายในชุมชนที่เกี่ยทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และให้โอกาสกับสมาชิกของชุมชน

หลักการของสิทธิชุมชน

สิทธิชุมชนมีนัยการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจ และเสนอระบบในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคมในรูปแบบใหม่ เป็นกระบวนการทัศน์ต่อการมอง การจัดการทรัพยากรเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนั้นในงานศึกษาของโสภารัตน์ จารุสมบัติ (2551, น.72-77) และกิงกร นิรันทรกุล ณ อยุธยา (2543, น.35-40) ได้สรุปหลักการสำคัญของสิทธิชุมชนไว้ ดังนี้

1. สิทธิชุมชน เป็นข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคม หรืออาจพัฒนาสู่ความเป็นสถาบัน ร่วมกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจ สังคมและอื่นๆ

2. ข้อตกลงที่เกิดขึ้นอาจเป็นลายลักษณ์อักษรตามรูปแบบการจัดการสมัยใหม่ที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องสร้างกฎเกณฑ์ในการจัดการ หรือกฎประเพณีที่อยู่ในจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ยึดโยงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน และได้ถูกพัฒนาปรับใช้กับสถานการณ์ใหม่ๆ การได้มาซึ่งข้อตกลงต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ การต่อสู้ต่อรอง ทั้งภายในชุมชนระหว่างชุมชนหรือกับภายนอก ข้อตกลงร่วมของชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

3. สิทธิชุมชนเป็นรูปแบบสิทธิเชิงซ้อน เพราะภายใต้ข้อตกลงจัดการร่วมของชุมชนจะมีสิทธิหลายประเภทซึ่งมีความสัมพันธ์กัน สิทธิแต่ละประเภทมีการปรับสร้างใหม่อยู่เสมอและมีการซ้อนของสิทธิในหลายระดับทั้งรูปแบบของสิทธิและเจ้าของสิทธิ ดังนั้นรูปแบบของสิทธิที่พัฒนาจะแยกออกจากกันไม่ได้ แต่ต้องมีกฎกติการ่วมกันของชุมชน

4. สิทธิชุมชน มีลักษณะเน้นการมีส่วนร่วมหรือดึงภายนอกเข้ามาร่วมจัดการ โดยให้ภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุน ถ่วงดุล ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น สาธารณะ และรัฐ การดึงภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องจัดการก็ไม่ได้ให้คนภายนอกมาทำอะไรก็ได้ แต่ชุมชนจะต้องมีการสร้างเงื่อนไขหรือกฎกติกาที่มีการควบคุมการใช้จากภายนอก หรือเป็นลักษณะของการกีดกันภายนอก เงื่อนไขสำคัญที่ชุมชนใช้กีดกันภายนอกที่เข้ามาละเมิดสิทธิคือสิทธิการมีชีวิตรอยู่ สิทธิในเรื่องปากท้อง สิทธิในการดำรงความสัมพันธ์ทางสังคม สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่กินกับทรัพยากร เพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก คนภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมเมืองมาอยู่เหนือสิทธิความอยู่รอดของชุมชนไม่ได้

5. อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนวางอยู่บนหลักพื้นฐานว่าด้วยความยั่งยืน และเป็นธรรม อุดมการณ์สิทธิชุมชนจะมีความแตกต่างไปจากสิทธิปัจเจกชนที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากร รัฐได้ถูกคาดหวังว่าจะมีกลไกเข้ามาจัดสรรทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนและเป็นธรรม แต่กลับพบว่ารัฐมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรอย่างล้างผลาญ

6. สิทธิชุมชนบนเนื้อหาที่หลากหลายภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมิได้มีแต่ด้านทรัพยากร แต่ยังมีอีกหลายด้าน เช่น การเกิดขึ้นของกลุ่มออมทรัพย์ ธุรกิจชุมชน ตลาดทางเลือก เศรษฐกิจชุมชน เพื่อต้านทานกระแสกลไกตลาดที่มุ่งให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจหลัก รวมทั้งสิทธิในการเรียกร้องอัตลักษณ์ให้ตนเองมีตำแหน่งในสังคม เช่น สิทธิชุมชนเมืองต่อวิถีความเป็นเมือง สิทธิสตรี สิทธิคนชรา สิทธิคนพิการ

7. สิทธิชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยจากรากหญ้าที่เกิดจากระบบโครงสร้างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน สิทธิชุมชนจึงเป็นการต่อสู้เพื่อปรับสัมพันธภาพทางอำนาจสร้างตำแหน่งแห่งที่ให้กับชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อผลักดันสังคมไปสู่ความเป็นพหุลักษณะประชาธิปไตยหรือสังคมที่เคารพความหลากหลาย

สิทธิและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญ 2550

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้รับรองสิทธิชุมชนตามมาตรา 66 และมาตรา 67 โดยได้แบ่งชุมชนออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนดั้งเดิม ดังนั้นสิทธิชุมชนที่ได้รับความคุ้มครองในปัจจุบันจึงไม่ได้หมายถึงกลุ่มคนที่

อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันเท่านั้น แต่ยังมีหมายรวมถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิต ประเพณี ความเป็นอยู่ ผลประโยชน์ หรือใช้ทรัพยากรชาติร่วมกันอีกด้วย

1. สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลยั่งยืน

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 66 มีเจตนารมณ์เพื่อรับรองสิทธิชุมชน ชุมชน ท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เป็นการยอมรับบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพความเข้มแข็ง และภูมิปัญญาของประชาชนในชุมชนในการมีสิทธิและอำนาจร่วมกับรัฐ เพื่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากเดิมที่ได้ กำหนดให้รัฐเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศแต่เพียงลำพัง ตลอดหลายศตวรรษ ที่ผ่านมาในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นจะต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกระบวนการในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองที่มีมาตั้งแต่อดีต หลักการดังกล่าวเน้นการยอมรับแนวคิดใน เรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มแรกได้มีการ รวมกันเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกัน และพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนหมู่บ้านและตำบล

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตาม มาตรา 66 แบ่งออกได้เป็น 3 ประการคือ

1.1 สิทธิในการที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

1.2 สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

1.3 สิทธิในการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. สิทธิของบุคคลในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และมี ส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะ ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้ง ทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้รับการศึกษา และ ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มี

กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก่อน รวมทั้งได้ให้ห้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ หรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 67 มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยพรรคแรก เป็นการให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลทั่วไปในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งสิทธิในการมีส่วนร่วมกับชุมชนและรัฐในการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและพิทักษ์สิทธิ ดังกล่าวนี้ไว้ สิทธิในมาตรานี้มีพัฒนาการมาจากแนวความคิดในเรื่องสิทธิคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ว่า “มนุษย์นั้นมีสิทธิพื้นฐานในธรรมชาติที่ได้คุณภาพในแสงแดดที่ระยิบระยับ ในน้ำ และอากาศที่บริสุทธิ์ ในธรรมชาติป่าเขาที่สวยงาม และหลากหลายสิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงมีความหมายจำกัดอยู่เพียงในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเท่านั้นไม่รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรม

สิทธิของปัจเจกชนในการที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรานี้แบ่งออกได้ 3 ประการคือ

- 2.1 สิทธิในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพในสิ่งแวดล้อม
- 2.2 สิทธิในการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและควมหลากหลายทางชีวภาพ
- 2.3 สิทธิในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควมหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากจะได้ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวข้างต้นแล้ว มาตรานี้ยังให้หลักประกันว่าสิ่งแวดล้อมที่ต้นนั้นจะไม่ถูกทำลายลง อันเป็นผลมาจากโครงการหรือกิจกรรมต่างๆที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยได้กำหนดให้เจ้าของโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ที่จะต้องทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นเสียก่อน และโครงการหรือกิจกรรมนั้นจะต้องผ่านการพิจารณา และให้ความคิดเห็นประกอบโดยกระบวนการรับฟังความคิดเห็น จากผู้ที่เกี่ยวข้องจนมีข้อยุติเสียก่อนจึงจะสามารถดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ บทบัญญัติในมาตรา 67 วรรค 2 ได้ระบุถึงขั้นตอนก่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. ทำการศึกษาและประเมินผลกระทบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อม
2. ให้ห้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและ ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบการตัดสินใจ

นอกจากนี้ในมาตรา 67 วรรค 3 ยังให้สิทธิแก่ชุมชนในการฟ้องร้องหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ได้มีการปฏิบัติตามมาตรา 67 วรรค 1 และวรรค 2 ได้แก่ หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้สิทธิในการฟ้องหน่วยงานราชการเป็นคดีความนี้พัฒนามาจากแนวความคิดที่ว่าคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชน และประชาชนที่ได้รับมอบหมายให้รัฐเป็นผู้ดูแล หากรัฐปฏิเสธหรือไม่สามารถกระทำหน้าที่ดังกล่าวนั้น ชุมชนหรือประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิ่งแวดล้อมนั้นย่อมมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อให้รัฐทำหน้าที่ดังกล่าวให้ถูกต้องได้

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของแนวคิดสิทธิชุมชนที่มีการวิเคราะห์ไว้ว่าเกิดขึ้นในบริบท 2 ประการคือ การรวมศูนย์อำนาจของรัฐต่อการจัดการทรัพยากร และการแปลงทรัพยากรของสาธารณะและชุมชนให้กลายเป็นปัจเจก ทำให้ผู้วิจัยเกิดมุมมองในการวิเคราะห์ถึงบริบทสำคัญที่ทำให้ชุมชนสวนงมีการรวมตัวกันขึ้นปกป้องสิทธิของชุมชน และผู้วิจัยได้นำแนวคิดสิทธิชุมชนมาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนง เพราะสิทธิชุมชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน และเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนริเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมกล้าที่จะลุกขึ้นมาใช้สิทธิของตนเอง ซึ่งจะต้องเริ่มจากความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสิทธิชุมชน โดยยึดหลักการของสิทธิชุมชนในการดำเนินงานซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง และเกิดจากความรู้ความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยอาศัยภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาในการทำประมง และการดำรงชีวิตอยู่บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ

แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ในการศึกษางานวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำเป็นจะต้องมีการทบทวนแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรชายฝั่งทะเลเสื่อมโทรมได้ ดังนั้นการทบทวนเอกสารในหัวข้อนี้จึงต้องมีการอธิบายถึงความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังต่อไปนี้

ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เกษม จันทร์แก้ว (2540, น.111-112) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่าเป็นการใช้อย่างสมเหตุสมผล เพื่อให้มีใช้ตลอดไป นอกจากการใช้อุปโภคบริโภคแล้วยังหมายรวมถึงการเก็บเอาไว้ชมเชย ฟื้นฟู และพัฒนาให้ดีขึ้น

อุทิศ ภูอินทร์ (2536, น.60) ได้อธิบายความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่าเป็นการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เน้นการรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ดูหรือได้ประโยชน์ด้วย และการใช้ประโยชน์นั้นต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบจนทรัพยากรธรรมชาติเปลี่ยนรูปหรือเสื่อมโทรมลงไป

กาญจนา พันธุ์ช (2550) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์ตามความต้องการที่พอเหมาะ และประหยัดเพื่ออนาคตหรือสงวนรักษา โดยได้กล่าวถึงการอนุรักษ์วิทยาไว้พอสรุปได้ดังนี้

หลักการที่ 1 การใช้อย่างยั่งยืน การใช้อย่างสมเหตุสมผล หรือใช้อย่างฉลาด เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมไม่ก่อให้เกิดของเสียและมลพิษ

หลักการที่ 2 การสงวนของหายาก ทรัพยากรที่สูญหาย ควรหลีกเลี่ยงการนำไปใช้ และควรทำนุบำรุง หรือทำให้ทรัพยากรนั้นมีเพิ่มขึ้น

หลักการที่ 3 การทำนุบำรุงทรัพยากรเสื่อมโทรมจากเดิมไม่สามารถนำไปใช้ได้จนฟื้นฟูสภาพนำกลับมาใช้ได้

กรมป่าไม้ (2541, น.6) ได้อธิบายความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่าเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด คือการใช้เกิดประโยชน์มากที่สุด ใช้ได้นานที่สุด มีการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องมีการกระจายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรต่างๆ อย่างทั่วถึง ในปัจจุบันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะทรัพยากรถูกทำลายมากโดยฝีมือของมนุษย์ผู้ที่ทำลายทรัพยากรส่วนใหญ่เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แต่จะเกิดโทษกับสิ่งมีชีวิตต่างๆในวงกว้าง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2540, น.127) ได้กล่าวถึงความจำเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อดำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์และสัตว์ เป็นการปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การหมุนเวียนแร่ธาตุ อาหารพืช ตลอดจนการทำน้ำให้สะอาด

2. เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับความขยายพันธุ์ต่างๆที่จำเป็นต่อการปรับปรุง การป้องกันธัญพืช สัตว์เลี้ยง และจุลินทรีย์ต่างๆ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ

3. เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์สัตว์ ระบบนิเวศ เพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสม

4. เพื่อสงวนรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม รวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่นๆที่มนุษย์สร้างขึ้น

การจัดแบ่งทรัพยากรตามสิทธิการใช้ประโยชน์

สามารถแบ่งได้ตามระบบกรรมสิทธิ์ (Property Regime) ครอบครองและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรเป็นหลักแบ่งออกได้ 4 ประเภทดังนี้ (สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ, 2536, น.18-20)

1. ทรัพยากรที่ไม่มีเจ้าของ (Open-Access Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีลักษณะเปิดเสรีไม่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้ใดเป็นเจ้าของ ดังนั้นกรรมสิทธิ์ และการครอบครองจึงไม่จำกัดอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในทรัพยากรประเภทนี้จึงเป็นไปในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา

2. ทรัพยากรที่เป็นของรัฐ (Stat Property Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่อยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ และการครอบครองของรัฐ เช่น ป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำตามธรรมชาติ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ฯลฯ ทรัพยากรประเภทนี้ในทางกฎหมายแล้วจะถูกนำมาใช้เพื่อผลประโยชน์ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆของรัฐหรือของส่วนรวมที่รัฐบาลรับผิดชอบเท่านั้น

3. ทรัพยากรที่เป็นของเอกชน (Private Property Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่อยู่ภายใต้การครอบครองโดยปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในฐานะที่เป็นเจ้าของ ทรัพยากรมีสิทธิที่จะอนุญาต หรือไม่อนุญาตให้คนอื่นเข้ามาใช้ประโยชน์ หรือเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินสมบัติของตนได้

4. ทรัพยากรที่เป็นส่วนรวม (Common or Communal Property Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นเจ้าของโดยกลุ่มบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนแห่งนี้ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประเภทนี้อาจกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้เฉพาะบางกลุ่ม และบางเวลา เช่น กรณีแหล่งประมงของชุมชน เป็นต้น ทรัพยากรประเภทนี้อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าทรัพยากรที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันหรือส่วนรวม (Common-Pool Resources) ตัวอย่างของทรัพยากรชนิดนี้ ได้แก่ ป่า ห้วย หนอง คลองบึง เหมืองฝายของชุมชน เป็นต้น

หลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ประพันธ์ โดยสมบูรณ์ (2525) ได้กำหนดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การอนุรักษ์ทางตรง และการอนุรักษ์ทางอ้อม

การอนุรักษ์ทางตรง ได้แก่

1. การปกป้อง รักษา คุ้มครอง (Preservation) หมายถึง การรักษาทรัพยากรให้คงสภาพเดิมตามธรรมชาติ การอนุรักษ์แบบนี้มักใช้กับทรัพยากรที่หายาก ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดีวิธีหนึ่ง

2. การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ การซ่อมแซม หรือการสร้างขึ้นใหม่ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายไปก็อาจจะปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทน โดยจะต้องคำนึงถึงสมดุลธรรมชาติให้มีปริมาณที่เหมาะสมต่อการบูรณะ เพื่อให้ทรัพยากรยังคงมีอยู่ตลอดไป

2.1 การปรับปรุงของเดิมให้มีประสิทธิภาพหรือมีประโยชน์มากกว่าเก่า ซึ่งเป็นการปรับปรุงที่ได้ผลผลิตสูงกว่าระดับธรรมชาติ

2.2 การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน เป็นการนำทรัพยากรที่มีมากมาทดแทนทรัพยากรที่มีน้อย ใช้ทรัพยากรที่หาได้ง่ายแทนทรัพยากรที่หาได้ยาก

2.3 การนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นการลดการใช้ทรัพยากรแทนที่จะใช้ทรัพยากรใหม่อยู่ตลอดเวลาที่เอาของเก่ากลับมาใช้ใหม่

2.4 การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เป็นการทำให้การใช้ทรัพยากรลดลง

2.5 การหาประโยชน์จากสิ่งของที่ได้เปล่าหรือลงทุนน้อย เป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยรู้จักใช้ทรัพยากรทดแทนกัน และรู้จักบำรุงรักษาทรัพยากร

นั้นให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น การใช้ความร้อนจากดวงอาทิตย์ตากแห้งผลผลิตทางการเกษตร การผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำตกจะช่วยให้ประหยัดน้ำมันในการผลิตไฟฟ้า

การอนุรักษ์ทางอ้อม เช่น

1. การให้ทุนสนับสนุนผู้ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือสมาคมสงวนสัตว์ป่า
2. การออกกฎหมายควบคุมโดยกฎหมายที่ที่จะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้เห็นแก่ตัวเข้าไปทำลายประโยชน์ส่วนรวมได้ เจ้าหน้าที่รักษากฎหมายต้องรักษากฎหมายอย่างเคร่งครัดจึงจะเกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
3. การให้การศึกษาให้คนในสังคมมีความรู้ความรับผิดชอบถึงประโยชน์และโทษของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2540, น.128-130) ได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ดังนี้

1. การให้การศึกษาเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเสริมสร้างความรู้ ทักษะความคิด เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจต่อการเลือกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ ซึ่งจะต้องมีการให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบในทุกระดับโดยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนมากที่สุด
2. ปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการตรงที่จะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและสภาวะทรัพยากรเสื่อมโทรม
3. การลดอัตราการเสื่อมสูญ เป็นวิธีการที่จะใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีคุณค่า สามารถใช้ได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดและสิ้นเปลืองน้อยที่สุด
4. การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ โดยวิธีการนำกลับมาใช้ใหม่โดยตรงหรือการนำมาแปรรูปหรือนำมาปรับปรุงคุณภาพแล้วนำกลับมาใช้ประโยชน์อีก

วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1. กำจัดการใช้ที่ไม่จำเป็น หรือมีแนวโน้มที่จะสูญเปล่า
2. ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อยให้อยู่ในสภาวะที่มากพอเสียก่อนจึงจะใช้ทรัพยากรนั้นๆได้
3. ผู้ใช้ทรัพยากรจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ทรัพยากรแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์กันยากที่จะแยกจากกันได้
4. การเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่ง
5. ต้องพยายามอำนวยความสะดวกให้สภาวะต่างๆดีขึ้น

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้กำหนดแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

1. กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

2. กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วไปโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมต่อการเกษตร

3. จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพื่อผลประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน

4. จัดให้มีแผนการจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นอย่างเป็นระบบ และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

5. ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง อันประกอบด้วย สาเหตุและปัญหาที่ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันหาวิธีการ จุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงแนวคิดและการนิยามความหมายของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรของชุมชนสวนกง รวมถึงการวิเคราะห์หลักการ ขั้นตอน และวิธีการอนุรักษ์ของชุมชนสวนกงว่าเป็นอย่างไร การอนุรักษ์และฟื้นฟูไปสู่อะไรได้บ้างอย่างไร

แนวคิดการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องมีการทบทวนแนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง และทำให้ผู้วิจัยสามารถนำแนวคิดมาศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยได้อย่างถูกต้องตามแนวคิดการมีส่วนร่วม ดังนั้นการทบทวนเอกสารในหัวข้อนี้จึงต้องมีการอธิบายถึงความหมายของการมีส่วนร่วม ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม รูปแบบของการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม และแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งแนวคิดการมีส่วนร่วมนี้รัฐได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินโครงการของรัฐ ในแง่ของการเมืองการปกครองได้มีการจำกัดความของการมีส่วนร่วมของชาวชนบทว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และเป็นการปูพื้นฐานความมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองท้องถิ่นในบั้นปลาย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551, น.15) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุม กระจาย การใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527, น.2) เป็นการที่ปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของตนเองนำไปสู่การแสดงความคิดเห็นถึงการมีความต้องการที่ตรงกัน เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งนั้นให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตนเอง จนนำไปสู่การตัดสินใจกระทำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และความร่วมมือร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งเป็นความร่วมมือของประชาชนด้วยความเต็มใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับ (ปรีวิวัฒน์ สัจจาพันธ์, 2544, น.33) เป็นการให้อำนาจแก่ประชาชนในการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยเริ่มต้นจากขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล (สุชาติ นวนทอง, 2555, น.14)

ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ใน 2 ลักษณะคือ

- 1) การมีส่วนร่วมที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการส่งเสริมสิทธิ และพลังอำนาจของพลเมืองของประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการ รักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาจากรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค ซึ่งนับได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977 อ้างถึงใน ดวงดาว ฐาน และคณะ, 2541) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าผู้มีส่วนร่วมต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ

- 4 ประการคือ

  1. มีส่วนร่วมในกระบวนการริเริ่มโครงการและร่วมตัดสินใจ
  2. มีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน
  3. มีส่วนร่วมในกระบวนการแบ่งผลประโยชน์
  4. มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลโครงการ

ซึ่งสอดคล้องกับเออร์วิน วิลเลียม (Erwin William, 1976 อ้างถึงใน อุสมานหวังสนิ, 2554) ที่ได้มีการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน และแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยประชาชนได้มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของตนเอง รวมทั้งการใช้วิทยากรเข้ามาสนับสนุนอย่างเหมาะสม

การมีส่วนร่วมจึงเป็นเสมือนเครื่องกระตุ้นให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกรัก ห่วงแทนทรัพยากรในฐานะเจ้าของชุมชน เป็นช่องทางการแสดงศักยภาพความต้องการของชุมชนและเป็นการสกัดกั้นความล้มเหลวจากการพัฒนาเชิงเดี่ยวอันเกิดจากนโยบายของรัฐ ซึ่งมีแนวความคิดการพัฒนาที่มองว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้รู้ปัญหา และเป็นผู้สั่งให้ชุมชนปฏิบัติตาม ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาการช่วยเหลือชี้แนะจากเจ้าหน้าที่ที่ตลอดมา ซึ่งเป็นแนวความคิดพัฒนาที่ลดพลังของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ในทางกลับกันหากเจ้าหน้าที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ โดยเน้นแนวคิดที่ว่าชุมชนเป็นผู้รู้ปัญหาและผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ตลอดจนชุมชนเป็นเจ้าของโครงการในการแก้ไขปัญหาพลังของชุมชนก็จะกลับมาเข้มแข็งเช่นเดิม (จุฑารัตน์ สถิรปัญญา และรุ่งศิริ เข้มตระกูล, 2552, น.11)

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ในทรรศนะของแบ็กนอลล์ (Bagnall, 1989 อ้างถึงใน อุสมานหวังสนิ, 2554, น.39) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน 3 ประการคือ

- 1) การปรากฏตัว (Presence) หมายถึง การเข้าร่วมในโครงการที่สถาบันหรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้นๆซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ องค์กรประกอบทางสังคม และองค์ประกอบอื่นๆ
- 2) การเกี่ยวข้อง (Involvement) หมายถึง การมีส่วนร่วมในโครงการอย่างแข็งขันของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตนและมีการนำไปใช้ โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วม
- 3) การควบคุม (Control) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนดหรือควบคุมกระบวนการศึกษาเอง เช่น การควบคุมเนื้อหา เป้าหมาย ผลที่ต้องการ และควบคุมกระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1981 อ้างถึงใน โส เข้มกุล, 2554) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและสมบูรณ์ว่าจะต้องประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. การวางแผนงาน ซึ่งเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการ ติดตามประเมินผล และประชาชนต้องมีการตัดสินใจด้วยตนเอง
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการบริหารทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงิน และการบริหาร

3. การใช้ประโยชน์เป็นการเพิ่มระดับความต้องการพึ่งพาตนเอง และควบคุมสังคม โดยประชาชนจะต้องมีความสามารถนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. การได้รับประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุ
 อคิน รพีพัฒน์ (2539, น.49) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา

3. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหา

4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

รูปแบบการมีส่วนร่วม

เฉลียว บุรีภักดี (2545, น.115) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่ฝ่ายหนึ่งด้อยอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรมีความรู้ที่ด้อยกว่า

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไรโดยที่รัฐไม่รู้จักความต้องการของชาวบ้าน การมีส่วนร่วมจึงเป็นได้เพียงการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญคืออำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของรัฐ และประชาชน หากเป็นโครงการที่ต้องร่วมกันทั้งรัฐและประชาชน แน่นนอนว่าประชาชนย่อมต้องการการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนและมีความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย

สุกัญญา เรือนสอน (2543, น.21-22) ได้จำแนกรูปแบบในการมีส่วนร่วมในการพิทักษ์และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. รูปแบบของการสร้างกฎเกณฑ์ กติกาการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการใช้ทรัพยากรชุมชนของตนเอง เช่น ป่าชุมชน ระบบเหมืองฝาย การจัดเก็บขยะและสิ่งปฏิกูล

2. รูปแบบของการสร้างเครือข่ายเพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไม่สามารถจำกัดขอบเขตได้ เมื่อเกิดปัญหาที่ใดที่หนึ่งจะมีการขยายขอบเขตของปัญหาให้กว้างออกไป การสร้างความร่วมมือจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการรวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นองค์กรของประชาชน หรือเป็นรูปแบบขององค์กรเอกชนที่มีลักษณะเฉพาะตัวมากยิ่งขึ้น

3. การจัดตั้งกลุ่มเฉพาะกิจในการศึกษาและติดตามปัญหาเพื่อแสวงหาความร่วมมือในการยับยั้งปัญหา และให้เกิดพลังอำนาจของข้อมูลข่าวสารในการเจรจาต่อรองอีกด้วย

4. การจัดประชาพิจารณ์ กรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบายหรือโครงการที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนควรมีสิทธิในการร่วมตัดสินใจเพราะประชาชนจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการโดยตรง การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นควรจะมีลักษณะที่เป็นกลางและมีเหตุมีผลควรมีการเตรียมข้อมูลโดยองค์กรที่เป็นกลางที่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ สังคมและเศรษฐกิจ จะต้องให้ความสนับสนุนด้านข้อมูลและเปิดเผยข้อมูลด้วยความโปร่งใส และใช้เวลาทุกฝ่ายในการศึกษาข้อมูลเพียงอย่างเพียงพอ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

อรุณ ภูมิ (2547, น.24) ได้แบ่งปัจจัยพื้นฐานการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. ปัจจัยแรงจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดจะมีเหตุผลที่สำคัญ 2 ประการคือ

1.1 การมองเห็นว่าตนได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

1.2 การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากผู้อื่นให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการมีส่วนร่วมโดยมีลักษณะดังนี้

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือมีตัวแทนก็ได้

2.2 ควรมีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพความเป็นจริงของตนได้

2.3 การกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

แนวทางการจัดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีแนวทางในการจัดการการมีส่วนร่วม เพื่อให้การมีส่วนร่วมนั้นเกิดประสิทธิภาพที่สมบูรณ์และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สมลักษณ์ ไชยเสริฐ (2549, น.142-149) ได้แบ่งแนวทางการมีส่วนร่วมเป็น 3 ด้านคือ ด้านประชาชน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการยอมรับและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทุกฝ่ายดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) จะต้องมีโครงสร้างจิตสำนึกในการรับรู้ใหม่ให้แก่ทุกฝ่าย สาธารณะชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ ทุกฝ่ายจะต้องมีการประสานประโยชน์และแก้ปัญหาด้วยวิธีการรอมชอมและมีสิทธิหน้าที่เท่าเทียมกัน

2. ทักษะ (Attitude) เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมจะใช้ระยะเวลาานและต้องทำอย่างต่อเนื่อง การปรับทัศนคติทุกฝ่ายให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

3. การเป็นตัวแทน (Representation) การเลือกตัวแทนที่ดีมีความรับผิดชอบจะทำให้เกิดการประสานประโยชน์และมีความน่าเชื่อถือจากทุกฝ่าย และจะต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของตัวแทนในด้านต่างๆเช่นทักษะและความสามารถที่เกื้อหนุนกัน ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร เป็นต้น

4. ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) การสร้างความเชื่อถือและศรัทธาเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่มีส่วนทำให้การมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งสามารถสร้างได้ด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลการนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาและครบถ้วน

5. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-Sharing) การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้องมีความรู้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ

6. ฉันทามติ (Consensus) เป็นการสร้างข้อตกลงที่มั่นคงยืนยาว มีการยอมรับกันระหว่างกลุ่มและหาข้อสรุปร่วมกัน หากมีข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันต้องสามารถปรับความเห็นที่ต่างกันด้วยการเจรจาหาข้อยุติอย่างสันติ

7. การมีปฏิสัมพันธ์ (Intersction) ต้องจัดให้มีกิจกรรมพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ต้องเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

8. ความประสงค์หรือมุ่งหมาย (Purpose) ต้องกำหนดจุดประสงค์และจุดมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ผู้เข้าร่วมตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมหรือไม่ ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและดำเนินโครงการไปในทิศทางเดียวกัน

9. การประเมินผล (Apprasal) การประเมินต้องดำเนินไปด้วยความเป็นธรรม โปร่งใสและขจัดทัศนคติส่วนตัว เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

10. ความโปร่งใส (Transparency) ประกอบด้วย ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และกระบวนการตรวจสอบ

11. ความเป็นอิสระ (Independence) ทุกฝ่ายควรมีอิสระทางความคิด เพื่อจะได้เกิดข้อเสนอแนะความคิดเห็นในการตัดสินใจร่วมกันอย่างหลากหลาย และเป็นการมีส่วนร่วมแบบสมัครใจ

12. ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onwar doing) ต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วม

13. เครือข่าย (Network) ทุกฝ่ายควรมีความเข้าใจกัน มาผนึกกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อสร้างผลประโยชน์ในเชิงการทำงานร่วม เครือข่ายความร่วมมือจะต้องเกิดขึ้นจากวิถีคิดของสมาชิก ผู้บริหาร และบุคคลในชุมชนเป็นหลัก เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาซึ่งทำให้เกิดการดำเนินงานของเครือข่ายที่นำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนได้

เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม

สมควร สุรภาพพิศิษฐ์ (2542) ได้รายงานเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยกำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กร ดังนี้

1. การมีความสนใจในกิจกรรม และการเข้าร่วมประชุม
2. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
3. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
4. การเป็นเจ้าหน้าที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงความหมายของการมีส่วนร่วมอันเป็นหลักการที่สำคัญของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง ที่มีกรร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจดำเนินกิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน นำไปสู่การวิเคราะห์รูปธรรมของกระบวนการเคลื่อนไหวของชาวประมงบ้านสวนกง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อการวิจัย พบว่ามีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

การศึกษาของมัญชสา กุลวานิช และสิริธร รุจิระนันท์ (2558) เรื่อง แนวทางการต่อสู้เพื่อสิทธิที่อยู่อาศัยของชาวเลหาดราไวย์ ตำบลราไวย์ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต พบว่าการต่อสู้ของชาวเลหาดราไวย์ แบ่งออกเป็น 8 แนวทางคือ 1) เริ่มจากการประชุมร่วมกันของคนไม่กี่คนเพื่อต่อสู้กับโครงการของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อชาวเล 2) มีการขอความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานต่างๆ 3) มีการจัดตั้งคณะกรรมการอนุกรรมการชุมชนชาวเลเพื่อการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน 4) มีการระดมทุนเพื่อการต่อสู้ 5) มีการยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รับทราบสิ่งที่เกิดขึ้น 6) มีการเคลื่อนไหวในหลายรูปแบบ เช่น การเข้าพบตัวแทนรัฐบาล 7) มีการนำโครงการกระดูกของบรรพบุรุษมาเป็นหลักฐานเพื่อยืนยันสิทธิในที่อยู่อาศัย 8) มีการเข้าร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อเพิ่มความรู้และค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ส่วนผลที่เกิดจากการต่อสู้นั้นพบว่าสามารถลดความตึงเครียด และสามารถเปิดช่องทางให้มีการเจรจาระหว่างกลุ่มชาวเลกับภาครัฐรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ส่งผลให้ปัญหามีแนวโน้มที่จะได้รับการแก้ไขไปในทิศทางที่ดี ทำให้กลุ่มชาวเลเกิดความรักต่อถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เกิดความหวังแทน และมีการสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนพร้อมทั้งเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้ถึงความเป็นชาวเลมากขึ้น

การศึกษาของกฤตภาส ศรีระษา (2556) เรื่อง การต่อสู้ต่อรองในการเข้าใช้ทรัพยากรประมงพื้นบ้านในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่ง อ่าวนครศรีธรรมราช จากสภาพปัญหาสัตว์น้ำที่ลดลงอย่างรวดเร็ว และปัญหาความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคม ผลมาจากโครงการพัฒนา การทำประมงแบบทำลายล้าง การใช้สารเคมี และการปล่อยของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ชาวประมงต้องดิ้นรน เพื่อให้สามารถดำรงชีพได้ในสภาวะปัจจุบัน มีการพัฒนาเครื่องมือการทำ

ประมง และการขยายพื้นที่การทำประมงเพื่อเพิ่มปริมาณการจับปลา แต่ในขณะเดียวกันทางกรมประมงก็ได้ตระหนักถึงปัญหาของการลดลงของสัตว์น้ำ และมองว่าสาเหตุหลักๆมาจากการทำประมงที่มากเกินไปของชาวประมง จึงมีการเข้มงวดในการเข้าใช้ทรัพยากรมากขึ้น โดยใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษผู้กระทำผิด ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐตามมา ทำให้ชาวประมงใช้ยุทธวิธีต่างๆในการเข้าใช้ทรัพยากรประมง ซึ่งเกิดจากกระบวนการคิดที่หลากหลายและประสบการณ์ของชาวประมงแต่ละคนโดยเริ่มจากการต่อสู้ต่อรองในลักษณะของการดื้อแพ่งเพิกเฉยไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะเห็นว่าการออกกฎหมายดังกล่าวไม่เป็นธรรมกับชาวประมง มีการต่อสู้ต่อรองโดยผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มต่างๆ เช่น นักการเมืองท้องถิ่นจะต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้ชาวประมงในกลุ่มของตนเข้าทำการประมงโดยไม่ถูกลงโทษจากกฎหมาย และการต่อรองในระดับกลุ่มเครื่องมือโดยการรวมตัวของชาวประมงในแต่ละกลุ่มเครื่องมือที่ได้รับความเดือดร้อนจากการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือการกดดันทางจังหวัดแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน โดยการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและประมงจังหวัด การนำเรือประมงมาปิดอ่าว การขอชะลอการบังคับใช้กฎหมาย การยื่นขอให้รัฐจัดสรรอาชีพให้เพื่อแลกเปลี่ยนกับการเลิกประกอบอาชีพประมงจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของหน่วยงานรัฐ

การศึกษาของฮัสสัน ดุมาลี (2555) เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนั้นเกิดจากการได้รับผลกระทบด้านทรัพยากรการทำมาหากินจากการเข้ามาทำการประมงในเขตชายฝั่งทะเลและอ่าวปัตตานีของเรืออวนลาก อวนรุน ซึ่งหน่วยงานและโครงสร้างการจัดการทรัพยากรไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ แนวทางและวิธีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านเรืออวนลากอวนรุนของชุมชนประมงเริ่มต้นมีการใช้รูปแบบวิธีการที่มีความรุนแรงแบบตาต่อตาฟันต่อฟัน แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จและมีการข่มขู่คุกคามชาวบ้านที่เคลื่อนไหวต่อต้าน รวมทั้งปัจจัยเงินทุนของเรือประมงอวนลากอวนรุนที่มีจำนวนมาก ต่อมาวิธีการเคลื่อนไหวของชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อนักวิชาการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีลงพื้นที่ทำการวิจัยชุมชนของอ่าวและชายฝั่งปัตตานี รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีการนำแกนนำชาวบ้านไปเรียนรู้ยุทธวิธีจากพื้นที่อื่นและมาปรับใช้ในพื้นที่ปัตตานี จนมีกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แบบใหม่ เช่น การรณรงค์ การนำสื่อมวลชนมาทำข่าว การทำวิจัย การประสานหน่วยงานรัฐ และการชุมนุมผลักดันเชิงนโยบาย จนนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มสมานพันธ์ประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี แนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีประกอบด้วย 2 แนวทาง คือการเคลื่อนไหวทางสังคม ได้แก่ การใช้วิธีการเข้าร่วมชุมนุมประท้วงกดดัน การรวมตัวแสดงสิทธิการปกป้องอ่าวปัตตานีจากนายทุน การยื่นหนังสือเพื่อให้มีการชะลอและทบทวนโครงการ ส่วนแนวทางที่ 2 เป็นการเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยตรง ได้แก่ การสร้างมาตรการป้องกันการคุกคามจากภายนอก โดยใช้วิธีการสร้างปะการังเทียม ตลอดจนการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูทางกายภาพ

การศึกษาของวิเชียร บุราณรักษ์ (2548) เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี พบว่าการก่อเกิดของขบวนการของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานีได้รับการผลักดันจากองค์กรพัฒนาเอกชนนำมาสู่การ

จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เพื่อตรวจสอบคัดค้านภาครัฐ ภาคเอกชน และบริษัทข้ามชาติหรือทุนโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาจัดทำโครงการเหมืองแร่โปแตช จังหวัดอุดรธานี ภายใต้แนวคิดประชาสังคมที่เน้นให้ภาคประชาชนมีความเป็นพลเมือง ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เกิดจากปัจจัยด้านปัญหาโครงสร้างที่เกิดจากโครงการของรัฐซึ่งมาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกนำความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตรของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี รวมทั้งการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจากปัจจัยด้านบริบทส่งเสริม และเอื้ออำนวยทั้งด้านปัจจัยภายในคือวัฒนธรรมชุมชนระดมทรัพยากร และปัจจัยภายนอกคือโครงสร้างโอกาสทางการเมือง โครงสร้างโอกาสทางสังคมฝ่ายต่อต้าน โดยมีแนวทางการเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลาย มีการวิเคราะห์สถานการณ์และการตอบโต้ของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญในการปรับเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีในครั้งต่อไป

ในประเด็นการตอบโต้ทั้งภาครัฐ ภาคทุนภายในและภายนอก รวมทั้งภาคประชาชนด้วยกันเอง สะท้อนออกมาเป็นผลลัพธ์จากการเคลื่อนไหวทั้งในรูปแบบการปะทะข้อมูล ความรู้ ค่านิยม อำนาจมาสู่การต่อรอง การร่วมเสนอทางออก การแย้งชิงพื้นที่ทางความคิด ก่อให้เกิดความขัดแย้งตลอดจนการเผชิญหน้าระหว่างขบวนการภาคประชาชนกับกลุ่มเป้าหมาย และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในสถานะสถานการณ์นั้นด้วย

การศึกษาของรจนา คำดีเกิด (2554) เรื่อง ความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการ และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่มพบว่า คนลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานีมีความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนต่อโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบึงกุ่มใน 3 ลักษณะคือ 1) การวางแผน มีทั้งการวางแผนไม่สนใจเพราะเชื่อว่าการสร้างเขื่อนไม่ได้มีผลดีผลเสียต่อตน และมองว่าเขื่อนเป็นเรื่องไกลตัว การวางแผนเพราะคิดว่าตนไม่มีสิทธิอะไร หากรัฐต้องการสร้างเขื่อนไม่ใช่เรื่องของชาวบ้าน การวางแผนต่อการพูดถึงโครงการเพื่อลดความแตกแยกในชุมชน และการวางแผนเพื่อรอฟังข้อมูลที่มีความเชื่อถือได้เพื่อประกอบการตัดสินใจ 2) การคัดค้าน ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะของการคัดค้านของคนในชุมชนได้เป็น 2 ประเภท คือการคัดค้านแต่ไม่ประท้วง และการคัดค้านโดยมีการเคลื่อนไหว 3) ยอมรับหรือต้องการเขื่อน เป็นกลุ่มที่เชื่อว่าเขื่อนจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตนและชุมชน เช่น เชื่อว่าจะได้ค่าชดเชยจำนวนมาก เชื่อว่าจะมีคนสร้างบ้านใหม่ให้ เชื่อว่าเขื่อนจะมีประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและประเทศชาติ โดยรูปแบบความตื่นตัวของคนชุมชนมีการแสดงออกมาในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแสดงออกต่อสาธารณะ การสอบถามข้อมูลจากภาครัฐ มีการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนที่เคยได้รับผลกระทบจากเขื่อน และการเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ด้านปัจจัยที่มีผลต่อความตื่นตัว แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ หนึ่งปัจจัยภายนอก ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน นักพัฒนา องค์กรเอกชนนักวิชาการ กลุ่มผู้ที่เคยได้รับผลกระทบจากเขื่อนในพื้นที่อื่นๆ และสื่อต่างๆ สองปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน การประเมินผลกระทบ และผลประโยชน์จากการสร้างเขื่อน การรับรู้ และความเชื่อมั่นในสิทธิของชุมชน รวมทั้งการตัดสินใจรับข้อมูลของชุมชน

การศึกษาของสวรินทร์ เบ็ญเต็มอะหลี (2554) เรื่อง พลวัตสิทธิชุมชนคลองนาทับ ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลาพบว่า ชุมชนคลองนาทับตระหนักว่าเป็นอย่างดีว่าคลองนาทับ

เป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และทุกคนมีสิทธิใช้ร่วมกัน ซึ่งสถานการณ์ด้านสิทธิชุมชน พบว่าในระยะเวลาอันใกล้จะมีโครงการเกิดขึ้นในชุมชนหลายโครงการทั้งจากภาครัฐและกลุ่มทุนในพื้นที่ โดยสัญลักษณ์ของการพัฒนาไม่มีสิ่งใดเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจน เพราะมีความหลากหลายของสิ่งที่กล่าวอ้างภายใต้วาทกรรมการพัฒนา ด้านการรับฟังเสียงสาธารณะของโครงการที่เกิดขึ้นในชุมชนพบว่า ชุมชนได้รับข้อมูลแค่เพียงบางส่วน ซึ่งเป็นข้อมูลด้านดีต่อชุมชน และยังมีปัญหาระบบตัวแทนที่ยังไม่เหมาะสม เพราะมีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาสิทธิชุมชนที่สำคัญพบว่า เกิดการละเลยต่อสิทธิชุมชนมีการปล่อยสิ่งไม่พึงประสงค์ลงสู่คลองนาทับทำให้น้ำในคลองนาทับเน่าเสีย และได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านท่ามกลางภาวะวิกฤติของคลอง ทำให้ชุมชนมีการปรับตัวในรูปแบบต่างๆตามเงื่อนไขด้านทรัพยากรของแต่ละครัวเรือน โดยชุมชนมีความพยายามรวมพลังเพื่อต่อต้านโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ มีการชุมนุมในแต่ละพื้นที่แต่ระยะเวลาการชุมนุมไม่ยาวนาน และชุมชนมีโครงการ เพื่ออนุรักษ์คลองนาทับ แต่พลังและความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มกันยังอ่อนแอและขาดความต่อเนื่อง จึงไม่สามารถสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนที่จะทำให้เกิดข้อปฏิบัติในเชิงนโยบายของรัฐได้ ส่วนด้านพลวัตสิทธิชุมชนคลองนาทับพบว่า เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้แก่ปัญหาอันเกิดจากความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนและความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของชุมชนคลองนาทับสะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดแบบรัฐไม่ก้าวข้ามการใช้ระบบอำนาจของรัฐเป็นใหญ่และละเลยต่อวิถีชีวิตของชุมชน หากชุมชนใดอ่อนแออ่อนแอเป็นเหยื่อภายใต้วาทกรรมการพัฒนาของรัฐไปโดยปริยาย

สิทธิชุมชนคลองนาทับมีการปรับเปลี่ยนและเคลื่อนไหวตามสถานการณ์แต่ละช่วงเวลาในอดีตชุมชนคลองนาทับอาจมีสถานการณ์การลุกล้าสิทธิของชุมชนที่ไม่รุนแรง และเมื่อสถานการณ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเริ่มมีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่เกิดขึ้นในชุมชน รูปแบบการเรียกร้องสิทธิชุมชนเพื่อปกป้องฐานทรัพยากรของชุมชนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมและเข้าสู่ทางเลือกของความขัดแย้งที่อาจรุนแรงที่สุดในที่สุด เมื่อปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจนนำไปสู่ทางออกของชุมชนคือ การประท้วงเรียกร้องสิทธิของชุมชน รวมทั้งการเผยแพร่เรื่องราวผ่านสื่อเพื่อให้สิทธิของชุมชนคลองนาทับได้รับการยอมรับของสังคมและการเหลียวแลจากภาครัฐ

การศึกษาของกมลทิพย์ อักษรวงศ์ พงศ์วรรณย์ จินต์นุพงศ์ และอุมาพร บุญรัตน์ (2555) เรื่อง บังกะโลปลา: วิถีอนุรักษ์ของชุมชนบ้านแหลม ตำบลปากอ อำเภอลำลูกกา จังหวัดสงขลาพบว่า ความเป็นมาของการทำบังกะโลปลาเกิดขึ้นมาจากการที่ชุมชนเล็งเห็นถึงปัญหาของทรัพยากรประมงที่มีจำนวนน้อยลงจึงเกิดแนวคิดการทำเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำโดยการทำบังกะโลปลาหรือซุ้มปลา ซึ่งได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากคนในชุมชน มีขั้นตอนวิธีการทำบังกะโลปลาเป็นแบบง่ายๆ โดยใช้ไม้เสม็ดหรือไม้ผาดซึ่งเป็นไม้ที่มีอยู่มากในชุมชนและมีความคงทนต่อสภาพน้ำนำมาปักเป็นลักษณะวงกลมหลายๆซุ้มทั่วบริเวณชายฝั่งทะเลสาบสงขลา เพื่อใช้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ผลที่ได้รับจากการทำบังกะโลปลาทำให้ปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและสร้างความสมดุลแก่ทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ตลอดจนส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

การศึกษาของณัฐวดี ชาตะพันธ์ มลวดี ไชยศรียา และรัชชก อินทร์ตัน (2557) เรื่อง ธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรลุ่มน้ำพบว่า คนในชุมชนทำชะมวงมีส่วนร่วมในการร่างข้อบัญญัติในธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิ โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง กรมชลประทานตำบลท่าชะมวง และหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรลุ่มน้ำ โดยการดำเนินกิจกรรมต่างๆตามที่ชุมชนได้ร่วมกันวางแผน ซึ่งจะเน้นการอนุรักษ์ลุ่มน้ำภูมิเพื่อเป็นกฎกติการ่วมกันของชุมชน อีกทั้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรลุ่มน้ำ โดยเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติตามแผน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล

การศึกษาของซาอีซะห์ หะยีเจ๊ะโสะ (2554) เรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนกับเทศบาลตำบลมายอ อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานีพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนกับเทศบาลตำบลมายอ มี 3 รูปแบบ คือ แบบเป็นไปเองตามความสมัครใจ แบบชักนำ และแบบบังคับ มีลักษณะของการมีส่วนร่วม 2 ประการคือ ลักษณะของชุมชนที่รัฐเป็นผู้นำ ประชาชนเป็นผู้รับนโยบายและปฏิบัติตาม และลักษณะการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจโดยมีรัฐคอยให้ความช่วยเหลือ ทางด้านปัญหาและความต้องการในการพัฒนาชุมชนเป็นไปในลักษณะที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการของชุมชน โดยมีการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการวางแผนพัฒนา ทำให้ทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน โดยมีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ส่วนด้านแนวทางการบริหารงานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้มีการนำหลักการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เข้ามาช่วยในการดำเนินงาน

การศึกษาของนฤตม ทิมประเสริฐ (2554) เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่า ชาวประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลาต้องประสบปัญหาการลักลอบการทำประมงของเรือประมงพาณิชย์ในเขต 3,000 เมตร ส่งผลให้ระบบนิเวศเกิดความเสื่อมโทรม สัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว เครื่องมือประมงของชาวประมงพื้นบ้านถูกทำลายเสียหายจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน เมื่อปัญหาเริ่มสะสมจนรุนแรงขึ้น ชาวประมงพื้นบ้านจึงต้องต่อสู้เรียกร้องแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 พ.ศ.2520-พ.ศ.2534 เป็นช่วงแรกของการต่อสู้กับปัญหาการลักลอบทำประมงของเรืออวนลากอวนรุน ชาวประมงพื้นที่แก้ไขปัญหาดูแลเรือออกไปจับไล่ ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับหมู่บ้านข้างเคียงที่ทำประมงเรืออวนลากอวนรุนขนาดเล็ก

ช่วงที่ 2 พ.ศ.2535-พ.ศ.2545 มีเรือคราดหอยมาทำการคราดหอยในพื้นที่ ชาวประมงแจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่เป็นผลชาวประมงพื้นบ้านจึงได้มีการเรียกร้องกดดันหน่วยงานของรัฐให้เข้ามาช่วยแก้ปัญหา โดยการชุมนุมประท้วงปิดอ่าวและนำเรือขึ้นมาปิดถนน

ช่วงที่ 3 พ.ศ.2546-ปัจจุบัน มีเรือคราดหอยเข้ามาอีกครั้งชาวบ้านได้มีการจัดตั้งเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลาและได้มีการยื่นหนังสือ ชุมนุมประท้วงหน่วยงานรัฐ หลังจากนั้นจึงได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลาและองค์กรอื่นๆจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเลได้สำเร็จและแก้ปัญหาได้ในที่สุด

ด้านการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเลพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) มีส่วนร่วมในการวางแผน 2) มีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ 4) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

การศึกษาของอุสมาน หวังสนิ (2554) เรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาพบว่า ขั้นตอนในการจัดทำแผนชุมชนมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมของชุมชน 2) การวิเคราะห์ข้อมูล การเรียนรู้ตนเอง และชุมชน 3) การกำหนดทิศทางการพัฒนา 4) การกำหนดแผนงานและโครงการ 5) การขับเคลื่อนแผนชุมชนในด้านการจัดทำแผนชุมชนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 5 ด้าน ได้แก่ 1) การศึกษาชุมชน 2) การวางแผนชุมชน 3) การดำเนินการพัฒนา 4) การรับผลจากกิจกรรมการพัฒนา 5) การติดตามประเมินผลการพัฒนา ด้านปัจจัยที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน และจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง คือ 1) ชุมชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ โดยการสนับสนุนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน 2) หน่วยงานระดับท้องถิ่นต้องให้ความร่วมมือและเห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนในด้านองค์ความรู้ บุคลากร และงบประมาณในการจัดทำแผนชุมชน พร้อมทั้งนำแผนงานหรือโครงการที่ได้จากแผนชุมชนมาปรับใช้กับแผนงานของหน่วยงาน 3) มีกลุ่มองค์กรรับผิดชอบในกิจกรรมที่ชัดเจน

การศึกษาจิราพร โชติพานิช (2556) เรื่อง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนปากกันเคย ตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูลพบว่า วิวัฒนาการของชุมชนกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งนั้นมีการเปลี่ยนแปลงตามวิวัฒนาการที่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง ตั้งแต่ยุคที่ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสัมพันธ์กับผู้ใช้ประโยชน์ที่น้อย ในยุคต่อมาผู้ใช้ประโยชน์พร้อมเครื่องมือที่ทันสมัยมากขึ้น ส่งผลให้ทรัพยากรชายฝั่งมีความเสื่อมโทรมอย่างชัดเจนทั้งจากคนภายในชุมชนและนอกชุมชนเป็นเหตุให้ชุมชนต้องตระหนักและหาคิดหาทางที่จะรับมือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นยุคแห่งการฟื้นฟูทรัพยากรภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรของชุมชนที่เป็นระบบและรูปธรรม ได้แก่ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน เป็นการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม ให้กับคนในชุมชนและบุคคลภายนอกในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งในรูปแบบต่างๆ และการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยภาครัฐ ควรดำเนินการในลักษณะดังนี้ การให้ความรู้แก่ชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร การเฝ้าระวังและฟื้นฟูทรัพยากร การบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะความรุนแรงของทรัพยากรชายฝั่งที่ถูกทำลาย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมาใช้ในการศึกษากระบวนการ วิธีการในการต่อสู้ต่อรองของชาวบ้านสวนกง โดยได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงประวัติความเป็นมาสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองของชุมชน โดยวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเพื่อให้เห็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งหมดอย่างละเอียด รวมทั้งได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดสิทธิชุมชน และแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งพบว่าปัจจัยที่ทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านสวนกงสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจในแนวคิดสิทธิชุมชน นำไปสู่กิจกรรมการเคลื่อนไหวในการต่อสู้ต่อรองเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลในรูปแบบต่างๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง หมู่ที่ 11 ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยระเบียบการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดจำแนกตามหัวข้อดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล (Key Information) สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 25 คน ดังนี้

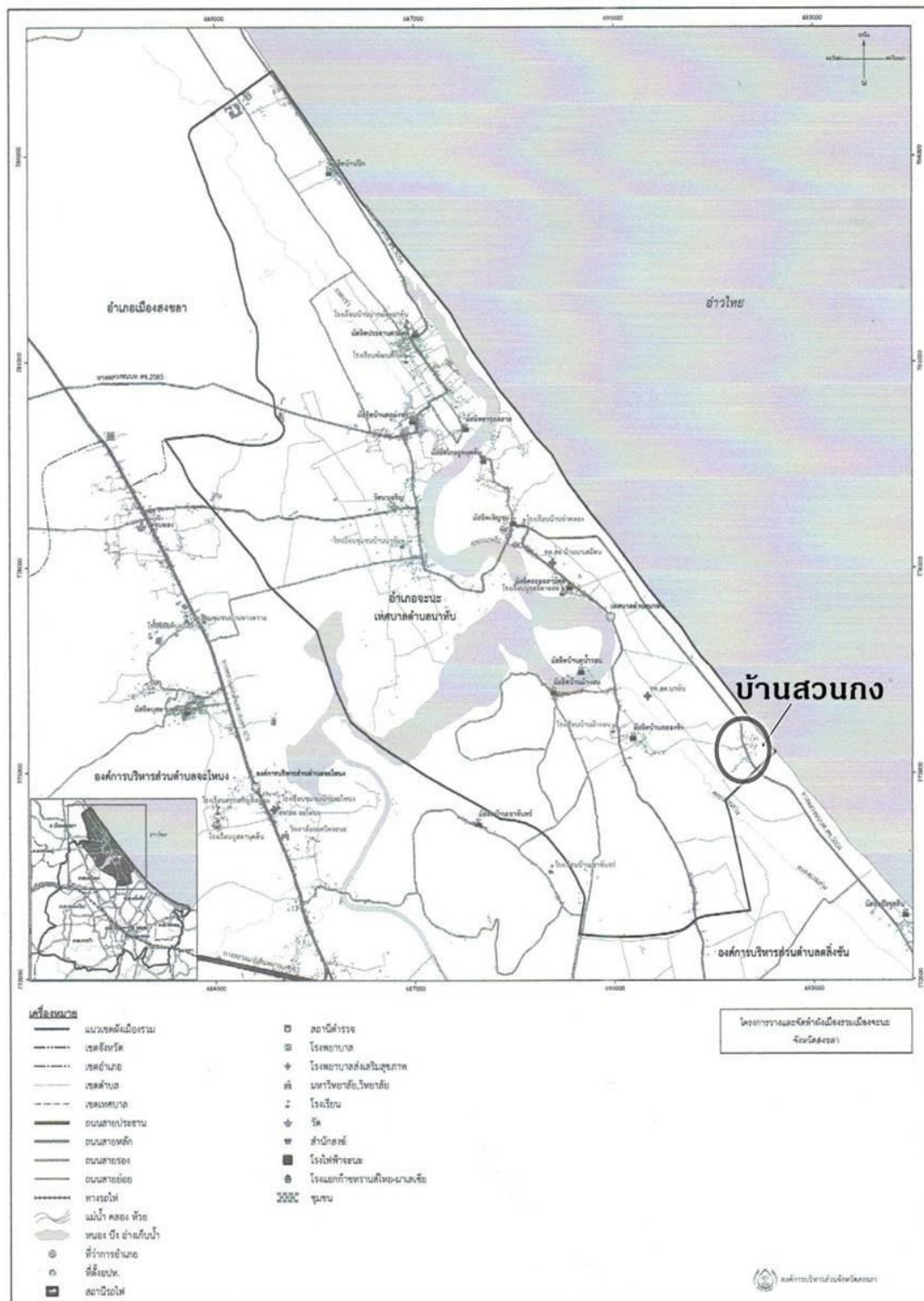
1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชนสวนกงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ความเป็นมาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ และกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกงจำนวน 16 คน ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงจำนวน 11 คน เป็นกลุ่มหลักที่ได้มีการเคลื่อนไหวในการต่อสู้ต่อรองและดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลมาอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 3 คน เป็นกลุ่มคนที่สามารถบอกเล่าประวัติเรื่องราวความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของคนชุมชนในสมัยก่อนจนกระทั่งปัจจุบันได้ นักพัฒนาองค์กรเอกชนจำนวน 1 คน ผู้เป็นเสมือนพี่เลี้ยงให้การสนับสนุนเติมเต็มและทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านสวนกงมาอย่างต่อเนื่องทำให้เห็นมุมมองของบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้าร่วมดำเนินการ กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และผู้นำศาสนาจำนวน 1 คน เป็นผู้ที่มีมองเห็นสภาพความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ และพัฒนาการในการขับเคลื่อนของชุมชน

2. ผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อให้ข้อมูลผลจากการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ และกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกงจำนวน 9 คน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านสวนกงจำนวน 6 คน เป็นกลุ่มซึ่งให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงในการขับเคลื่อนเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลมาอย่างต่อเนื่อง และเครือข่ายชาวประมงในพื้นที่อำเภอจะนะจำนวน 3 คน เป็นกลุ่มคนที่ได้ร่วมดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะหลังจากที่ชาวบ้านสวนกงได้มีการขยายเครือข่ายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล

การเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกชุมชนเพื่อการเก็บข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้สำรวจชุมชนต่างๆที่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ โดยนำข้อมูลกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลมาพิจารณาเป็นประเด็นหลัก ดังนั้นจึงเลือกชุมชนสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูลวิจัย

ชุมชนสวนกง ตั้งอยู่ที่หมู่ 11 ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนเล็กๆริมชายฝั่งทะเลจะนะที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมง หากพิจารณาเปรียบเทียบกับชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเลในอำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งประกอบไปด้วย 8 ชุมชน ในพื้นที่ 3 ตำบลคือ ตำบลสะกอม ตำบลตลิ่งชัน และตำบลนาทับ ชุมชนสวนกง ตำบลนาทับ เป็นชุมชนริมชายฝั่งทะเลจะนะที่ยังคงมีทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากมีพื้นที่ชายหาดที่ยังคงความสมบูรณ์ไม่เกิดการกัดเซาะชายหาดเหมือนชุมชนอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่มีประวัติการเคลื่อนไหวต่อสู้ เพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรชายฝั่งทะเลเสื่อมโทรม โดยมีการริเริ่มแก้ไขปัญหามาจากคนในชุมชน ซึ่งเกิดจากการพูดคุยปรึกษาหารือกันของคนในชุมชน 4-5 คน ที่มองเห็นและให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งต่อมาได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง และได้มีการเชื่อมประสานกับนักพัฒนาองค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งยังมีการดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งทะเลจะนะ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและมีพัฒนาการในการดำเนินการจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการขับเคลื่อนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งทะเลจะนะที่หลากหลาย

ภาพที่ 3 ชุมชนที่ใช้ในการศึกษา
 ที่มา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา, 2560

ภาพที่ 4 แผนที่ชุมชนบ้านสวนกง
ที่มา : วาดโดย ผู้วิจัย 22 มิถุนายน 2560

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ หนังสือ เอกสาร การศึกษาวิจัย เอกสารประกอบการประชุม และบทความที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ให้

ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาเพื่อวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในภาคสนามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่วางไว้เป็นสำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการสัมภาษณ์จะมีการบันทึกเสียงและจดบันทึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำไม่คลาดเคลื่อน โดยมีรูปแบบการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการซักถามพูดคุยประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม และมีการจัดสนทนากลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง กลุ่มแม่บ้านสวนกง และกลุ่มเครือข่ายชาวประมงในพื้นที่อำเภอจะนะ โดยจะมีการศึกษาข้อมูลในภาพรวมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยการจัดทำแผนที่ช่วงเวลาในการดำเนินการของชุมชนในแต่ละช่วง ซึ่งได้มีการช่วยกันคิดทบทวนสถานการณ์และความเป็นมาที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาเห็นภาพพร้อมร่วมกันและช่วยกันเติมเต็มข้อมูลในแต่ละช่วงเวลาทีในแต่ละกลุ่มสามารถให้ข้อมูลได้

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เมื่อมีการประชุมหรือมีกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้จัดขึ้น ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทุกครั้ง เพื่อสังเกตความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง

2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์ประธานและสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงเป็นรายบุคคลโดยเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้มากที่สุดซึ่งสังเกตจากการสนทนากลุ่มจำนวน 3 คน และสัมภาษณ์นักพัฒนาองค์กรเอกชนคือ นายกิตติภพ สุทธิสว่าง อดีตเจ้าหน้าที่โครงการชุมชนประมงขนาดเล็กจังหวัดสงขลาและปัจจุบันเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่น ซึ่งเป็นบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับชาวบ้านสวนกงอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแนวทางการสัมภาษณ์จะเกี่ยวกับบริบทชุมชน สภาพวิถีชีวิต แนวทาง วิธีการ ขั้นตอน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสวนกง รวมทั้งผลจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 3 คน และผู้นำชุมชน (โต๊ะอิหม่าม) จำนวน 1 คน โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทชุมชน สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และประวัติความเป็นมาของชุมชนสวนกง

3. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการถอดเทปสัมภาษณ์คู่กับการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องตรวจสอบข้อมูลที่ได้หากพบว่ามีประเด็นที่ไม่ชัดเจนหรือไม่ครบถ้วนผู้วิจัยจะนำไปสัมภาษณ์ในครั้งต่อไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ หลังจากนั้นทำการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลเพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลาโดยการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้รับในเวลาที่ต่างกันข้อมูลที่ได้ตรงกันหรือไม่ แหล่งสถานที่โดยตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์บุคคลเดียวกันแต่ต่างสถานที่กันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคลโดยตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆในเรื่องเดียวกันข้อมูลที่ได้รับตรงกันหรือไม่

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การแยกแยะข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาแยกประเด็นการศึกษา ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วิธีการทำประมงจากอดีตถึงปัจจุบัน และกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ

2. จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ศึกษาในประเด็นต่างๆให้ชัดเจน และบรรยายเรียงเรียงในแต่ละประเด็นให้ครอบคลุม

3. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการนำข้อมูลบริบทของชุมชน วิธีการทำประมงจากอดีตถึงปัจจุบัน สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ เพื่ออธิบายสาเหตุความสัมพันธ์ รวมทั้งเป็นการอธิบายการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา นำมาเรียงเรียงโดยการบรรยายและสรุป

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษาเพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ชุมชนสวนกงกับเรื่องเล่าในอดีตและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ส่วนที่ 2 ชุมชนสวนกงกับวิธีการผลิตแบบทุน และส่วนที่ 3 กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ

ชุมชนสวนกงกับเรื่องเล่าในอดีตและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม (ก่อนพ.ศ.2516)

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชนสวนกงที่ได้มีการเล่าเรื่องราวของชุมชนสืบต่อกันมาว่า ชุมชนสวนกงมีชื่อเดิมเรียกกันว่าสวนแปะกง ตอนหลังนั้นได้เปลี่ยนมาเป็นชื่อสวนกง ซึ่งสันนิษฐานว่ามีการเรียกตามชื่อกงชาวจีนที่เข้ามาอาศัย ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่าเดิมนั้นมีคนจีนมาอยู่ เขาว่ามีกุโบร์อยู่ แต่เราก็ไม่เคยเห็นคนจีน เขาว่าลูกหลานกงย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เขาเรียกว่าสวนแปะกงๆตอนหลังก็เปลี่ยนเป็นสวนกง”

(มุเร้าะ หมัดเหล็ม, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

“ตอนเราเด็กๆเราเห็นหลุมฝังศพคนจีนพูนอยู่ข้างป่าแคๆ(ใกล้)หมู่บ้าน พอมาตอนหลังกะไม่เห็นแล้วหลุมที่พูนอยู่เหมอ(เสมอ)กันหมดจึงไม่รู้ว่ามีหลุมฝังศพอยู่ตรงไหนแล้ว”

(ก้อตีรี ชายเห, สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2559)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าได้มีการเล่าต่อกันมาว่าสมัยก่อนได้มีการเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่าบ้านสวนแปะกงเพราะมีกงชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัย แต่ก็ไม่มีใครเคยเห็นกงชาวจีนมีเพียงสุสานหรือที่ชาวบ้านเรียกว่ากุโบร์ ซึ่งชาวบ้านหลายคนตอบตรงกันว่าสุสานดังกล่าวอยู่บริเวณป่าข้างหมู่บ้านสวนกง ซึ่งในปัจจุบันไม่เห็นสุสานดังกล่าวแล้ว

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนสันนิษฐานได้ว่าชุมชนบ้านสวนกงมีการก่อตั้งขึ้นมามากกว่า 150 ปี โดยคนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่อาศัยคือชาวจีนซึ่งได้อพยพมาทางเรือเพื่อมาตั้งถิ่นฐาน ต่อมาได้มีชาวไทยมุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานคือโต๊ะหยงสอซึ่งเป็นคนไทยมุสลิมตระกูลแรกที่เข้ามาอยู่ในบ้านสวนกง โดยโต๊ะหยงสอเป็นผู้นำของชุมชนในสมัยนั้น ซึ่งคนส่วนใหญ่ในชุมชนให้การยอมรับนับถือ และเมื่อโต๊ะหยงสอมีครอบครัวมีลูกหลานจึงได้มีการแตกย่อยออกเป็น 3 ตระกูลดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“แป๊ะก้งมาอยู่ก่อน หลังจากนั้นก็คนอิสลามมาอยู่คือโต๊ะหยังสอ โต๊ะหยังสอ นามสกุลหลีสอ หลีสอจึงเป็นตระกูลดั้งเดิมของคนสวนกง โต๊ะหยังสอเป็นผู้นำชุมชนที่คนในหมู่บ้านให้การยอมรับนับถือและเชื่อฟัง เมื่อมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นในหมู่บ้านโต๊ะหยังสอ ก็จะเป็นคนเข้ามาทำความเข้าใจ จากนั้นลูกหลานของโต๊ะหยังสอได้มีครอบครัวและแตกออกเป็น 3 ตระกูลหลักๆ คือหลีเจริญ เส้นเจริญ และโหดเส้น จากนั้นก็มีการแตกย่อยเพิ่มออกมา เมื่อมีการवादฝั้งขึ้นมาคนส่วนใหญ่มาจากต้นตระกูลหลีสอ เดิมคนบ้านสวนกงจะแต่งงานกันในหมู่บ้านก็จะเห็นได้ว่าคนส่วนใหญ่มาจากต้นตระกูลเดียวกันคือตระกูลหลีสอ ปัจจุบันอยู่สืบทอดกันมา 5 รุ่น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมด”

(โล๊ะ เส้นเจริญ, สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2559)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าตระกูลดั้งเดิมของชาวบ้านสวนกงคือตระกูลหลีสอ ซึ่งต่อมาได้แตกออกเป็น 3 ตระกูลหลักคือ ตระกูลหลีเจริญ ตระกูลเส้นเจริญ และตระกูลโหดเส้น และมีการตั้งชื่อนามสกุลใหม่ๆ ขึ้นมาจากชื่อสกุลเดิมซึ่งชาวบ้านสวนกงทราบดีว่าแต่ละนามสกุลมาจากต้นตระกูลเดียวกันโดยมีโต๊ะหยังสอเป็นต้นตระกูล อีกทั้งยังเป็นผู้นำชุมชนและเป็นคนที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือเสมือนญาติผู้ใหญ่ของคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนในชุมชนบ้านสวนกงมีสายสัมพันธ์แบบเครือญาติและอยู่กันอย่างพี่น้อง มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนพบว่า ในสมัยก่อนพื้นที่แห่งนี้เดิมเป็นป่ารกทึบ มีพืชพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่มากมาย จึงสันนิษฐานว่าจากสภาพพื้นที่ในสมัยนั้นเป็นปัจจัยที่ทำให้คนรุ่นแรกของชุมชนตัดสินใจมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ โดยมีอาชีพทำฟืนขาย ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“คนแรกก่อนเขาไม่ได้ออกรือหาปลา เขาทำไม้หลา(ไม้ฟืน) เอาไปขายที่สงขลาใส่เรือใบส่งไป พออยู่ๆมาเขาก็วางกัตหาปลา”

(มูเราะะ หมัดเหล็ม, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการประกอบอาชีพของคนในสมัยก่อนที่เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านสวนกง ซึ่งในสมัยนั้นพื้นที่บ้านสวนกงเป็นป่ารกทึบจึงได้มีการตัดไม้ทำฟืนส่งขายในตัวเมืองสงขลาเพื่อนำไปทำเชื้อเพลิงรถไฟ โดยใช้เรือใบเป็นยานพาหนะในการขนส่งไม้ฟืนสันนิษฐานว่าต่อมาได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจับสัตว์น้ำและได้มีการทำประมงจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์วิธีการทำประมงแบบดั้งเดิมของชาวบ้านสวนกงพบว่า มีการทำประมงด้วยอวนป่านซึ่งเป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านได้มีการทำขึ้นเองในชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“อวนปานคล้ายกับด้ายดิบ เขาเอาเปลือกไม้ที่คล้ายกับเปลือกปอ เขาเอาเกี๊ยะ(เปลือกบางๆที่หุ้มเนื้อไม้)มันมาทำ เอามาควั่น(ปั่น)กัดเป็นตาอวนห่างประมาณ 5-6 เซนติเมตร แล้วเอามาแช่น้ำไขเป็ด”

(ไสยะ เส้นเจริญ, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

“เอาอวนมาย้อมไขเป็ด เราซื้อมาคนละ 20 ฟอง 50 ฟอง เอามาถึงก็ย้อมอวนให้มันแข็ง ไม่เหมือนแหละนี้(สมัยนี้)ใช้อวนไม่ต้องย้อม ถ้าเราไม่ย้อมไขเป็ดมันยุ่ย เราเอาไขขาวมาย้อมไขแดงไว้กิน

(เปี้ย หวันดูหมิต, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการทำเครื่องมือประมงของคนในสมัยก่อนที่ได้มีการนำเปลือกชิ้นในของไม้ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีในชุมชนมาปั่นเป็นเส้นและถักเป็นอวน ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าที่กล่าวถึงสภาพพื้นที่ในสมัยนั้นว่ามีลักษณะพื้นที่เป็นป่ารกทึบ จึงทำให้สามารถหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำอวนได้อย่างง่ายดาย หลังจากที่ได้มีถักอวนปานเสร็จก็ได้มีการนำอวนนั้นไปแช่ไขเป็ดซึ่งใช้เฉพาะไขขาว เพื่อให้เนื้ออวนซึ่งทำจากปานมีการจับตัวกันเป็นเส้นแข็งไม่ยุ่ย และเมื่อโดนน้ำทะเลมันก็จะพองตัวออกซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของคนในสมัยก่อน ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนมาใช้อวนด้ายอวนเอ็นและอวนกึ่งซึ่งซื้อมาจากตัวเมืองสงขลา โดยมีการซื้อแต่ละชิ้นส่วนของอวนมาประกอบเองหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าการเข้าเนื้ออวน

สมัยก่อนหลังจากที่ได้มีการจับสัตว์น้ำชาวบ้านก็จะนำไปขายเองตามชุมชนหรือตลาดนัดในพื้นที่ใกล้เคียง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“กลับมาจากทะเลตี 10 ตี 11 (10 โมง 11 โมง) เอาปลามาถึงก็ขาย (กระจาย)ใส่กระจาด ตั้งไว้พอรุ่งขึ้นเช้าเอามาขาย เดินไปขายป่าพลู ป่างาม อ่าวนา จะนะ สมัยก่อนไปควนมิตรก็เดินไม่มีรถ ปลายะทุน(เทิน)ไปนั่งแหละพองบ้างเพราะมันเหมือนกันหมด...ถ้าไปขายที่นาม่วงก็เดินไปขึ้นรถไฟที่ควนมิตรลำบากมาก”

(เปี้ย หวันดูหมิต, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อน หลังจากการออกทะเลก็จะนำปลามาฝั่งให้สะเด็ดน้ำเพื่อไม่ให้ปลาเน่าเพราะในสมัยก่อนไม่มีน้ำแข็ง โดยจะมีการนำไปขายในวันถัดไปซึ่งจะมีการนำไปขายทั้งในชุมชนใกล้เคียงและตลาดนัดในชุมชนต่างๆด้วยการเดินเทินของไปขาย และหากมีการนำไปขายในพื้นที่อำเภอใกล้เคียงก็จะมีรถไปขึ้นรถไฟที่สถานีบ้านควนมิตร ตำบลคลองเปยะซึ่งเป็นตำบลใกล้เคียง สะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากในการเดินทางสัญจรของคนในสมัยก่อนซึ่งจะใช้การเดินทางเป็นส่วนใหญ่ และหากต้องเดินทางไปในพื้นที่ที่ไกลก็จะเดินทางด้วยรถไฟซึ่งสถานีรถไฟที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงยังคงมีการใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

จากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนแล้วยังเป็นปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนอื่นเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ชายหาดบ้านสวนกง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“พื้นที่ชายหาดก็มีเจ้าของที่ว่าใครวางอวนตรงไหน จะมีคนต่างถิ่นเข้ามาหากินในพื้นที่ชายหาดบ้านสวนกงมากตลอดริมหาด วางอวนเสร็จก็จะทำหน้า(กระท่อม)อยู่กันริมชายหาด เขามาอยู่เขาก็ปลุกต้นมะพร้าว ต้นโหนด (ตาลโหนด)ไว้ ตอนนี้อยู่ต้นไม้ก็ยังมีอยู่”

(ฉ่ำเร้าะ หวันดุมิต, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

“ช่วงที่ได้กุ้งมากเขาก็ลวกกุ้งไปขายตลาด สมัยนี้ก็ยังมีรอยเตาลวกกุ้งอยู่อีก เพราะสมัยก่อนไม่มีน้ำแข็งได้กุ้งปลามาเขาก็ลวกเลย”

(เปียบ หวันดุมิต, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2560)

คำกล่าวข้างต้นสะท้อนสภาพของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะในอดีตซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวบ้าน ซึ่งมีทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนที่เข้ามาทำการจับสัตว์น้ำในพื้นที่แห่งนี้ โดยได้มีการสร้างที่พักชั่วคราวริมชายหาดเพื่อพักอาศัย และมีการปลุกต้นไม้ไว้ริมชายหาดซึ่งต้นไม้ดังกล่าวในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ รวมทั้งยังมีร่องรอยการทำกินของคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาอาศัยเพื่อประกอบอาชีพ เช่น เตापูนที่ใช้ในการลวกหรือต้มสัตว์น้ำที่จับได้ก่อนนำไปขายในตลาดใกล้เคียง เนื่องจากในสมัยก่อนไม่มีน้ำแข็งและต้องใช้เวลาในการเดินทางนาน จึงมีการลวกสัตว์น้ำนั้นให้สุกก่อนนำไปขาย

ภาพที่ 5 เตापูนลวกสัตว์น้ำในสมัยก่อน
ที่มา : ถ่ายโดย รุ่งเรือง ระหมันยะ 4 เมษายน 2560

อีกทั้งยังมีปลาโลมาเป็นอีกหนึ่งตัวชีวิตความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเล จะนะที่ชาวบ้านนิยมขึ้นมาจากการสังเกต เมื่อพื้นที่ชายฝั่งทะเลตรงไหนมีความอุดมสมบูรณ์ชาวบ้านก็จะเห็นปลาโลมาเนื่องจากปลาโลมาเข้ามากินลูกปลาที่มีจำนวนมาก ซึ่งในสมัยนั้นชาวบ้านเล่าว่าพบเจอปลาโลมาได้บ่อยครั้งและหลายครั้งที่ปลาโลมาติดอวนหรือเครื่องมือประมงของชาวบ้าน ชาวบ้านจะปล่อยปลาโลมาและมีความเชื่อว่าหากเจอปลาโลมาจะโชคดีโดยจะมีการประแป้งและปล่อยปลาโลมาไปซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นการกระทำที่ได้บุญ และหากพูดดีๆโยนปลาให้ปลาโลมากินปลาโลมาก็จะยอมออกจากอวนโดยดีแต่หากพูดไม่ดีปลาโลมาก็จะฉีกอวนขาด ปลาโลมาจึงเป็นสิ่งสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี อีกด้านหนึ่งก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน ปลาโลมา และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ

ชุมชนสวนงักกับวิถีการผลิตแบบทุน (พ.ศ.2516-พ.ศ.2534)

จากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลจะนะทำให้มีการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมืออวนแบบเก่าที่มีขนาดเล็ก จับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่จำกัดปรับเปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องมือที่มีขนาดใหญ่ขึ้นสามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่มากขึ้นกว่าเดิมด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า อวนทับหลัง(ตลิ่ง) หรืออวนตะแหละซึ่งมีลักษณะเป็นอวนขนาดใหญ่มีขนาดประมาณ 400-800 เมตร ซึ่งจะมีตาอวนขนาด 2.50-3 เซนติเมตร มีถ่วงตกอยู่ตรงกลางสามารถบรรจุปลาได้ 1-2 ตัน โดยก่อนที่จะมีการนำอวนมาใช้งานจะต้องมีการนำอวนไปย้อมกับเปลือกต้นเสม็ดชุนเสียก่อนซึ่งจะทำให้เนื้ออวนมีสีดำ เป็นการทำให้อวนนั้นสามารถใช้งานได้นานขึ้น

การใช้อวนทับหลัง(ตลิ่ง) หรืออวนตะแหละ นอกจากเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการจับสัตว์น้ำแล้วยังปรับเปลี่ยนวิถีการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่ออกมาปลาเองขายเองหรือร่วมกับเพื่อนบ้านปรับเปลี่ยนตัวเองมาเป็นลูกจ้าง โดยในหมู่บ้านสวนงักจะมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของอวนหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เถ้าแก่” จำนวนอวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละคน ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

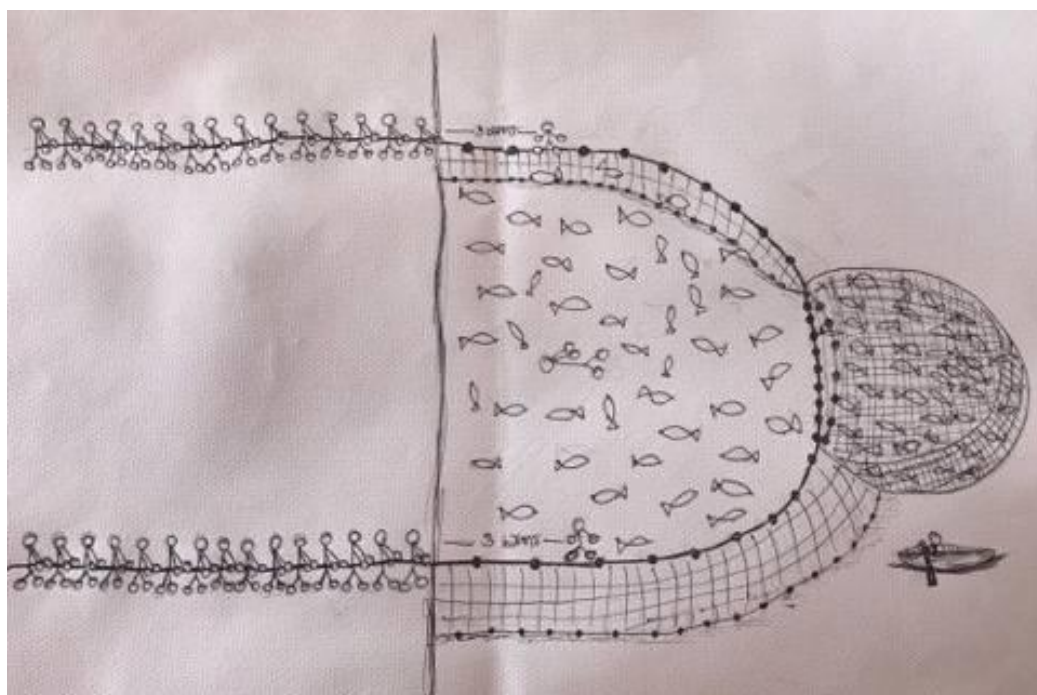
“อวนนี้มีราคาประมาณ 20,000 บาท สมัยก่อนนั้น 20,000 บาท เท่ากับ 200,000 บาทสมัยนี้ ซึ่งคนที่ไม่มีเงินเท่านั้นที่สามารถซื้อได้ ซึ่งที่หมู่ 11 มีอยู่ 2-3 คน เท่านั้นที่ใช้อวนนั้นซึ่งแต่ละคนไม่เหมือนกัน ซึ่งบางคนมี 10 ฝืน บางคนมี 5 ฝืน เพราะว่าฐานะแตกต่างกัน ส่วนคนที่มีอวนมากนั้นก็จะมีลูกน้องมากแล้วก็มีลูกน้องที่เขาทำประจำ ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านนั้นแหละประมาณ 30-40 คน ที่ทำประจำ ซึ่งคนที่ลงมาช่วยที่หลังเพื่อจะหาปลาไปแกงนั้นก็สามารถมาเอาปลาได้ไม่มีใครรังเกียจคนที่มาช่วย”

(บัว ยะหมื่นยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีในการประกอบอาชีพของคนในสมัยนั้นที่ได้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นลูกจ้างเถ้าแก่ซึ่งเป็นคนในชุมชน เป็นเจ้าของเครื่องมือที่มีขนาดใหญ่

ขึ้นและมีราคาแพงมีจำนวนอุปกรณ์ที่แตกต่างกันตามฐานะของบุคคลนั้นๆ แต่หากที่จะช่วยเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนก็สามารถทำได้ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านสวนงที่มีความเอื้อเพื่อแบ่งปันกัน สำหรับค่าจ้างในการวางอวนนั้นจะมีอัตราส่วน 50 ต่อ 50 คือ เจ้าแก่ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของเครื่องมือจะได้ส่วนแบ่งจากการขายปลานั้น 50 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 50 เปอร์เซ็นต์จะเป็นของลูกจ้างทั้งหมดซึ่งจะต้องแบ่งกันคนละ 1 ส่วนเท่าๆกัน แต่สำหรับดูหลำหรือคนที่ทำหน้าที่ดำน้ำฟังเสียงปลานั้นจะได้ 2 ส่วน เนื่องจากจะต้องอาศัยทักษะความชำนาญเฉพาะตัวและเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญมากสำหรับการวางอวนทับหลัง(ตลิ่ง)

สำหรับการวางอวนทับหลัง(ตลิ่ง)หรืออวนตะแหจะต้องใช้แรงงานคนจำนวน 30-40 คน ตั้งอวนอยู่บนริมชายหาด ห่างจากริมชายหาดประมาณ 300 เมตร และจะมีคนคอยเหยียบอวนข้างละ 1 คน เพื่อไม่ให้อวนลอยขึ้น ในการวางอวนแต่ละครั้งจะมีการใช้เรือกอและซึ่งในสมัยก่อนจะไม่มีเครื่องยนต์ โดยจะพายเรือออกไปวางอวนในลักษณะครึ่งวงกลม และวางอวนห่างจากชายฝั่งประมาณ 500 เมตร ซึ่งการวางอวนแต่ละครั้งจะต้องมีดูหลำหรือคนฟังเสียงปลาเป็นผู้ชี้จุดในการวางอวน โดยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นดูหลำหรือคนฟังเสียงปลาต้องมีการฝึกฝนซึ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดต่อกันมาสามารถรู้ได้ว่ามีฝูงปลาอยู่ตรงไหนและมีปลาอะไรบ้าง หากพบปลาที่ไวต่อเสียงก็จะมี การส่งสัญญาณให้เรือล้อมอวนทำการล้อมอวนโดยให้มีเสียงดังน้อยที่สุด เมื่อมีการล้อมอวนตามเป้าหมายที่มีการวางไว้ก็จะมี การชักอวนขึ้นฝั่งเรื่อยๆ โดยจะมีการวางอวนอีกหนึ่งชั้นเพื่อตักปลาที่หลุดออกมาปลาก็จะเข้าไปอยู่ในถุ้งตัก และเมื่อชักขึ้นเกือบถึงริมหาดก็จะมี การตักปลาที่อยู่ในถุ้งขึ้นเรือที่เตรียมไว้ โดยในแต่ละครั้งจะได้ปลาจำนวนมาก

ภาพที่ 6 ภาพจำลองการทำประมงอวนทับหลัง(ตลิ่ง) หรืออวนตะแหของชาวบ้านสวนง
ที่มา : วาดโดยผู้วิจัย 12 เมษายน 2560

ในปีพ.ศ.2525 การวางอวนทับหลัง(ตลิ่ง)หรืออวนตะแหจะเริ่มทยอยลดลงเนื่องจากจำนวนปลาที่จับได้ลดลงอย่างต่อเนื่องทำให้ไม่คุ้มค่าต่อการจ้างงานเพราะต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการทำจึงทำให้ชาวบ้านสวนกงเริ่มมีการทำเรือและซื้อเครื่องมือในการทำประมงเป็นของตนเองมากขึ้น การวางอวนทับหลัง(ตลิ่ง) หรืออวนตะแหจะจึ้นค่อยๆหมดไปจากบ้านสวนกง หลังจากนั้นชาวบ้านสวนกงได้มีการวางอวนปลากระตักหรือที่ชาวบ้านสวนกงเรียกว่าอวนลูกและ เป็นการวางอวนริมชายหาดคล้ายกับวางอวนทับหลัง(ตลิ่ง)แต่จะใช้จำนวนคนน้อยกว่าคือประมาณ 10 คน วางริมฝั่งประมาณ 300 เมตร มีการใช้อวนที่มีตาถี่หรือที่ชาวบ้านสวนกงเรียกว่าอวนเนื้อเขียว เพราะใช้จับปลากระตักที่มีขนาดเล็กกว่า โดยการจับแต่ละครั้งจะมีวิธีการสังเกต ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ก่อนที่เราจะวางอวนลูกและเราจะสังเกตฝูงปลาบนน้ำ ว่าเป็นฝูงปลาอะไร ฝูงปลาหลังเขียวมันจะหายากกว่า ฝูงปลาเหล็กโคนมันจะโตด ถ้าฝูงลูกและมันจะเป็นฝูงเนียนๆ เราเลือกเฉพาะฝูงปลาลูกและเพราะปลาอื่นมันไม่ได้ราคา”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงชนิดของปลาที่อยู่ริมชายหาดซึ่งอยู่รวมกันเป็นฝูง ซึ่งมีทั้งปลากระตัก ปลาหลังเขียว และปลาเหล็กโคน ในการวางอวนปลากระตักแต่ละครั้งจะมีการสังเกตผิวน้ำว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เช่น ถ้าเป็นฝูงปลาหลังเขียวผิวน้ำจะกระจายแบบหยาบๆ ฝูงปลาเหล็กโคนจะมีปลากระโดดไปมา และฝูงปลากระตักผิวน้ำจะมีลักษณะเรียบๆ โดยชาวบ้านจะเลือกเฉพาะฝูงปลากระตักหรือปลาลูกและเท่านั้น ด้วยเหตุผลว่าเป็นปลาที่ได้ราคาดีกว่าปลาชนิดอื่นๆ

ภาพที่ 7 อวนลูกและหรืออวนปลากระตัก
ที่มา : ถ่ายโดย รุ่งเรือง ระหมันยะ 27 มิถุนายน 2560

จากนั้นในปีพ.ศ.2535 ปลากะตักก็เริ่มน้อยลงเรื่อยๆจนไม่สามารถวางอวนปลา
กะตักได้อีกเนื่องจากมีเรืออวนลากอวนรุนและเรือปั่นไฟปลากะตักเข้ามา ดังคำกล่าวของผู้ให้
สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“พอเรืออวนลากอวนรุนเรือปั่นไฟเกิดมันก็หมดเพราะเขาดักลูกปลา
ข้างนอก มันก็ไม่เข้ามาริมหาด เพราะเขาดักข้างนอกหมดแล้ว”

(สีหะ หมดเหล็ก, สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2560)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามาของเรืออวนลากอวนรุนและเรือปั่นไฟ
ปลากะตัก ซึ่งมีผลทำให้ปลากะตักลดลงจนกระทั่งไม่สามารถวางอวนปลากะตักได้อีก เนื่องจากเรือ
ดังกล่าวมีการจับสัตว์น้ำในบริเวณใกล้กันและมีเครื่องมือที่มีขนาดใหญ่กว่ามีการจับสัตว์น้ำในบริเวณที่
กว้างกว่าทำให้จำนวนสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ในปีพ.ศ.2535 ชาวบ้านสวนกงต้องออกไป
ทำการประมงในพื้นที่อื่น ในช่วงแรกได้มีการออกไปทำการประมงในพื้นที่ใกล้เคียงแต่ก็พบกับปัญหา
เดียวกัน หลังจากนั้นชาวบ้านสวนกงจึงทยอยไปทำการประมงในพื้นที่อื่น ดังคำกล่าวของผู้ให้
สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เรืออวนลากอวนรุนก็เข้ามาเรื่อยๆ ตอนนั้นเราก็ไม่ได้คิดอะไร เราหา
กินเขาก็หา กิน อยู่มาเรื่อยๆสักปีบ้านเราก็ไม่ค่อยมีปลา เราก็ไปหาแถวสะกอม
ก็ไม่ค่อยมีเหมือนกัน หลังจากนั้นก็ไปหาที่อื่นที่ทุ่งใหญ่บ้าง แก้วเส้งบ้าง
วัดจันทร์บ้าง บางคนไปทางปัตตานี นราธิวาสก็มี”

(สน หมดเหล็ก, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่ชาวประมงบ้านสวนกงได้รับ
โดยตรงหลังจากที่มีเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ ส่งผลให้ทะเล
หน้าบ้านสวนกงและพื้นที่ใกล้เคียงมีจำนวนสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็วจนชาวประมงไม่สามารถทำ
ประมงได้ตามปกติ ซึ่งตอนนั้นชาวประมงก็ยังไม่ทราบสาเหตุว่าปัญหาเกิดจากอะไรและได้อพยพไปทำ
การประมงในพื้นที่อื่นๆในจังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส

“ต้องอพยพไปหาที่ทุ่งใหญ่แยกครัว 2 หม้อข้าวหม้อแกง ลำบาก
มาก พลัดลูกพลัดเมีย เมียอยู่บ้าน ผัวไปหาที่โน่น”

(สน หมดเหล็ก, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

“ลำบากมาก บางคนลูกเอียด(เล็ก)อยู่ บางคืนลูกไม่สบายร้องก็ต้อง
เลี้ยงลูกคนเดียว ลูกสองสามคน ผัวไปเสียแล้วถึงมีเราคนเดียวก็ต้องเลี้ยงลูก ผัว
ไปหาที่นอกบ้าน มีเราเมียอยู่ข้างหลังก็เลี้ยงกันไปตามเรื่อง ลำบากมาก”

(ไซหนับ ยะหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

“ชีวิตช่วงนั้นเรากล้าปากมาก พาเรือกันออกไปหากินที่ปัตตานีบ้าง นราธิวาสบ้าง 3-4 คน บางทีก็ไปพลอย(อาศัย)เขาอยู่ บางทีก็นอนกันในเรือ เป็นเดือนๆกว่าจะได้กลับบ้าน”

(กิม ชายเห, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความกล้าปากของชาวบ้านสวนกงที่ต้องอพยพไปทำการประมงในพื้นที่อื่น นอกจากความกล้าปากในการทำการประมงแล้วยังส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวเป็นอย่างมาก เนื่องจากภรรยาซึ่งต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูกคนเดียว เมื่อต้องแยกกันอยู่ค่าใช้จ่ายในครอบครัวก็เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านสวนกงพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าในช่วงนั้นมีความเป็นอยู่ที่กล้าปากมากซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของนักพัฒนาองค์กรเอกชน โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็กจังหวัดสงขลา ซึ่งได้เข้ามาทำงานกับชุมชนบ้านสวนกงตั้งแต่พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน

“เข้าไปในหมู่บ้านตอนแรกเห็นเฉพาะผู้หญิงจะพบผู้ชายก็ตอนหัวค่ำ วันพฤหัสบดีหรือไม่ก็วันศุกร์เลย เขากลับมาละหมาด ถ้าคนข้างนอกมองผ่านๆก็จะคิดว่าเป็นหมู่บ้านแม่เฒ่า ตอนหลังเราก็ได้มีการตั้งวงพูดคุยกัน ตั้งคำถามว่าทำไมที่หมู่บ้านอื่นสมบูรณ์ ทำไมที่สวนกงไม่สมบูรณ์”

(กิตติภาพ สุทธิสว่าง, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนชุมชนสวนกงในช่วงเวลาที่ทรัพยากรมีความเสื่อมโทรม ทำให้คนในชุมชนต้องอพยพไปทำการประมงในพื้นที่อื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความกล้าปากที่ชาวบ้านสวนกงต้องประสบ และเมื่อนักพัฒนาองค์กรเอกชนได้มีการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนได้มีการตั้งวงพูดคุยถึงสาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ชาวบ้านสวนกงได้มีการรวมตัวกันเพื่อพูดคุยกันมากขึ้น

ชาวบ้านสวนกงกับกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ (พ.ศ.2535-พ.ศ.2560)

กระบวนการร่วมคิดร่วมมองสะท้อนปัญหาสู่ปฏิบัติการฟื้นฟูทะเล (พ.ศ.2535)

หลังจากที่คนในชุมชนบ้านสวนกงต้องเผชิญกับปัญหาทะเลเสื่อมโทรมจนต้องอพยพไปทำประมงในพื้นที่อื่น เช่น พื้นที่อำเภอเมือง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ชาวบ้านสวนกงจึงได้มีการตั้งวงพูดคุยร่วมกับนักพัฒนาองค์กรเอกชน โดยได้มีการร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้น ซึ่งเริ่มจากการตั้งคำถามว่าทำไมสัตว์น้ำในพื้นที่ฝั่งชายทะเลบ้านสวนกงจึงลดลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่พื้นที่อื่นยังคงมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่อย่างสมบูรณ์ จนได้ข้อสรุปสาเหตุแห่งปัญหาที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) เกิดจากเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ ทำให้หน้าดินซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำถูกทำลาย

2) ชาวประมงบ้านสวนกงไม่ช่วยกันปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นแหล่งทำมาหากินของคนในชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

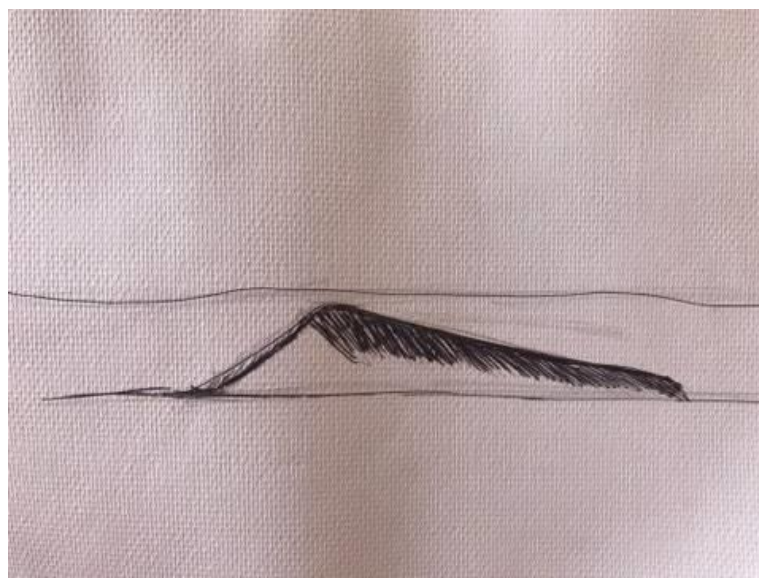
“เมื่อก่อนเรออกทะเลเราจะไม่เห็นว่าสัตว์น้ำจะหมดไป เพราะว่า ศาสนาอิสลามสอนให้เชื่อในพระเจ้าสอนให้เชื่อว่าอัลเลาะห์ได้ประทานริสกีคือ อาหารการกินให้มีกินอยู่ตลอด แต่เราไม่เข้าใจว่าเขาบอกว่าพระเจ้าให้ริสกีที่จริงแล้วเขาก็มีตอนหนึ่งที่ให้เราต้องดูแลรักษา คำหลังที่พวกเราไม่ได้ทำเราได้ปล่อยได้ละเลยไว้ช่วงหนึ่งเราทำงานอย่างเดียวหากินอย่างเดียว จึงทำให้ทะเล เกือบร้าง”

(รุ่งเรือง ระหมื่นยะ, สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2559)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในชุมชนซึ่งมิได้มองเพียงปัจจัยภายนอกคือเรืออวนลากอวนรุน แต่ชุมชนยังเล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในคือคนในชุมชนซึ่งไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยมุ่งเน้นการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวมีผลทำให้ทะเลมีสภาพที่เสื่อมโทรมลง ปริมาณสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว

หลังจากที่ชาวบ้านได้มีการพูดคุยกันถึงสาเหตุที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงจนไม่สามารถทำการประมงได้ตามปกติ จึงได้มีการร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยได้มีการสลับสับเปลี่ยนกันกลับมาทำปะการังเทียมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “อุหย่า” ในช่วงแรกได้มีการทำปะการังเทียมบริเวณริมชายหาด โดยการนำทางมะพร้าวมาปักไว้ริมชายหาดเพื่อให้ปลาเข้ามาอยู่อาศัย (ภาพที่ 8) และมีการทำปะการังเทียมในทะเลโดยใช้ทางมะพร้าวผูกกับไม้ไผ่และกระสอบทราย (ภาพที่ 9) โดยจะมีการนำไปวางไว้ในจุดต่างๆห่างจากฝั่งประมาณ 500–1,000 เมตร หลังจากนั้นได้มีการดำน้ำสำรวจปะการังเทียมที่ได้มีการวางไว้ในแต่ละจุด และได้เห็นว่าเริ่มมีสัตว์น้ำเข้าไปอยู่อาศัยในปะการังเทียม

จำลอง
(อุหย่า)ริม
ที่มา : วาด

ภาพที่ 8 ภาพ
ปะการังเทียม
ชายฝั่ง
โดยผู้วิจัย 12

เมษายน 2560

ภาพที่ 9 ภาพจำลองปะการังเทียมในทะเล
ที่มา : วาดโดยผู้วิจัย 12 เมษายน 2560

จากการสัมภาษณ์พบว่าประมาณปลายปี พ.ศ.2535 ชาวบ้านสวนกงได้มีการพูดคุยกันมากขึ้นจนได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น โดยมีการให้ช่วยกันนำเสนอชื่อกลุ่มจนได้ชื่อว่า “กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง” ในปีพ.ศ.2536 และได้มีการตั้งคณะทำงานกลุ่มทำให้การทำงานของกลุ่มมีระบบมากขึ้น ชาวบ้านจึงได้มีการทำปะการังเทียมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เริ่มแรกมีการใช้วัสดุธรรมชาติโดยใช้ทางมะพร้าวและไม่เฝ้มากติดกับกระสอบทราย มีการระดมทุนร่วมกับชาวบ้านนาเสมียนซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง แต่เนื่องจากเป็นวัสดุจากธรรมชาติทำให้ไม่มีความคงทนถาวร ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันคิดและปรับเปลี่ยนวัสดุในการทำปะการังเทียมใหม่โดยได้มีการนำล้อยางรถยนต์มาใส่ปูนซีเมนต์ แต่เมื่อวางลงไปบนทะเลกลับพบว่ามีการเคลื่อนย้ายกระจัดกระจายเนื่องจากยางรถยนต์มีน้ำหนักเบาทำให้การทำปะการังเทียมดังกล่าวไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เราเอายางรถยนต์ใส่ปูนลงไปให้จมแล้วเอาไปวาง แต่มันก็อยู่ไม่นานพอลมพัดคลื่นซัดในทะเลลูกยางที่เราวางไว้มันกะถูกทรายกลบกระจัดกระจายไม่ได้ผลเท่าที่ควร เราก็กลับมาคิดหาวิธีกันใหม่”

(เส็น หมัดเหล็ก, สัมภาษณ์ 8 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นของผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีความพยายามในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของปะการังเทียมเพื่อให้ปะการังเทียมนั้นอยู่ได้นานขึ้น หลังจากที่ได้มีการวาง

และสำรวจปะการังเทียมที่วางไว้ โดยได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่อย่างต่อเนื่อง

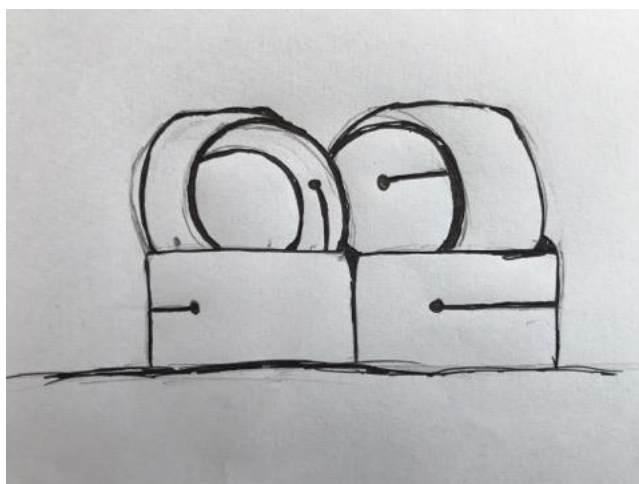
ภาพที่ 10 ชาวบ้านร่วมกันวางปะการังเทียมด้วยล้อยางรถยนต์
ที่มา : โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็ก 21 เมษายน 2536

หลังจากที่ชุมชนได้มีการประชุมพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางใหม่ในการสร้างปะการังเทียมในที่ประชุมได้มีการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่ใช้ล้อยางรถยนต์ไม่ได้ผล รวมทั้งได้มีการนำเสนอการทำปะการังเทียมโดยใช้ท่อปูนซีเมนต์เพื่อกันเรืออวนลากอวนรุนมากระแทก อีกทั้งท่อปูนซีเมนต์มีความโค้งทำให้ปลาสามารถเข้าไปอยู่อาศัยได้ หลังจากนั้นชุมชนก็ได้มีการออกแบบวิธีการนำท่อปูนซีเมนต์ไปวางในทะเลร่วมกันโดยใช้เรือขนาด 2 ลำ นำไม้กระดานมาเรียงต่อกันระหว่างเรือ 2 ลำ เพื่อวางท่อปูนซีเมนต์ไว้ตรงกลาง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ใช้เรือ 2 ลำ มาเทียบกัน ใช้ไม้ประมาณ 5 เมตร เรือจะให้อยู่ใกล้กัน แล้วเอาไม้มาเรียงให้แน่นเหมือนสะพาน วิธีการเอาน้ำขึ้นนั้นเราใช้ไม้ 2 ท่อนเพื่อจะกลิ้งท่อขึ้นแล้วให้เรือทั้ง 2 ลำ ตัดเครื่องวิ่งไปพร้อมกัน”

(วรรณ ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

หลังจากที่มีการวางปะการังเทียมด้วยท่อปูนซีเมนต์ในครั้งแรกชาวบ้านสวนกงพบว่าเมื่อวางท่อปูนซีเมนต์ลงในทะเลท่อปูนซีเมนต์นั้นมีการกระจัดกระจาย ไม่สามารถแก้ปัญหาเรืออวนลากอวนรุนที่มากระแทกได้จึงได้ร่วมกันคิดและได้มีการเสนอให้มีการผูกเชือกท่อปูนซีเมนต์ที่จะวางในครั้งต่อไป (ดังภาพที่ 11) หลังจากนั้นชาวบ้านได้มีการทดลองผูกเชือกท่อปูนซีเมนต์จึงพบว่าวิธีการดังกล่าวสามารถกันเขตไม่ให้เรืออวนลากอวนรุนเข้ามาลากในพื้นที่ปะการังเทียมได้ เนื่องจากท่อปูนซีเมนต์เป็นกองขนาดใหญ่ทำให้เรืออวนลากอวนรุนเสียหาย

ภาพที่ 11 ภาพจำลองการวางปะการังเทียมด้วยท่อปูนซีเมนต์
ที่มา : วาดโดยผู้วิจัย 18 พฤษภาคม 2560

การทำปะการังเทียมของชาวบ้านสวนกงในระยะเริ่มต้นมีการระดมทุนจากคนในชุมชน และต่อมาได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การพัฒนาเอกชน เทศบาลตำบลนาทับ (ขณะนั้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลนาทับและมีการเปลี่ยนเป็นเทศบาลตำบลนาทับในปี พ.ศ.2558) และจากทหารค่ายพระปกเกล้าฯ ป.พัน 5 สงขลา ซึ่งได้รับทราบข่าวการทำปะการังเทียม เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลของชาวบ้านสวนกงจากข่าวหนังสือพิมพ์ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ทหารเขาเห็นข่าวในหนังสือพิมพ์ที่เอ็นจีโอช่วยทำข่าวและส่งข่าวให้เขาจึงได้เห็นข่าวบ้านสวนกงได้ทำการอนุรักษ์ฟื้นฟูทะเล เขามาบอกว่าเรามีงบประมาณอยู่ส่วนหนึ่งจะช่วยเราทำปะการังเทียม เราจึงให้เขาเข้ามาทำเพราะเป็นประโยชน์กับส่วนรวม”

(ป่าว ยะหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารเรื่องราวของชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่มีความสนใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนได้ และสิ่งสำคัญคือชุมชนได้มีการริเริ่มในการดำเนินการด้วยการระดมทุนร่วมกันทำให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยมีได้รื้อให้หน่วยงานใดเข้ามาช่วยเหลือ แต่เมื่อได้มีการดำเนินการและมีรูปธรรมที่ชัดเจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็สามารถเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนได้ หลังจากนั้นชาวบ้านสวนกงได้เริ่มทยอยกลับมาทำการประมงในพื้นที่ชายฝั่งบ้านสวนกงโดยในระยะเริ่มต้นมีการกลับมาแบบสลับกันมาทำการประมงและหมุนเวียนกันมาพัฒนาทะเลบ้านสวนกง จนกระทั่งเมื่อทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นชาวบ้านสวนกงได้มีการทยอยกลับมาทำการประมงในพื้นที่บ้านสวนกงทั้งหมด

จากกระบวนการร่วมคิด ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาของคนในชุมชน เราจะเห็นได้ว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการโดยเริ่มตั้งแต่การ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมระดมทุน ดำเนินงาน และประเมินผลร่วมกัน โดยได้มีการใช้ความคิด สร้างสรรค์และความชำนาญของแต่ละบุคคลมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน กระบวนการ ดังกล่าวจึงเป็นเสมือนเครื่องกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักหวงแหนทรัพยากรในฐานะเจ้าของ ผู้ได้รับประโยชน์และผลกระทบโดยตรง นำไปสู่การเป็นผู้ร่วมแก้ไขปัญหาที่รู้และเข้าใจถึงสาเหตุของ ปัญหาที่แท้จริง

กระบวนการต่อสู้ต่อรอง และยุทธวิธีการขัดขวาง ของ ชุมชน (พ.ศ. 2535- พ.ศ.2542)

ในขณะที่ชาวบ้านสวนกงได้มีการร่วมคิดร่วมดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่งทะเลจนกระทั่งก็ได้มีเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาทำการประมงในพื้นที่จากการศึกษาพบว่า ปัญหาเรืออวนลากอวนรุนเป็นอีกหนึ่งปัญหาที่สำคัญที่ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลจะลดลง อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเรืออวนลากอวนรุนเป็นเครื่องมือที่สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณมากซึ่งจะใช้ อวนขนาดใหญ่ที่มีตาถี่มากโดยมีแผ่นโลหะและยางขนาดใหญ่ทำการกวาดหน้าดินใต้ทะเลพร้อมกับ สามารถจับสัตว์น้ำได้ทุกประเภทและทุกขนาด รวมทั้งสัตว์น้ำวัยอ่อนที่ยังไม่เติบโตเต็มวัยและยังเป็นการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ปะการัง และสิ่งมีชีวิตใต้น้ำทุกชนิด ดังคำกล่าวของผู้ให้ สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เรืออวนลากอวนรุนทำให้เกิดความเสียหายมากส่วนหนึ่งปลาก็ตกใจ ทำให้ปลาไม่มีที่อยู่อาศัย มันกวาดที่วางไข่ที่เพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำ และทำให้ อุหยาที่เราวางไว้เสียหายด้วย มันคราดกระจายหมด”

(สะมาแอ ระหมันยะ, 17 เมษายน 2560)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นชาวประมงบ้านสวนกงจึงได้มีการรวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไข ปัญหาเรืออวนลากอวนรุน โดยเริ่มจากได้มีการรวมตัวกันเพื่อพูดคุยเจรจาทันทีกับเจ้าของเรืออวน ลากอวนรุนในนามของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงเพื่อให้เรืออวนลาก อวนรุนหยุดทำการประมงในพื้นที่เขตที่มีการทำปะการังเทียมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านสวนกงจึงได้มีการรวมตัวกันนำเรือออกไปขัดขวางการทำงานของ เรืออวนลากอวนรุน เพื่อกดดันให้เรืออวนลากอวนรุนออกจากพื้นที่ที่ชาวบ้านได้ทำเป็นเขตอนุรักษ์ โดยการวางปะการังเทียม มีการบอกกล่าวให้เรืออวนลากอวนรุนไปทำการประมงนอกพื้นที่แต่ก็ไม่ เป็นผลชาวบ้านสวนกงจึงได้มีการปาขวดและยิงหนังสติ๊ก เพื่อขับไล่ไม่ให้เรือดังกล่าวเข้ามาทำการ ประมงในพื้นที่ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนและเจ้าของเรือซึ่งบางลำเป็นคนในพื้นที่ ใกล้เคียง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ชาวบ้านออกไปเจรจา 2-3 ครั้งแต่ก็ไม่เป็นผล จนชาวบ้านทนไม่ไหว
อวนหาย อวนขาด ครั้งที่สี่ที่ห้า ชาวบ้านออกไปกลางคืนช่วงข่วงมืด ยิ่งปานู ถูก
คนนาทับ เขาเข้ามาอาบน้ำมีการทะเลาะชกต่อยกัน”

(โส๊ะ เส้นเจริญ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาเรือ
อวนลากอวนรุนโดยการเจรจาพูดคุย และมีการให้เหตุผลว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตพื้นที่ที่ชาวบ้าน
สวนกงได้มีการทำปะการังเทียมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลมาอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อ
การเจรจาพูดคุยไม่เป็นผลจึงทำให้ชาวบ้านสวนกงได้ตัดสินใจใช้วิธีการขับไล่กดดันโดยการปาขวด
และยิงหนังสติ๊กซึ่งเป็นยุทธวิธีวิธีการขัดขวาง การทำลายระบบการเมืองปกติ มีการขับไล่ขัดขวางเพื่อ
ไม่ให้เรืออวนลากอวนรุนดำเนินการได้ตามปกติ นับได้ว่าเป็นปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
ของชาวบ้านสวนกง เพื่อปกป้องไม่ให้มีการใช้เครื่องมือดังกล่าวในเขตพื้นที่อนุรักษ์และฟื้นฟู
ทรัพยากร เป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องเผชิญหน้ากันทั้ง 2 ฝ่าย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และก่อให้เกิดความ
ขัดแย้ง ซึ่งภายหลังชุมชนก็ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการ โดยได้มีการประกาศไปยังกลุ่มเรือต่างๆในพื้นที่
อำเภอจะนะและอำเภอใกล้เคียงให้ได้รับทราบว่าเป็นพื้นที่ที่มีการสร้างปะการังเทียมซึ่ง
เป็นที่อยู่อาศัยของปลา และเป็นแหล่งฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำของชาวบ้าน เรืออวนลากอวนรุนซึ่งเป็น
เครื่องมือที่ผิดกฎหมายไม่สามารถทำการประมงในบริเวณดังกล่าวได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์
ดังต่อไปนี้

“หลังจากนั้นก็มีการบอกต่อกันในหลังชั้น(ตลิ่งชั้น) บ้านไร่ นาทับ ว่า
พื้นที่นี้เป็นเขตอนุรักษ์เราได้ทำปะการังเทียม เรืออวนลากอวนรุนเป็นเรือผิด
กฎหมายไม่สามารถทำได้ทำให้เขตอนุรักษ์ของเราเสียหายได้”

(กิตติภาพ สุทธิสว่าง, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2560)

การประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ของชาวบ้านโดยได้มีการจัดทำปะการังเทียมซึ่งเป็น
รูปธรรมของการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูของชุมชน นับได้ว่าเป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ชาวบ้านสวนกง
นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านตั้งแต่กระบวนการคิดและดำเนินการ
ซึ่งการใช้ยุทธวิธีดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง หลังจากนั้นได้มีการประสานไปยังส่วนงานอนุรักษ์
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์
อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเข้ามาสอดส่องดูแลให้มี
การปฏิบัติตามกฎหมายที่มีการห้ามเรือประมงพาณิชย์ เรืออวนลากอวนรุนเข้าทำการประมงในเขต
3,000 เมตร ซึ่งเป็นการใช้ช่องทางกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้
ชุมชนก็เป็นส่วนสำคัญที่ต้องร่วมกันสอดส่องดูแลและแจ้งไปยังหน่วยงาน แม้ว่าปัญหาเรืออวนลาก
อวนรุนจะยังไม่หมดไปแต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

นอกจากนี้กระบวนการต่อสู้ต่อรองและขัดขวางของชาวบ้านสวนกงยังมีกรณีเรือปั่น
ไฟปลากะตัก จากการศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ชาวบ้านสวนกงพบว่าในพื้นที่จังหวัดสงขลาได้มี

เรือปั่นไฟปลากะตักจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาในพื้นที่ในปี พ.ศ.2538 โดยมีการนำเรือปั่นไฟมาใช้ ในการจับปลากะตักในเวลาากลางคืน ชาวประมงในอำเภอสิงหนครจึงได้แจ้งตำรวจและร่วมกันออกจับ ในเขตพื้นที่อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เริ่มแรกเรือปั่นไฟปลากะตักเป็นเรือที่มาจากระยอง เข้ามาหากินใน ทะเลบ้านเรา พวกสิงหนครเขาแจ้งจับและออกจับกัน สาเหตุหลักนั้นคือเรือข้าง นอกนั้นมันมีขนาดใหญ่เกินเป็นเครื่องมือที่มาตรฐาน”

(บัว ยะหมื่นยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตักเริ่มจากการเข้ามา ของเรือภายนอกเข้ามาทำการจับสัตว์น้ำในพื้นที่หลายอำเภอในจังหวัดสงขลา โดยชาวประมงในพื้นที่ อำเภอสิงหนครได้มีการแจ้งและร่วมกับหน่วยงานของรัฐออกจับเรือปั่นไฟปลากะตัก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เรือปั่นไฟปลากะตักนั้นเป็นเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าเรือ นั้นมีขนาดใหญ่มีเครื่องมือที่มาตรฐานมิใช่เรือประมงพื้นบ้าน การทำการประมงโดยเรือปั่นไฟปลา กะตักในเขตพื้นที่ริมชายฝั่งทะเลจึงเป็นเครื่องมือที่สร้างความเสียหายให้แก่ทรัพยากรเป็นอย่างมาก

ต่อมาในปีพ.ศ.2539 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกประกาศให้ชาวประมง สามารถใช้เครื่องมือทำการประมงประเภทอวนซ้อน อวนยก และอวนครอบที่ใช้ประกอบกับเครื่อง กำเนิดไฟฟ้าทำการประมงปลากะตัก เป็นเครื่องมือทำการประมงพื้นบ้านขนาดเล็กและการทำประมง เพื่อยังชีพได้ และมีการกำหนดเงื่อนไขไว้ในประกาศว่าให้ใช้ประกอบกับเรือกลที่มีขนาดความยาวเรือ ไม่เกิน 16 เมตร และไม่ให้นำมาประมงในเขต 3,000 เมตร นับจากขอบน้ำตามแนวชายฝั่งขณะทำ การประมงเว้นแต่บริเวณรอบเกาะต่างๆให้สามารถทำการประมงได้ ผลจากการประกาศดังกล่าว ทำให้ผู้ประกอบการประมงเรือปั่นไฟปลากะตักหลายร้อยลำขยายเครือข่ายทำการประมงในพื้นที่ หลายจังหวัด และไม่ทำตามกฎหมายหรือเจตนารมณ์ของการประกาศกฎกระทรวง เช่น เรือปั่นไฟ ปลากะตักไม่ได้เป็นเรือของชาวประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก แต่กลับเป็นการทำการประมงขนาดใหญ่ มี การใช้เรือขนาดใหญ่และมีความยาวเกิน 16 เมตร และมีการเข้ามาทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ส่งผลให้พันธุ์สัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลต่อการประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจากเรือปั่นไฟปลากะตักเป็นเรือที่มีการประกอบแสงไฟล่อปลาในเวลากลางคืน โดยใช้ร่วมกับ อวนที่มีขนาดตาถี่ทำให้ปลาเศรษฐกิจชนิดอื่นซึ่งไม่ใช่ปลาเป้าหมาย และปลาวัยอ่อนถูกจับติดขึ้นมา ด้วย จึงนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งตัวการสำคัญที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำริมชายฝั่งทะเลจะลดลงอย่าง รวดเร็ว ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เรือปั่นไฟปลากะตักมันนั่นร้ายกว่าเพื่อน เพราะว่ามันหากินตรงไหนก็ ได้ในทะเลก็ได้ริมฝั่งก็ได้ ล่อไฟลวกปลาเล็กๆก็ถูกจับหมดไม่เหลือ”

(เส็น หมัดเหล็ก, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าชาวประมงบ้านสวนกงมองว่าเรือปั่นไฟปลากะตักเป็นเครื่องมือที่สร้างความเสียหายและเป็นเครื่องมือที่ทำลายล้างมากกว่าเครื่องมือชนิดอื่น เนื่องจากเรือปั่นไฟปลากะตักสามารถดักจับสัตว์น้ำได้ทั้งบริเวณริมชายฝั่งและนอกชายฝั่งโดยมีการใช้ไฟในการล่อปลาขึ้นมาทำให้สัตว์น้ำวัยอ่อนชนิดต่างๆถูกจับขึ้นมาด้วย

จากปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตักที่เกิดขึ้นในพื้นที่หลายอำเภอในจังหวัดสงขลา อำเภอจะนะก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่เกิดปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้ในปี.ศ.2540 ชาวบ้านสวนกงได้เข้าร่วมกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ 6 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมือง อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา โดยเริ่มจากการเข้าร่วมชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดสงขลาเพื่อเรียกร้องให้จังหวัดสงขลาปลดเรือประมงปลากะตัก โดยได้มีการประชุมพูดคุยเจรจาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทางด้านหน่วยงานของรัฐได้มีการเจรจาต่อรองให้มีการทำการประมงโดยใช้เรือปั่นไฟปลากะตักในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสงขลาแต่ชาวประมงไม่เห็นด้วย

ในปี.ศ. 2541 ชาวประมงพื้นบ้านจึงได้ร่วมกันนำเรือประมาณ 40-60 ลำ มาปิดปากร่องน้ำและยื่นข้อเรียกร้องว่าไม่เห็นด้วยกับประกาศจังหวัดสงขลาที่ห้ามทำการประมงปลากะตักบางส่วน โดยต้องการให้จังหวัดสงขลาเป็นเขตปลอดห้ามทำการประมงปลากะตักทั้งหมดและจังหวัดรับเรื่องไว้พิจารณาทบทวนประกาศภายใน 90 วัน ชาวประมงจึงสลายการชุมนุม แต่หลังจากนั้น 2 เดือน ชาวประมงได้นำเรือประมงกว่า 200 ลำ มาปิดปากร่องน้ำสงขลาอีกครั้ง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ประทั่งปิดอ่าวร่วมกับคนสงขลา เป้าหมายที่ปิดอ่าวนั้นไม่ใช่ประทั่งเรือที่บ้านเรา แต่ประทั่งเรือจากข้างนอก เพราะมาหากินกันมากมันพร้อมด้วยเรือบ้านเราด้วยที่ร่วมประทั่ง แต่ว่าสาเหตุหลักนั้นคือเรือข้างนอกนั้นมันมีขนาดใหญ่เกิน เป็นเครื่องมือที่มาตรฐาน ความเสียหายมันมาก เรามีการประทั่งกัน 2 ครั้ง เราไปอยู่ที่โน่น 32 วัน”

(บัว ยะหมื่นยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าชาวประมงบ้านสวนกงและกลุ่มชาวประมงในพื้นที่ต่างๆในจังหวัดสงขลา ซึ่งประสบปัญหาเดียวกันคือปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตักเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ส่งผลให้เกิดปัญหาจำนวนสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเรือที่มาจากพื้นที่ภาคตะวันออกซึ่งเป็นเรือที่มีขนาดใหญ่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรจำนวนมาก ชาวบ้านสวนกงจึงได้เข้าร่วมกับกลุ่มเครือข่ายโดยได้มีการร่วมชุมนุมประทั่งปิดอ่าวการเดินเรือของท่าเรือน้ำลึกสงขลา ซึ่งเป็นการใช้ยุทธวิธีการขัดขวางทำลายระบบการเมืองปกติ และนับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่อยู่ในระดับที่ไม่ผิดกฎหมายแต่เป็นการกระทำที่ท้าทายซึ่งหน้า เป็นการเข้าไปขัดขวางกีดตันกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐและฝ่ายที่เผชิญหน้า เพื่อเรียกร้องให้จังหวัดสงขลาเป็นเขตปลอดห้ามทำการประมงปลากะตักทั้งหมด ซึ่งนับได้ว่าเป็นการทำลายต่ออำนาจรัฐอย่างซึ่งหน้าส่งผลให้มีการสลายการชุมนุมในเวลาต่อมา

ภาพที่ 12 ชาวประมงพื้นบ้านปิดอ่าวสงขลา

ที่มา : ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรกรณีเรือปั่นไฟปลากะตัก 2544, น.54

ในปีพ.ศ.2542 ชาวบ้านสวนกงและเครือข่ายทั้งหมดได้มีการเดินทางไปยังกรุงเทพมหานครเพื่อยื่นหนังสือต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และมีการรณรงค์ทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ภาคใต้และกรุงเทพมหานครโดยมีการใช้เครื่องเสียงติดรถยนต์แห่เป็นขบวน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เราไปกรุงเทพในครั้งนั้นประมาณ 45 คันรถกระบะ คนประมาณ เกือบพันคน นั่งหลังรถกระบะ เราไปกันเป็นขบวน รถเครื่องเสียงพร้อม แล้วยัง มีรถหกล้อไปด้วย รถเครื่องเสียงนั้นโฆษณาไปในตัว โดยรถได้ลงจากนครข้าง ในถู่ข้าง โดยจะมีการจอดรถทุกบ้าน และได้เข้าไปในตลาดเพชรบุรี ซึ่งเขาได้ บริจาคของเป็นคันๆรถ เช่น ผัก ของกิน ตลอดระยะทาง เพราะว่าเขาเล็งเห็น คุณค่าเห็นความสำคัญ เขาก็บริจาคเงินด้วย”

(ก้อดีรี ชายเท, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จะเห็นได้ว่าการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความเดือดร้อนจากเรือปั่นไฟ ปลากะตักที่เกิดขึ้น มีการใช้รถแห่ประกอบด้วยเครื่องเสียงเพื่อบอกเล่าสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยได้มีการแวะพักแวะพูดคุยตลอดเส้นทางในการเดินทาง รวมทั้งมีการทำให้ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว โดยมีการรับบริจาคอาหารและเงินเพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนของ เครือข่ายซึ่งได้รับการตอบรับจากประชาชนเป็นอย่างดี อีกทั้งได้มีการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่

กรุงเทพมหานคร โดยอาจารย์แก้วสรร อติโพธิ ได้ทำรถแท็กซี่การนำเรือปั่นไฟปลากะตักมาตกแต่งและใส่ในรถแท็กซี่เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักเรือปั่นไฟซึ่งทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของประชาชน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ถึงท่านแก้วสรร อติโพธิ เขาทำเรือปั่นไฟของการรณรงค์ทำเป็นเรือใส่ในรถแบบว่าให้คนเข้าใจเป้าหมายของเรา ให้เห็นว่าเรือปั่นไฟมีลักษณะแบบไหน ให้คนได้เห็นว่าเป็นเครื่องมือทำลายล้าง ซึ่งเขาเอาไปแท็กซี่เราทำกันที่กรุงเทพฯ แล้วก็แท็กซี่ในกรุงเทพฯ ทำเป็นรูปเรือมีคันไฟ แล้วก็แท็กซี่ในกรุงเทพฯ ในสนามหลวง”

(ป๋าว ยะหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากนั้นชาวบ้านได้มีการร่วมกันทำความสะอาดกำแพงทำเนียบรัฐบาลเป็นเชิงสัญลักษณ์ว่าชาวบ้านได้ช่วยกันเอาของสกปรกออกจากประเทศ ชาวบ้านบางส่วนได้มีการเข้าพบและเจรจาขอความช่วยเหลือจากนายชวน หลีกภัย ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น ซึ่งได้รับคำตอบว่าตนไม่มีอำนาจเพราะได้มีการมอบหมายรัฐมนตรีไปแล้วทำให้ชาวประมงรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“พอหลังจากนั้นเรากลับไปบ้านนายชวนไปยื่นหนังสือ คนประมาณครึ่งหนึ่งที่ไปร่อนนายยกชวน ซึ่งเราไม่ทราบว่าเขาพูดอย่างไร ชาวบ้านร้องไห้เพราะคนที่ว่าไปนั้นเขาร้องเสียใจ เพราะว่านายยกเป็นคนได้แต่การช่วยเหลือไม่ค่อยดีการต้อนรับก็ไม่ได้”

(ป๋าว ยะหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

“นายชวนบอกชาวบ้านว่าเขาไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องนี้ ชาวบ้านก็รู้สึกว่าเขาจะมาหาที่พึ่ง มาหานายกให้นายกช่วยแก้ปัญหาในฐานะที่เป็นคนได้ด้วยกันแต่นายกไม่ช่วยเขาก็เลยรู้สึกผิดหวัง”

(ก้อดีรี ชายเห, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนในขณะที่มีการต่อสู้ต่อรองกับรัฐ ชาวบ้านบางส่วนก็ยังมีความคิดที่จะพึ่งพาผู้มีอำนาจเนื่องจากคิดว่าเป็นคนได้เหมือนกันน่าจะช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ จึงทำให้เกิดความรู้สึกผิดหวังและเสียใจคำตอบที่ได้รับในครั้งนั้น

จากการเดินทางไปยังกรุงเทพมหานครในการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตักในปีพ.ศ.2542 สะท้อนให้เห็นถึงยุทธวิธีการขับเคลื่อนซึ่งใช้ยุทธวิธีการตามช่องทางปกติคือการยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแพร่รณรงค์ให้ความรู้ และกิจกรรมการทำความสะอาดกำแพงทำเนียบ ซึ่งเป็นกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับการยอมรับได้

หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ ไม่ต้องการการจัดการมากนัก ขาดการทำทลายต่อระบบการเมืองปกติ แต่มีผลต่อความรู้สึกของผู้เข้าร่วมขบวนเพราะมีการคาดหวังผลมากกว่าที่เกิดขึ้นจริง

ภาพที่ 13 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเดินทางไปยังกรุงเทพฯ เข้าพบนายกรัฐมนตรี
ที่มา : ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรกรณีเรือปั่นไฟปลากะตัก 2544, น.60

หลังจากนั้นได้มีการเผาเรือซึ่งเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของชาวประมงที่มีความรู้สึกคับข้องใจที่ไม่สามารถเรียกร้องให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ไขปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตักที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ถ้าว่ากฎหมายนี้ไม่ยกเลิกแล้วเรือปั่นอยู่แบบนี้อีกนั่นหมายความว่า มันจะมีประมงพื้นบ้านไปทำไร แล้วต่อไปก็จะมีของพื้นบ้านเราก็เลยเผาเรือเผาเรือคือการเปรียบเสมือนว่าของพื้นบ้านจะตายหมดถ้าปล่อยเอาไว้แบบนี้กฎหมายตัวนี้ซึ่งกฎหมายเขียนมาแล้วแต่ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ เราจะเรียกร้องกฎหมายตัวนั้นไม่ได้วันต่อไปข้างหน้ามันก็ไปกระทบกับกฎหมายอย่างอื่น คือเราทำให้เป็นตัวอย่างนั้นว่ากฎหมายนั้นต้องศักดิ์สิทธิ์ว่าเขียนมาแล้วต้องใช้ให้ได้ไม่ใช่ว่าเขียนแล้วใช้ไม่ได้ ถ้าว่าใช้ไม่ได้ประมงพื้นบ้านก็ตาย”

(ป่าว ยะหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความคับข้องใจของชาวประมงซึ่งได้มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ โดยการเผาเรือเพื่อเรียกร้องให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดคือการไม่ให้เรือปั่นเรือปลากะตักทำการประมงในเขตพื้นที่ 3,000 เมตร แต่หากไม่มีการดำเนินการตามกฎหมายที่วางไว้เรือประมงพื้นบ้านที่มีอยู่ก็จะไม่สามารถทำประมงได้เช่นเดิม ซึ่งเป็นยุทธวิธีการขัดขวางทำลายระบบการเมืองปกติ เป็นปฏิบัติการแบบทำลายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญกล้าได้กล้าเสียของผู้กระทำการโดยมีต้นทุนเป็นความเสียหายที่ผู้กระทำการต้องจ่าย

กระบวนการต่อรองอำนาจรัฐกับกิจกรรมซอมยงป็นของทหาร (พ.ศ. 2543)

หลังจากที่ชาวบ้านได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลโดยการสร้างปะการังเทียมมาอย่างต่อเนื่อง ได้มีการซอมยงป็นใหญ่ของทหารค่ายพระปกเกล้า ป.พัน5 สงขลา โดยได้มีการยิงลงไป ในทะเลบริเวณที่มีการสร้างปะการังเทียมของชาวบ้านสวนกง โดยทหารจะมีการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มสั่งการที่อยู่ริมชายฝั่งทะเล และกลุ่มที่ทำหน้าที่ยิงปืนใหญ่ตามเป้าหมายลงในทะเลซึ่งผู้ทำการยิงนั้นจะอยู่ในพื้นที่โล่งกว้างในพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ช่วงแรกๆนั้นเรารู้สึกว่าไม่ค่อยเดือดร้อนเท่าไร เพราะเขาแค่ยิง เขา ซอมเพื่อความมั่นคง ซึ่งเราไม่กล้าพูดอะไรเท่าไร แต่เมื่อช่วงหลังๆประมาณ อาทิตย์หนึ่ง ทหารมีการซอมยงป็นมากขึ้นและเริ่มพูดกันไม่เข้าใจมากขึ้นซึ่ง ช่วงแรกๆนั้นจะมีการยิงปืนประมาณหัวรุ่ง(ยามรุ่งสาง) พอหลังจากนั้นเขาก็เริ่ม ยิงตลอดเวลา มีผลกระทบกับเราคือปลาฉลามฉิ่ง ปลาที่หากินตรงนั้นมันหายไป อวนฉลามฉิ่งไปเรื่อยๆตามน้ำ แล้วมีการยิงปืนไปเฉียดเรือประมงของชาวบ้าน ส่งผลทำให้ชาวบ้านเกิดความกลัวถึงขั้นไม่สบายเลย เพราะตกใจกลัวแล้วไม่ กล้าไปหากิน”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงอาทิตย์แรกที่มีการซอมยงป็นใหญ่ลงใน ทะเลชาวบ้านไม่ได้พูดอะไร เพราะคิดว่าเป็นการซอมเพื่อความมั่นคงและมีการซอมยงเฉพาะใน เวลาเข้ามิด แต่เมื่อเข้าสู่อาทิตย์ที่สองมีการซอมยงป็นที่มีความถี่มากขึ้นมีการซอมยงป็นตลอดทั้งวัน ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำบริเวณปะการังเทียมที่ชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู อีกทั้งยังทำให้ ปะการังเทียมได้รับความเสียหาย และส่งผลให้ชาวประมงไม่สามารถทำการประมงได้ตามปกติ หลังจากนั้นกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงได้มีการประชุมเพื่อหาแนว ทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยได้มีการรวมตัวกันไปพูดคุยเจรจากับทหารกลุ่มที่สั่งการอยู่ริมชายฝั่ง ทะเล และทางทหารได้รับปากว่าจะไปพูดคุยกับผู้บังคับบัญชาให้ แต่ก็ได้มีการยิงปืนอีกเหมือนเดิม ชาวบ้านจึงเข้าไปพูดคุยกับทหารเป็นครั้งที่สอง ซึ่งได้มีการแนะนำให้ชาวบ้านไปคุยกับผู้บังคับบัญชา ทางกลุ่มฯจึงได้มีการจัดทำหนังสือร้องเรียนไปยังค่ายพระปกเกล้า ป.พัน.5 สงขลา ในนามของกลุ่มฯ เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นชาวบ้านได้เข้าไปพูดคุยเจรจากับทหารในค่าย พระปกเกล้า ป.พัน.5 สงขลา โดยมีตัวแทนของกลุ่มฯเล่าสถานการณ์ และผลกระทบจากการซอมยง ป็นของทหาร ทางทหารจึงได้ทำการย้ายที่ซอมยงป็น ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ชาวบ้านก็ขึ้นไปหาหัวหน้าทหารประมาณ 15 คน ได้ไปคุยกับหัวหน้า ในกลุ่มแต่เราได้ไปยื่นหนังสือก่อนแล้ว แล้วก็เข้าไปคุยว่าผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร และส่วนหนึ่งนั้นมีผลกระทบกับปะการังของชาวบ้าน ก็มีการเจรจา ที่ดีก็ยอมย้ายสถานที่ไปซอมยงป็นที่อื่น”

(เส็น หมัดเหล็ก, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

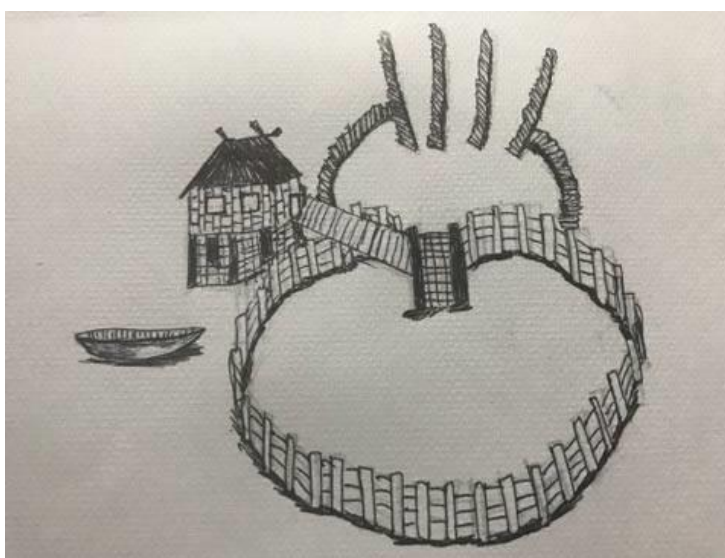
จากการศึกษาประเด็นปัญหาที่มีทหารซ้อมยิงปืนใหญ่ในทะเลบ้านสวนกงพบว่า ชาวบ้านสวนกงได้ใช้ยุทธวิธีตามช่องทางปกติในการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการพูดคุยเจรจากับเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการในพื้นที่ และได้มีการยื่นหนังสือร้องเรียนปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ ค่ายพระปกเกล้า ป.พัน 5 สงขลา โดยใช้กระบวนการของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง เป็นการตัดสินใจร่วมกันและมีการทำหนังสือในนามของกลุ่มฯ ซึ่งเป็นกลไกการตัดสินใจของชุมชนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณา การบอกเล่าสภาพปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นทำให้หน่วยงานได้รับทราบข้อเท็จจริงและความเดือดร้อนของคนในชุมชนจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหของหน่วยงานโดยมีการย้ายสถานที่ในการซ้อมยิงปืนออกไป

ยุทธวิธีการต่อสู้ต่อรองของชุมชนกับการทำโป๊ะของทุนภายนอก (พ.ศ.2548)

เมื่อทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ต่อมาก็มียาทุนเข้ามาทำโป๊ะจับสัตว์น้ำขึ้นในบริเวณปะการังเทียมของชาวประมงบ้านสวนกง จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านสวนกงพบว่าเริ่มจากมีการปักไม้ไผ่ยาวประมาณ 10 เมตร มีไม้ส่วนหนึ่งโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำประมาณ 3-4 เมตร โดยปักเป็นวงกลมใหญ่ แต่เว้นช่วงหนึ่งให้โหว่เป็นประตูทางเข้าของสัตว์น้ำซึ่งใช้พื้นที่ในการทำโป๊ะทั้งหมดประมาณ 2 ไร่ (ดังภาพที่ 14) ชาวบ้านสงสัยว่ามีการทำอะไรจึงได้มีการซักถามผู้ที่รับจ้างปักไม้ ซึ่งได้รับคำตอบว่าจะมีการทำโป๊ะ ชาวบ้านไม่เคยเห็นว่าโป๊ะนั้นเป็นลักษณะอย่างไรจึงได้มีการดำน้ำลงไปดู พบว่าในบริเวณนั้นมีปลาเข้าไปอยู่จำนวนมาก ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“มีนายทุนมาจากสตูลเขาไม่บอกไม่กล่าวอะไร เขามาถึงก็ปักไม้บนปะการัง ชาวบ้านสงสัยว่าเขาไปทำอะไร ชาวบ้านก็เลยเข้าไปถาม เขาบอกว่าทำโป๊ะ เมื่อเขาดำลงไปดูก็เห็นว่าปลาเข้าไปอยู่มาก”

ฉำเราะ หวันคหิมิต, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

ภาพที่ 14 ภาพจำลองโป๊ะในทะเล
ที่มา : วาดโดยผู้วิจัย 12 เมษายน 2560

การทำโป๊ะนั้นต้องใช้เวลาในการทำงานในระหว่างที่มีการทำโป๊ะอยู่นั้นได้มีการนำปลาและหอยที่อยู่ในบริเวณนั้นขึ้นมาขายวันละหลายกิโลกรัม โดยมีการจ้างชาวบ้านตีเพรียงและเก็บหอยเพื่อให้สามารถเก็บหอยได้ง่ายขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เขาค่อยๆปักเขาก็พบว่ามีปลาเยอะหอยเยอะและเขาก็เลยยิงปลาและหอย เขาได้หอยประมาณรถหกล้อต่อวัน แล้วเขาก็ได้จ้างชาวบ้านให้ตีเพรียงโลละบาท 50 สตางค์ เพื่อให้เพรียงออกให้เหลือแต่หอยนำไปขาย”

(สน หมดเหล็ก, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการทำโป๊ะต้องใช้เวลาานแต่ได้มีการจับสัตว์น้ำขึ้นไปขายระหว่างการดำเนินการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านสวนกงมีความตระหนักรู้ เพราะได้เห็นการดำเนินการของทุนภายนอกที่เข้ามาครอบงำประโยชน์จากทรัพยากรในจำนวนที่มาก และสามารถนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทะเลอีกครั้งได้ แม้นายทุนจะพยายามทำให้ชาวบ้านสวนกงได้รับประโยชน์จากการตีเพรียงและเก็บหอย แต่ชาวบ้านก็ไม่ยินยอมให้โป๊ะมีการดำเนินงานต่อไป ชาวบ้านจึงได้มีการประชุมกันถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและเห็นตรงกันว่าหากมีการสร้างโป๊ะเสร็จการทำประมงของชาวบ้านก็จะยากลำบากขึ้น เพราะพื้นที่ที่มีการทำโป๊ะนั้นเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้มีการทำปะการังเทียมและเป็นแหล่งทำการประมงของชาวบ้าน ปลาหรือสัตว์น้ำต่างๆจะเข้าไปอยู่ในโป๊ะโดยที่ชาวบ้านไม่สามารถทำกินในบริเวณดังกล่าวได้ หลังจากนั้นได้มีการปักไม้เรื่อยๆเริ่มแน่นกว่าเดิม ชาวบ้านจึงได้มีการเข้ามาพูดคุยเจรจาว่าห้ามปักเพราะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านทำปะการังเทียมไว้ แต่ทางผู้รับจ้างได้มีการปักเรื่อยๆไม่สนใจเสียงคัดค้านของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงได้มีการประชุมและได้มีการจัดทำหนังสือไปยังเจ้าของโป๊ะในนามของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง โดยได้มีการยื่นข้อเสนอให้เจ้าของโป๊ะรื้อถอนโป๊ะแต่นายทุนก็ไม่ยอมถอนออก ทางกลุ่มฯจึงได้มีการทำหนังสือไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลนาทับ(ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเทศบาลตำบลนาทับ) เพื่อแจ้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้ทราบ

หลังจากที่ชาวบ้านสวนกงได้มีการยื่นหนังสือไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลนาทับ ได้มีผู้ที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินการทำโป๊ะซึ่งเป็นคนในพื้นที่ใกล้เคียง พุดทำทนายกับชาวบ้านสวนกงว่าไม่สามารถต่อสู้กับนายทุนได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังมีผู้นำชุมชนซึ่งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาเจรจาขอให้ชาวบ้านยินยอมแต่ชาวบ้านสวนกงไม่ยินยอมและได้มีการยืนยันว่าจะมีการเดินหน้าเพื่อให้นายทุนรื้อโป๊ะออกไปให้ได้ โดยในการเจรจาต่อรองชาวบ้านสวนกงได้มีการยืนยันสิทธิของชุมชนในเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งคนในชุมชนมองว่าการทำโป๊ะของนายทุนเป็นการกีดกันและละเมิดสิทธิของคนในชุมชนที่จะเข้าถึงทรัพยากรอันเป็นสิทธิพื้นฐานเพื่อความอยู่รอดของคนในชุมชน โดยคนภายนอกไม่สามารถมาอ้างสิทธิเหนือสิทธิความอยู่รอดของคนในชุมชนได้

ชาวบ้านสวนกงจึงได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังประมงจังหวัดสงขลา ทางประมงจังหวัดสงขลาได้มีคำสั่งให้เจ้าของโป๊ะถอนโป๊ะออกโดยได้มีการให้เวลาเจ้าของโป๊ะในการดำเนินการ

รื้อถอนนานหลายวัน แต่ทางเจ้าของโป๊ะไม่ยอมรื้อถอนโป๊ะออกและขอเจรจากับชาวบ้านสวนกงโดยมีการต่อรองขอเวลา 1 ปี ในการทำโป๊ะ ชาวบ้านสวนกงยืนยันว่าให้เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เขาบอกว่าเขาลงทุนเป็นแสนแล้วให้ออกโอกาสเขาทำสักปี เราบอกว่าเรื่องนี้กลายเป็นเรื่องใหญ่แล้วจะมาเคลียร์ไม่ได้แล้ว เพราะว่าตอนนั้นเราห้ามคุณแล้วว่าห้ามปักคุณไม่ฟังเอง ดังนั้นก็ให้มันเป็นไปตามขั้นตอน เราชาวสวนกงไม่มีสิทธิแล้ว”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการเจรจาต่อรองกับของเจ้าของโป๊ะที่พยายามต่อรองให้สามารถทำโป๊ะได้ โดยมีการขอโอกาสในการดำเนินงานเพื่อให้ได้ทุนคืน แต่ชาวบ้านสวนกงได้มีการยืนยันตามเจตนารมณ์เดิมคือให้เจ้าของโป๊ะรื้อโป๊ะออก โดยมีการอ้างถึงขั้นตอนตามกฎหมายที่ชุมชนได้มีการยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังประมงจังหวัด ซึ่งเป็นยุทธวิธีหนึ่งของชาวบ้านที่ใช้ในการเจรจาต่อรองโดยอ้างว่าชุมชนไม่มีสิทธิจะยกเลิกขั้นตอนการดำเนินงานของรัฐได้

หลังจากนั้นทางกลุ่มฯจึงได้มีการทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักงานประมงจังหวัดสงขลาอีกครั้ง ทางสำนักงานประมงจังหวัดสงขลาได้มีคำสั่งให้เจ้าของโป๊ะรื้อถอนภายใน 7 วัน โดยในครั้งนี้สำนักงานประมงจังหวัดสงขลาได้มีการอ้างถึงกฎหมายประมงที่ได้มีการห้ามการทำโป๊ะในพื้นที่จังหวัดสงขลา เมื่อครบกำหนด 7 วัน ได้มีการนำกำลังตำรวจเข้ามาช่วยดูแลการดำเนินการรื้อถอนดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“วันนั้นที่เขาเอาโป๊ะออกมีตำรวจเต็มไปหมด มีทหารเต็มไปหมด เขาเข้ามาควบคุมกลัวว่าผู้ประกอบการกับชาวบ้านจะทะเลาะกัน แล้วประมงก็สามารถถอนได้สำเร็จ”

(ไชหนับ ยะหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากการศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านสวนกงในกรณีปัญหาการทำโป๊ะของนายทุนจากภายนอกชุมชนพบว่า ชาวบ้านสวนกงได้มีการใช้ยุทธวิธีตามช่องทางปกติโดยเริ่มจากการพูดคุยเจรจาท่อนกับนายทุนเจ้าของโป๊ะให้มีการรื้อถอนโป๊ะออกด้วยการชี้แจงเหตุผลว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนได้ทำการอนุรักษ์และฟื้นฟูมาอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อไม่ประสบความสำเร็จชาวบ้านสวนกงจึงได้มีการยื่นหนังสือไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลนาทับ (เทศบาลตำบลนาทับในปัจจุบัน) เพื่อรายงานสถานการณ์ปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน แม้องค์การบริหารส่วนตำบลจะไม่มีอำนาจในการแก้ปัญหาโดยตรงแต่ชุมชนได้มีการรายงานปัญหาให้ทราบเนื่องจากเป็นหน่วยงานในพื้นที่ ส่งผลทำให้นายทุนเจ้าของโป๊ะได้มีการเข้ามาเจรจาท่อนกับชาวบ้านสวนกง โดยได้มีการต่อรองและขอเวลาในการดำเนินงาน 1 ปี แต่ชาวบ้านไม่ยินยอมและได้มีการยื่นหนังสือไปยังประมงจังหวัดสงขลาซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง โดยได้มีการยื่นหนังสือถึงประมง

จังหวัดสงขลา 2 ครั้ง เพื่อติดตามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาของหน่วยงาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามของชุมชนที่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้สิทธิของชุมชนซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการปกป้องดูแล ทรัพยากรของชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของหน่วยงานโดยได้มีการ รื้อถอนโปะนั้นออก และสิ่งสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองของชาวบ้านสวน กงคือกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนซึ่งเริ่มจากกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการ โดยยึดมติของกลุ่มเป็นหลักการสำคัญในการตัดสินใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของ เคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรอง เป็นวิธีการแก้ปัญหาและลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมาเจรจาต่อรองกับแกนนำหรือสมาชิกของกลุ่ม

เรือสำรอน้ำมันกับยุทธวิธีทางขจัดขวางของชุมชน (พ.ศ.2555-2556)

ในปี พ.ศ.2555 ได้มีบริษัทเอกชนเข้ามาทำการลากสายเคเบิลเพื่อเจาะสำรวจปิโตรเลียมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ ในการดำเนินการสำรวจของบริษัทนั้นจะมีการใช้เรือขนาดใหญ่ ซึ่งมีสายสำรอน้ำมัน 4 สาย โดยแต่ละสายจะมีตัวเรดาห์สำรอน้ำมันใต้ทะเล ซึ่งมีลักษณะเป็นฟุน ลอยน้ำลากจากเรือลำใหญ่ (ชาวบ้านสวนกงเรียกว่า ลูกเป็ด) และมีเรือคุ้มกันบริเวณรอบเรือสำรวจ ประมาณ 7 – 8 ลำ การดำเนินการสำรวจของบริษัทเอกชนในครั้งนั้นส่งผลให้เครื่องมือประมงของ ชาวบ้านได้รับความเสียหาย และทำให้น้ำขุ่นเป็นตะกอน ชาวบ้านไม่สามารถออกไปหาปลาได้ตามปกติ ชาวบ้านจึงได้มีการเข้าไปเจรจาและพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องโดยได้ชี้แจงให้ผู้ดำเนินงานของบริษัททราบ ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเล และได้มีการเจรจาให้ทางบริษัท หยุดดำเนินการ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เราไม่ได้อนุญาต คุณมาลากตรงนี้น้ำมันเป็นเขตที่เขารักษา ซึ่งเรา ฟื้นฟูมาตลอด แต่คุณมาทำแบบนี้เราก็เสียหายหมด ถึงเขาถามว่าจะเอาอย่างไร จะเอาค่าเสียหายเท่าไร ถึงเรารู้ว่าในตรงนั้นมันไม่ใช่ประเด็นที่จะเรียกค่าเสียหาย ประเด็นคือคุณอย่ามาทำร้ายเรา มาทำความเสียหายให้กับเราไม่ต้องมาลาก แล้วแฉนี้”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, 10 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการพูดคุยเจรจากับผู้ดำเนินงานของ บริษัท ซึ่งได้มีการชี้แจงให้ทราบว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟู การ ดำเนินงานของบริษัทจะทำให้ชุมชนได้รับความเสียหาย ซึ่งทางบริษัทได้มีการเจรจาต่อรองเกี่ยวกับ ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านสวนกงยินยอมที่จะให้มีการดำเนินการต่อไป แต่ชาวบ้านสวนกงได้ มีการยืนยันว่าไม่ได้มาเจรจาเพื่อต่อรองค่าเสียหาย และไม่ต้องการให้ทางบริษัทเข้ามาดำเนินการลาก สายสำรวจ โดยมีการให้เหตุผลว่าความเสียหายของทรัพยากรมันไม่สามารถคิดเป็นมูลค่าและได้มีการ ไล่ให้เรือสำรอน้ำมันออกไปจากพื้นที่

ภาพที่ 15 เครื่องมือสำรวจของบริษัทหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าลูกเปิด
ที่มา : ถ่ายโดยรุ่งเรือง ระหมันยะ 2 กันยายน 2555

หลังจากนั้นทางบริษัทก็ได้มีการเข้ามาดำเนินการอีกครั้ง ชาวบ้านจึงได้มีการยึดเรือ
คุ้มกันไว้ริมชายหาดและสร้างกระแสว่าได้มีการยึดเรือคุ้มกันไว้แล้วหากยังไม่หยุดดำเนินการก็จะมี
การยึดเรือยึดเครื่องมืออีก จากนั้นได้มีการรวมตัวกันออกไปขับไล่เรือสำรวจ ดังคำกล่าวของผู้ให้
สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เราจะไปเจรจาทำให้ไปเสีย เราเข้าไปจะเอาสมอจับข้างมันก็วิ่ง พวก
เราพากันมาประมาณ 15 ลำได้ เราไล่ไปถึงบ่ออิฐแล้วน้ำมันก็หมดจึงไปไม่ได้
แล้ว”

(เส็น หมัดเจริญ, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงยุทธวิธีของชาวบ้านสวนกงหลังจากที่ได้มี
การเจรจาต่อรองให้ทางบริษัทหยุดดำเนินการแต่ไม่เป็นผล ชาวบ้านจึงได้ยึดเรือคุ้มกันโดยมีการสร้าง
กระแสเพื่อกดดันให้ทางบริษัทหยุดดำเนินการ และได้มีการรวมตัวกันเพื่อขับไล่เรือสำรวจออกจาก
พื้นที่ดังกล่าว หลังจากนั้นมีการเจรจาอีกครั้งและบริษัทก็ยินยอมหยุดการสำรวจ แต่เมื่อถึงช่วงฤดู
มรสุมเรือสำรวจดังกล่าวก็ได้เข้ามาดำเนินการสำรวจอีกครั้ง ชาวบ้านจึงไม่สามารถออกไปเจรจา
พูดคุยหรือดำเนินการใดๆได้เนื่องจากเป็นช่วงฤดูมรสุมมีคลื่นลมแรง

“เมื่อเขารับปากมันเป็นช่วงที่จำเป็นพอดีเพราะว่าเป็นช่วงมรสุม เขาก็
มาลากอีก ซึ่งตอนนั้นเรากลับไปไม่ได้ เราได้แต่นั่งดูและถ่ายวิดีโอ ไม่รู้จะเจรจ
ากับใคร แต่เรามีเบอร์โทรของกัปตันแต่กัปตันไม่รับเลย”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของชาวบ้านสวนกงที่ไม่สามารถหยุดยั้งการดำเนินการของบริษัทได้ ด้วยความกังวลว่าการดำเนินการของบริษัทจะสร้างความเสียหายให้แก่พื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรของชุมชน

จากการศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านสวนกงกรณีบริษัทเอกชนทำการลากสายเคเบิลเพื่อเจาะสำรวจปิโตรเลียมในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามและความร่วมมือกันของคนในชุมชนบ้านสวนกงที่จะปกป้องและอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ เริ่มจากการพูดคุยเจรจาทันทีกับทางบริษัท ทางบริษัทได้มีการต่อรองเพื่อให้มีการดำเนินงานต่อไปได้ โดยมีการยื่นข้อเสนอการชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งเป็นยุทธวิธีของบริษัทที่นำมาใช้เจรจาทันทีกับชาวบ้านสวนกง แต่ชาวบ้านสวนกงไม่ได้ตอบรับข้อเสนอเพราะชาวบ้านสวนกงมองว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรทางทะเลที่เขาได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูนั้นไม่สามารถตีค่าเป็นตัวเลขได้ และได้มีการยืนยันตามเจตนารมณ์เดิมคือให้บริษัทหยุดดำเนินการในพื้นที่ แต่ทางบริษัทก็ได้มีการดำเนินงานต่อ ชาวบ้านสวนกงจึงได้มีการรวมตัวกันขับไล่เรือสำรวจ เพราะชาวบ้านสวนกงได้มองเห็นว่าการดำเนินการของบริษัทส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวประมงและระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิของชุมชนโดยตรง จากนั้นได้มีการยึดเรือคุ้มกันของทางบริษัทโดยได้มีการสร้างกระแสข่าวว่าจะมีการยึดเรือยึดเครื่องมือของบริษัทอีกหากบริษัทไม่หยุดดำเนินการ ซึ่งเป็นยุทธวิธีการขัดขวางการทำลายระบบการเมืองปกติ เพื่อกดดันให้ทางบริษัทสำรวจน้ำมันหยุดดำเนินการในพื้นที่เป็นการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าของชาวบ้านสวนกง มีผลทำให้เรือของบริษัทต้องยอมออกไปจากพื้นที่ดังกล่าว แม้ว่าในช่วงมรสุมเรือดังกล่าวจะกลับเข้ามาทำการสำรวจอีกครั้งก็ตาม

พลังชุมชนผนวกกับรัฐสู่การจัดการชายฝั่งอย่างยั่งยืน (พ.ศ.25553 - 2560)

หลังจากที่ชาวบ้านสวนกงได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดกระบวนการคิดทบทวนในการดำเนินงานและการขับเคลื่อนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนจึงได้มีการร่วมกันคิดและนำไปสู่ปฏิบัติการ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังต่อไปนี้

1.ปฏิบัติการทำความสะอาดปะการังเทียม สืบเนื่องจากชาวบ้านพบเห็นเต่าและโลมาตายในบริเวณปะการังเทียมบ่อยครั้งจึงได้ดำน้ำลงไปดู พบว่ามีขยะและเศษอวนติดอยู่จำนวนมาก ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เห็นว่ามิชยะเต็มไปหมดเป็นสาเหตุที่ทำให้เต่าและโลมาตาย เต่าติดเศษอวนเศษขยะตาย เศษอวนมันไปคลุมปะการังเทียม กัลปังหาบางส่วนที่ขึ้นมาก็เสียหาย ปลาก็ไม่เข้าไปอยู่”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2560)

จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักร่วมของคนในชุมชนที่มองเห็นปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการนำประเด็นดังกล่าวมาร่วมกันคิดและหาทางในการแก้ไขปัญหานั้น โดยได้มีการประชุมร่วมกันกับนักพัฒนาเอกชน และนำไปสู่การจัดกิจกรรมการทำความสะอาดปะการังเทียมขึ้นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2555 โดยมีการประสานความร่วมมือไปยังส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีอุปกรณ์เครื่องมือและบุคลากรพร้อม รวมทั้งชาวบ้านอยากให้หน่วยงานได้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บ้านสวนกง จึงได้มีการประสานงานไปยังหน่วยงานและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เพราะเห็นว่าเขามีหน้าที่โดยตรง เครื่องมือเขาพร้อม อยากให้เขามาดูแลสถานที่ให้เขาเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บ้านสวนกง”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2560)

ภาพที่ 16 เจ้าหน้าที่ส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 ถ่ายรูปร่วมกับชุมชนหลังการทำความสะอาดปะการังเทียม
ที่มา : ถ่ายโดย วชิรวิษญ์ หัตตะเจ 8 กันยายน 2555

ปฏิบัติการการทำความสะอาดปะการังเทียม เป็นวิธีการหนึ่งที่ชาวบ้านสวนกงนำมาใช้ในการขับเคลื่อนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการดำเนินตามหลักของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่จะต้องมีการทำนุบำรุงทรัพยากรที่เสื่อมโทรมจากเดิมที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้จนฟื้นฟูสภาพสามารถนำกลับมาให้ได้ รวมทั้งเป็นการสงวนของหายากลดอัตราการตายของปลาโลมาและเต่า โดยได้มีการเชื่อมประสานกับหน่วยงานของรัฐคือส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและ

ชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) เนื่องจากชุมชนมองเห็นว่าเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและมีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการดำเนินงานที่มีความพร้อมเพียงสามารถให้การช่วยเหลือชุมชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในส่วนของชาวบ้านสวนกงก็ได้มีการประชุมพูดคุยร่วมคิดร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานต่างๆร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าประสงค์ร่วมกันอย่างชัดเจนว่าคนในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรเป็นหลัก มิได้หวังพึ่งหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว ปฏิบัติการทำความสะอาดปะการังเทียมครั้งแรกของชุมชนในปีพ.ศ.2555 จึงนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชาวบ้านในการประสานหน่วยงานของรัฐเพื่อดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านสวนกง ซึ่งเป็นผู้ชี้จุดที่มีปัญหาและร่วมกันทำความสะอาดปะการังเทียม ส่งผลให้มีการจัดกิจกรรมทำความสะอาดปะการังเทียมเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

2.ปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลเต่าและปลาโลมา เป็นปฏิบัติการที่ชุมชนได้มีการปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีเต่าหรือปลาโลมาติดอวนชาวบ้านก็จะมีการแจ้งไปยังหน่วยงานให้เข้ามาดูแลช่วยเหลือหากเต่าหรือปลาโลมาได้รับบาดเจ็บก็ได้มีการนำไปรักษา ซึ่งบางครั้งก็จะมีรถจากหน่วยงานเข้ามารับและบางครั้งชาวบ้านได้นำเต่าไปส่งให้เจ้าหน้าที่ทำการรักษาต่อไป

ภาพที่ 17
นำเต่าที่ติดอวน
เพื่อนำส่งให้
ที่มา : ภาพถ่าย
หัตตะเจ 21

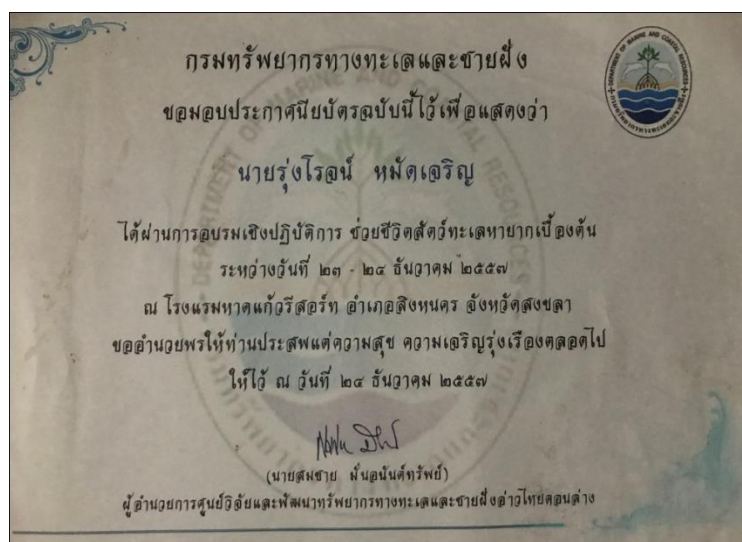
ชาวบ้านสวนกง
ขึ้นจากทะเล
เจ้าหน้าที่
โดย วชิรวิษณุ
เมษายน 2555

ในปีพ.ศ. 2559 ทางศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนล่าง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการช่วยชีวิตสัตว์ทะเลหายากเบื้องต้น โดยมีตัวแทนชาวบ้านสวนกงเข้าร่วมอบรมดังกล่าวจำนวน 4 คน ทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจและสามารถช่วยเหลือเต่าและปลาโลมาเบื้องต้นได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เราได้เข้าร่วมอบรมเป็นรุ่นแรก เมื่อปีพ.ศ.2559 และก็มีตัวแทนรุ่นที่ 2 ไปร่วมอีก 2 คน เขาสอนวิธีการช่วยเหลือน้ำเบื้องต้น บ้านเราก็เน้นการช่วยเหลือโลมาและเต่า ทำให้เราสามารถช่วยเหลือน้ำเบื้องต้นได้”

(รุ่งโรจน์ หมัดเจริญ, สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2560)

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการช่วยเหลือสัตว์ทะเลหายาก สะท้อนให้เห็นว่าการอบรมดังกล่าวสามารถสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชนหลังจากที่ได้มีการเรียนรู้และทดลองในการช่วยเหลือสัตว์หายาก ซึ่งเดิมได้มีการดำเนินช่วยเหลือตามความสามารถของคนในชุมชนเพียงแค่นำมาส่งให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่เมื่อได้มีการอบรมจึงทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเกิดองค์ความรู้ใหม่นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และทำให้โอกาสในการรอดชีวิตของเต่าและปลาโลมาสูงขึ้น ปฏิบัติการช่วยเหลือเต่าและปลาโลมาของชาวบ้านสวนกงจึงนับได้ว่าเป็นการดำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบนิเวศที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์และสัตว์ตามหลักการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร

ภาพที่ 18 ประกาศนียบัตรผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการช่วยชีวิตสัตว์ทะเลหายากเบื้องต้น
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย 17 เมษายน 2560

3. การจัดตั้งองค์กรของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ โดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำข้อมูลร่วมกันของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ มีการจัดตั้งเป็นเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ ประกอบด้วย กลุ่มชาวประมงในพื้นที่ตำบลนาทับ ตำบลสะกอม และตำบลตลิ่งชัน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมและดำเนินการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งร่วมกัน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เริ่มแรกที่เรารวมตัวกันเป็นเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือ ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเลร่วมกัน เพราะทะเลจะนะ

เหมือนกันเราไม่สามารถทำแต่เฉพาะหมู่บ้านของเรา ก็ต้องช่วยกันหลายๆคน
หลายๆหมู่บ้าน”

(นุรี โต้ะกาหวิ, สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของคนชุมชนประมงชายฝั่งทะเลจะนะ
ที่ได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งทะเลจะนะ
ร่วมกันซึ่งมองว่าเป็นสิ่งที่ต้องช่วยกัน

หลังจากที่ทางเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะได้มีการรวมตัวกันและดำเนินกิจกรรมอย่าง
ต่อเนื่อง จึงได้มีการประชุมและวิเคราะห์ร่วมกันจนได้ข้อสรุปว่าการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายนั้นไม่
สามารถสร้างความเชื่อถือให้กับหน่วยงานราชการได้ ทำให้ชาวบ้านไม่มีช่องทางที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจใดๆของรัฐได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“บางครั้งเราไม่ได้รับการยอมรับเพราะว่าเป็นกลุ่ม ถึงแม้ว่าเราจะ
อนุรักษ์ก็ตาม แต่คนอื่นนั้นมองไม่เห็นกลุ่มเราเลย เราก็มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์
ชายฝั่ง แม้แต่ทางรัฐบาลและชาวบ้านเองก็ไม่เห็นความสำคัญ เรื่องของการ
ตัดสินใจอย่างเช่นหน่วยงานหรือนายทุนมาตกลงหรือมาทำอะไร เราไม่มี
ฐานข้อมูล ว่าเราได้ดูแลอยู่ตรงนี้ เขาตัดสินใจโดยไม่ถามอะไรเราเลย ไม่ได้ร่วม
คิด”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

หลังจากนั้นทางเครือข่ายจึงได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมรักษ์ทะเลจะนะในปีพ.ศ.
2557 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและภาคีที่เกี่ยวข้องในการ
พัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทะเลจะนะ และเพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมปลูกจิตสำนึก รวมทั้งเกิด
ความตระหนักในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตของคนใน
ชุมชนร่วมกัน โดยได้มีการเปิดรับสมัครสมาชิกโดยไม่จำกัดพื้นที่อยู่อาศัย เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่สนใจ
เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ
สมาคมฯได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“สมาคมของเราจะเปิดกว้างไม่เฉพาะว่าเป็นคนในพื้นที่หรือว่าคน
ในจะนะ เพราะว่าสมาคมนั้นได้บอกไว้ว่าใครก็ได้ที่อยู่มุมไหนของจังหวัด
จังหวัดอะไรก็ได้ที่มีจิตใจอาสา รักทะเล รักษาป่าสันทราย คือสามารถมา
รวมกลุ่มได้”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

หลังจากที่ได้มีการจัดตั้งเป็นสมาคมรักษ์ทะเลจะนะได้มีการประสานงานและทำกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูร่วมกับส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) อย่างต่อเนื่อง เช่น การสร้างและทำความสะอาดปะการังเทียม การเข้าร่วมประชุม และร่วมเสนอความคิดเห็นต่างๆ เช่น การออกกฎหมายที่เกี่ยวกับพื้นที่ชายฝั่งทะเล มาตรการในการกำหนดพื้นที่การทำประมง การออกแบบในการดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การเข้าร่วมอบรมในการปฐมพยาบาลดูแลสัตว์หายาก ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“พอเราจัดตั้งเป็นสมาคมแล้วเราสามารถร่วมงานกับเขาได้ เราสามารถดึงเขาเข้ามาได้ เมื่อเราสร้างปะการังขึ้นมาแล้วเมื่อมีปัญหาเราสามารถขอความช่วยเหลือเขาได้ว่าแก้ปัญหาดังตรงไหน และในด้านกฎหมายเราก็มีส่วนร่วมในการคิดกับเขา เช่น กฎหมายเกี่ยวกับชายทะเล และเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่ออกนั้นก็คือ การร่วมงานกับราชการ แล้วเมื่อเขามีงานอะไรเราก็มีชื่ออยู่ในนั้นด้วยเขาก็เชิญเราด้วย ถึงที่นี้เขาก็รู้แล้วว่าการทำงานของเรานั้นเราจะทำทุกอย่างเลยที่เกี่ยวกับทะเล เช่น การอนุรักษ์เต่า โลมา และการสร้างปะการัง เกี่ยวกับการฟื้นฟูทะเล การรักษาสัตว์น้ำ และมีการแบ่งเขตชัดเจนในเรื่องของเรือประมงพาณิชย์ และเรือประมงพื้นบ้าน”

(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

นอกจากนั้นทางสมาคมรักษ์ทะเลจะนะได้มีการเชื่อมประสานเครือข่ายสมาคมชาวประมงพื้นบ้านทั้งในพื้นที่ทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามันอย่างต่อเนื่อง เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ในส่วนของกิจกรรมในพื้นที่สมาคมรักษ์ทะเลจะนะก็ได้เป็นองค์กรหลักของชุมชนในการจัดงานอภัยโอบายซึ่งเป็นงานประจำปีของชุมชนชายฝั่งทะเลจะนะมาอย่างต่อเนื่อง

จากการดำเนินการ ของชุมชนในการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะของชาวบ้านสวนกง และชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของคนในชุมชนที่ค้นหาแนวทางการในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งที่ยั่งยืน ซึ่งชาวบ้านมองว่าการเชื่อมประสานกับหน่วยงานของรัฐจะต้องมีการจัดตั้งเป็นสมาคมโดยมีสถานะเป็นนิติบุคคลในทางกฎหมาย ส่งผลให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลของชาวบ้านได้เป็นอย่างดีราบรื่น โดยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งทำให้หน่วยงานของรัฐและชาวบ้านมีความเข้าใจกันมากขึ้นในเรื่องของแนวคิดและการดำเนินงาน ซึ่งทำให้การดำเนินงานในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด

การขับเคลื่อนทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารของชุมชน (พ.ศ.2556)

สืบเนื่องจากในปีพ.ศ.2555 ชาวบ้านสวนกงได้จัดทำข้อมูลทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะร่วมกับเครือข่ายชาวประมงในพื้นที่อำเภอจะนะ เพื่อยืนยันความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่ง

ทะเลจะนะ หลังจากที่ถูกมอญรักซ์และพื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงได้มีการยื่นหนังสือไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปีพ.ศ.2554 เพื่อสอบถามความคืบหน้าโครงการทำเรื่อน้ำลึกลับสงขลาแห่งที่ 2 ที่มีแผนการสร้างในพื้นที่บ้านสวนกง โดยในปีพ.ศ.2555 ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เชิญให้ชาวบ้านสวนกงและชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมรับฟังการชี้แจงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการทำเรื่อน้ำลึกลับสงขลาแห่งที่ 2 เช่น กรมเจ้าท่า ศูนย์วิจัยทางทะเลและชายฝั่งสงขลา ประมงจังหวัด ประมงอำเภอ และเทศบาลตำบลนาทับ โดยได้มีหน่วยงานของรัฐอธิบายชี้แจงในที่ประชุมซึ่งแสดงให้เห็นว่าทะเลจะนะเป็นทะเลที่ไม่สมบูรณ์ และมีสภาพที่เหมาะสมต่อการสร้างทำเรื่อน้ำลึกลับสงขลาแห่งที่ 2 เพื่อรองรับการขนส่งทางน้ำที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ซึ่งชาวบ้านได้มีการยืนยันในที่ประชุมว่าข้อมูลดังกล่าวไม่เป็นความจริง ดังคำกล่าวของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เขาบอกว่าทะเลจะนะเป็นพื้นที่ที่ไม่สมบูรณ์มีแต่ปลาแป้นกับปลาหลังเขียว ชาวบ้านก็เลยลุกขึ้นมาทำข้อมูลการหากินของเราในแต่ละวัน เพื่อให้เห็นว่าข้อมูลที่เขาบอกว่าทะเลจะนะไม่สมบูรณ์นั้นไม่จริง”

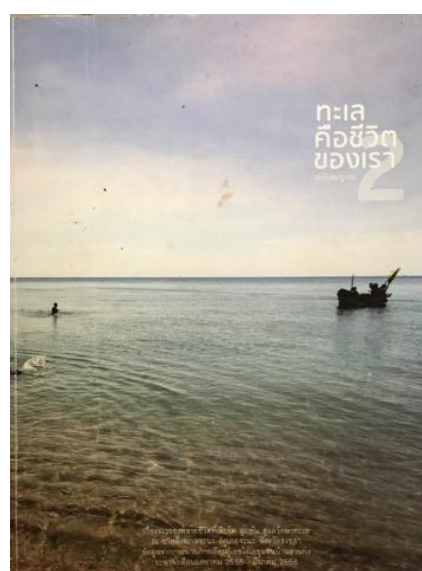
(รุ่งเรือง ระหมันยะ, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้ถึงการให้ข้อมูลของรัฐที่มีการบอกว่าทะเลจะนะเป็นทะเลที่ไม่สมบูรณ์ มีปลาเพียงไม่กี่ชนิดมีปลาแป้นกับปลาหลังเขียว ชาวบ้านมองว่าเป็นการให้ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริง จึงอยากที่จะพิสูจน์ให้ภาครัฐเห็นข้อเท็จจริงด้วยการจัดทำข้อมูลการทำประมงในแต่ละวันของชาวบ้าน เพื่อยืนยันความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะที่ได้หล่อเลี้ยงคนในชุมชนตลอดแนวชายฝั่งมาอย่างยาวนาน โดยการเก็บบันทึกข้อมูลทั้ง ข้อมูลภาพและการเขียนบอกเล่าเรื่องราวอันประกอบด้วย ชนิดและฤดูกาลในการจับสัตว์น้ำ ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ วงจรเศรษฐกิจสัตว์น้ำทะเลจะนะ เรื่องเล่าและภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพประมง การกระจายสินค้าในจังหวัดสงขลา ต่างจังหวัด และต่างประเทศ แผนที่ชุมชนแสดงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ และสารานุกรมสัตว์น้ำชาวบ้าน โดยได้มีการรวบรวมข้อมูลและจัดทำเป็นหนังสือทะเลคือชีวิตของเราเล่มที่ 1 และพัฒนาปรับปรุงเป็นหนังสือทะเลคือชีวิตของเราเล่มที่ 2

ภาพที่

ทะเล
ของ
1

ทะเล

19
หนังสือ
คือชีวิต
เราเล่มที่
(ซ้าย)
หนังสือ
คือชีวิต

เล่มที่ 2 (ขวา)

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย 12 เมษายน 2560

จะเห็นได้ว่าการจัดทำข้อมูลเป็นยุทธวิธีหนึ่งของชาวบ้านสวนกงที่นำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรองกับภาครัฐในการยืนยันความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลขณะที่ชุมชนได้มีการต่อสู้ปกป้องอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งนำมาใช้ในการคัดค้านโครงการทำเรื่อน้ำลึกสงขลาแห่งที่ 2 ซึ่งชาวบ้านสวนกงเห็นว่าการเข้ามาของโครงการดังกล่าวจะเป็นการทำลายทรัพยากรทำลายระบบนิเวศ ซึ่งเป็นฐานการดำรงชีวิตและพื้นที่ผลิตอาหารของชุมชน การจัดทำข้อมูลของนำไปสู่การจัดทำปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน ในปี พ.ศ.2556 ด้วยการลงนามความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในงานอะโบบีหะครั้งที่ 1 ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ประมงจังหวัดสงขลา ส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) โรงพยาบาลจะนะ องค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม องค์การบริหารส่วนตำบลลิงชัน เทศบาลตำบลนาทับ สมาคมรักษ์ทะเลไทย และเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1. ภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะจะประสานความร่วมมือในการสร้างคุณค่าทะเลจะนะสู่สาธารณะ
2. ภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ จะประสานความร่วมมือในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรทางทะเลจะนะเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียนโดยการสร้างกลไกการทำงานร่วมระหว่างภาคีเครือข่าย
3. ภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ ร่วมผลักดันนโยบายระดับพื้นที่ เช่น ข้อบัญญัติท้องถิ่น และการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ.2535
4. การรักษาทะเลจะนะ ถือเป็นภารกิจร่วมของจังหวัดสงขลา ส่วนงานอนุรักษ์ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) ประมงอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน

ขอประกาศปฏิญญาเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ ว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน

๑. ภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ จะประสานความร่วมมือในการสร้างคุณค่าทะเลจะนะสู่สาธารณะ
๒. ภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ จะประสานความร่วมมือในการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรทางทะเลจะนะเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน โดยการสร้างกลไกการทำงานร่วมระหว่างภาคีเครือข่าย
๓. ภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ ร่วมผลักดันนโยบายระดับพื้นที่เช่นข้อบัญญัติท้องถิ่น และการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทบ. คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. ๒๕๖๕
๔. การรักษาทะเลจะนะ ถือเป็นภารกิจร่วมของจังหวัดสงขลา ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ ๔ (สงขลา) ประมงอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน

รับรองโดยภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ ในวาระการประชุมว่าด้วยการปกป้องพื้นที่ผลิตอาหารทะเลจะนะ

 (นายพิชัย พินธุ์) รองผู้อำนวยการจังหวัดสงขลา ผู้แทนผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา	 (นายประภา ประโยชน์) ผู้อำนวยการศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งที่ ๔	 (นายพงษ์สุภัทร์ สาสุธรรมใจ) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจะนะ และชายฝั่งที่ ๔
 (นายจิระ นันทมนตรี) นายกสมาคมผู้ผลิตอาหารปลอดภัย	 (นายเกษม เต็มใจ) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจะนะ	 (นายอนุ แสง) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอึ่งพัน
 (นายอนุช ธิยธรร) ผู้แทนประมงอำเภอจะนะ	 (นายบรรณ นนธ) นายกสมาคมรักษ์ทะเลไทย	 (นายภรณ์ ระวีนิยะ) เลขาธิการรักษ์ทะเลจะนะ
 (นายศักดิ์ชัย สุทธิสว่าง) ศูนย์วิจัยวิจัยธรรมชาติศึกษามน	 (นายประวีร์ ทรัพย์) ผู้นำชุมชน	

**รับรองโดยภาคีเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ
ในวาระการประชุมว่าด้วยการปกป้องพื้นที่ผลิตอาหารทะเลจะนะ
เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน
วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ ชายหาดบ้านสวนกง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา**

ภาพที่ 20 ป้ายปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียนที่ได้มีการลงนาม

ที่มา : แบบป้ายไวเนล จัดทำโดยผู้วิจัย 5 เมษายน 2566

ซึ่งต่อมาในปีพ.ศ.2557 ชาวบ้านสวนกงและเครือข่ายได้เข้าร่วมโครงการบูรณาการงานสร้างเสริมสุขภาพระดับอำเภอและโภชนาการ กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา ร่วมกับสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ (สจรส.ม.อ.) โดยได้มีการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ระบบบูรณาการอาหารจังหวัดสงขลา เพื่อเสนอต่อ นายฤกษ์ บุณราช ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาในขณะนั้นโดยมีจุดหมายดังต่อไปนี้

1. จังหวัดสงขลาเป็นแหล่งอาหารให้กับภูมิภาค นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของสงขลา
2. คนสงขลาสามารถพึ่งตนเองในด้านการมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ทั้งระดับครัวเรือนและชุมชน
3. มีการอนุรักษ์ พัฒนาต่อยอด วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านและสมุนไพร และขยายผลทางด้านเศรษฐกิจ
4. คนสงขลามืออาชีพและสิทธิชุมชนในการปกป้อง อนุรักษ์ และพัฒนาฐานทรัพยากรอาหาร
5. คนสงขลาทุกชนชั้นได้รับการกระจายอาหารที่เป็นธรรม (เอกสารตั้งต้นร่างยุทธศาสตร์ระบบบูรณาการอาหารจังหวัดสงขลา, 17 เมษายน 2557)

ภาพที่ 21 การประชุมร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดสงขลา โดยมีนายฤกษ์ บุณราช ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นประธานในการประชุม
ที่มา : ถ่ายโดยนักวิจัย 17 เมษายน 2557

นอกจากนั้นทางจังหวัดยังได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลาซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานราชการต่างๆที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชน โดยชาวบ้านสวนกงและเครือข่ายได้มีการนำเสนอข้อมูลความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและได้มีการแลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆร่วมกัน จากการร่วมสังเกตการณ์การประชุมร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดสงขลาในครั้งนั้นพบว่า หลังจากที่ชาวบ้านสวนกงและเครือข่ายได้มีการนำเสนอข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะและเส้นทางการนำสัตว์น้ำไปขายซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลา จังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งการส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ซึ่งมีที่มาและรูปธรรมของข้อมูลที่ชัดเจน ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีความสนใจและร่วมค้นหาแนวทางในการยกระดับ รวมทั้งการประกาศเป็นพื้นที่ผลิตอาหารของคนจังหวัดสงขลา เนื่องจากในขณะนี้พื้นที่จังหวัดสงขลามีพื้นที่แหล่งผลิตอาหารทางทะเลเหลืออยู่ในที่อำเภอเท่านั้น สืบเนื่องจากการจัดทำโครงการของบริษัทเอกชนที่เข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดสงขลา ซึ่งคณะกรรมการร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลาเห็นร่วมกันว่าจะต้องอนุรักษ์พื้นที่ผลิตอาหารที่ปลอดภัยของคนสงขลาต่อไป แต่หลังจากการประชุมในครั้งนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาจึงทำให้การร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลาดังกล่าวต้องหยุดไป ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“พอเปลี่ยนผู้ว่า การร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารก็หยุดไป แต่การทำงานของชาวบ้านไม่หยุดเพราะกระแสในชุมชนที่ทำเรื่องนี้ไปแล้ว ชุมชนก็ยืนยันที่จะดำเนินการต่อ”

(กิตติภาพ สุทธิสว่าง, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2560)

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐเมื่อมีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งของข้าราชการส่งผลทำให้การดำเนินงานของชุมชนต้องปรับเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน แต่ชาวบ้านสวนกงก็ได้หยุดดำเนินการตามเป้าหมายและยังคงดำเนินกิจกรรมในการขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหาร โดยได้มีการร่วมกับแผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาตนเองของเมืองศูนย์ศึกษามหาสมุทรและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต จัดทำโครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติบ้านสวนกงให้เป็นโครงการนำร่องเพื่อแสดงการใช้งานพื้นที่ชายหาดอย่างสมดุลเป็นมิตรกับธรรมชาติ รักษาสมดุลของพื้นที่ชายฝั่งทะเลรวมทั้งการจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวประมงมุสลิมที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอันมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ให้ลูกหลานต่อไป และในปัจจุบันชุมชนก็ยังยังคงดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติบ้านสวนกง และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยได้มีเด็กและเยาวชนจากสถาบันการศึกษาต่างๆในพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาร่วมเรียนรู้ในพื้นที่บ้านสวนกงอย่างต่อเนื่อง

จากการขับเคลื่อนทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารของชุมชนเป็นยุทธวิธีวิธีการหนึ่งในการสร้างกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ ซึ่งมีรูปธรรมและข้อมูลที่ชัดเจนในการยืนยันว่าพื้นที่แห่งนี้แหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของคนในชุมชนและสังคม เพราะเป็นสิ่งที่คนใน

สังคมได้รับประโยชน์ร่วมกันและเมื่อมีการเปิดประเด็นด้วยชุดข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของชุมชนทำให้หน่วยงานของรัฐเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ผลิตอาหาร แม้ว่าการร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารที่มีการระบุให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารของคน สงขลาจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนที่ผ่านมาทำให้เกิดการสื่อสาร ส่งผลให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในบทบาทของตนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวทางสู่การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนต่อไป

งานอะโบบีหะยุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ทะเลจะนะ (พ.ศ.2556-2560)

หลังจากที่ชาวบ้านสวนกงและเครือข่ายได้มีการจัดทำข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของ แหล่งผลิตอาหารชายฝั่งทะเลจะนะ ชาวบ้านสวนกงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารสู่ สาธารณะถึงศักยภาพของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์สัตว์น้ำและ ระบบนิเวศ ซึ่งมีความพร้อมที่จะเป็นแหล่งผลิตอาหารของคนในจังหวัดสงขลาและอาเซียน จึงได้ ร่วมกันจัดงานอะโบบีหะ (อะโบบีหะเป็นคำอุทานของชาวบ้านตำบลสะกอมเป็นภาษาไทยสำเนียง ใต้ที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งแสดงถึงความประหลาดใจหรือน่าทึ่งต่อสิ่งที่พบเห็น) ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ ชุมชนบ้านสวนกงและชุมชนใกล้เคียงจัดขึ้นร่วมกับนักพัฒนาองค์กรเอกชน เครือข่ายภาคประชาชน และหน่วยงานต่างๆ เช่น ส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) และโรงพยาบาลจะนะ โดยได้มีการจัดงานอะโบบีหะมาอย่างต่อเนื่อง 4 ปี (ตั้งแต่พ.ศ.2556–2560) ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“งานอะโบบีหะ เป็นงานของชุมชนสวนกงที่ร่วมกับเอ็นจีโอทำมา ตั้งแต่ปี 2556 ทำต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 4 เข้าปีที่ 5 ปีนี้ งานอะโบบีหะมัน กลายเป็นงานของคนในบ้านสวนกงไปแล้ว เพราะเราร่วมกันคิดร่วมกัน ออกแบบมาตลอด”

(รอกีบ๊ะ เล้าะเหล้ม, สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2560)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือกันของคนในชุมชนซึ่งได้ร่วมกับ นักพัฒนาเอกชนในการจัดงานอะโบบีหะซึ่งได้มีการจัดมาอย่างต่อเนื่อง 4 ปี เข้าสู่ปีที่ 5 จนทำให้ ชาวบ้านสวนกงรู้สึกว่าเป็นงานประจำปีของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของ การจัดงานดังกล่าว โดยรูปแบบการจัดงานอะโบบีหะในทุกปีจะประกอบไปด้วย ชุมนิเทศ ชุมนิเทศ อาหารของชุมชน นิทรรศการภาพถ่าย นิทรรศการศิลปะ มีเวทีเสวนาและการแสดง โดยจะมีพิธีเปิด ด้วยการปล่อยเต่าโดยตัวแทนของภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลร่วมกันของทุกภาคส่วน รวมทั้งจะมี กิจกรรมการดำน้ำ การทำความสะอาดปะการังเทียม และปล่อยเต่า โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วน

งานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) เป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 22 การปล่อยเต่าร่วมกันของหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในงานอะโบาย๊ะหมะ
ที่มา : ภาพถ่ายโดย วชิรวิษญ์ หัตตะเจ 30 มีนาคม 2556

ในแต่ละปีจะมีกิจกรรมซึ่งมีจุดเน้นของงานแตกต่างกันไปตามการกำหนดประเด็นและการนำเสนอของคนในชุมชน ดังต่อไปนี้

1. งานอะโบาย๊ะหมะครั้งที่ 1 ใช้ชื่อว่า “อะโบาย๊ะหมะ เลจะนะหรอยจ้าน (แปลว่าไอ้โหว่ อาหารทะเลจะนะอร่อยมาก) ครั้งที่ 1 ในปีพ.ศ.2556 โดยมีการนำเสนอข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะผ่านนิทรรศการภาพถ่าย นิทรรศการเกี่ยวกับข้อมูลสัตว์น้ำต่างๆ การสื่อสารผ่านสื่อวิทยุชุมชนเมืองทางช่องไทยพีบีเอส และการจัดซุ้มอาหารทะเลสดๆ อีกทั้งในงานมีการจัดทำปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน โดยได้มีการลงนามความร่วมมือกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ประมงจังหวัดสงขลา ส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5 (ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา) โรงพยาบาลจะนะ องค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม องค์การบริหารส่วนตำบลลิงชัน เทศบาลตำบลนาทับ สมาคมรักษ์ทะเลไทย และเครือข่ายรักษ์ทะเลจะนะ (ดังภาพประกอบที่ 18) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการร่วมมือกันของหน่วยงานราชการ ท้องถิ่น และภาคประชาชน ที่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลร่วมกัน

ภาพที่ 23 การร่วมลงนามปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทะเลเพื่อเป็นแหล่งอาหาร
ของภูมิภาคอาเซียน
ที่มา : ภาพถ่ายโดย ศิริรัตน์ อนันต์รัตน์ 30 มีนาคม 2556

2. งานอะโบบีหะครั้งที่ 2 ใช้ชื่อว่า “อะโบบีหะ เลจะนะหรอยจ้านครั้งที่ 2” ในปี พ.ศ. 2557 เป็นการเน้นย้ำและยืนยันความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ โดยในปีที่ 2 จะให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยมีการสาธิตการทำอาหารหรือปะการังเทียมด้วยไม้ไผ่ ทางมะพร้าว และกระสอบทราย ให้ผู้ที่มาร่วมงานได้ทดลองทำและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเล ตลอดจนได้รับรู้เรื่องราวการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งทะเลจะนะของชาวบ้านสวนกงที่ได้มีการจัดทำมาอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 24 การสาธิตการทำปะการังเทียมในงานอะโบบีหะครั้งที่ 2
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย 9 สิงหาคม 2557

3. ครั้งที่ 3 ใช้ชื่อว่า “อะโบายหะ เลจะนะหรอยจ้าน 3 ตอนยกพลขึ้นบกกำหนดอนาคตชุมชนเองในพ.ศ.2558 โดยจะเน้นเรื่องการแสดงเจตนารมย์ และการกำหนดทิศทางของชุมชนร่วมกันโดยจะมีการนำเสนอศักยภาพของพื้นที่ชุมชนในอำเภอจะนะ และอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ที่คล้ายคลึงอันประกอบด้วย เขา ป่า นา และทะเล รวมทั้งภูมิปัญญาการเลี้ยงนกเขาของคนในพื้นที่อำเภอจะนะ และได้มีการจัดแข่งขันเรือเกยหาดขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของพื้นที่ชายหาด ซึ่งในจังหวัดสงขลามีพื้นที่ชายหาดที่ยังสมบูรณ์เพียงไม่กี่พื้นที่เท่านั้น ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เพราะบ้านเรามีชายหาดที่สมบูรณ์ ยังเหมือนเดิมแต่ในหลายพื้นที่ที่เริ่มไม่มีแล้ว เราก็เลยจัดแข่งเรือเกยหาดเพื่อให้คนได้เห็นความสำคัญตรงนี้ เพราะเรามีชายหาดสามารถจอดเรือได้ แต่ถ้าท่าเรือเข้ามาชายหาดตรงนี้ก็หายไป เราจึงจัดให้คนได้เห็นความสำคัญของพื้นที่ชายหาดที่สวยงามบ้านเรา”

(วรรณภา ระหมื่นยะ, สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2560)

ภาพที่ 25 การแข่งเรือเกยหาดในงานอะโบายหะครั้งที่ 3
ที่มา : ถ่ายโดย ปรีดตา หวังเกียรติ 27 กันยายน 2558

4. งานอะโบายหะครั้งที่ 4 ใช้ชื่อว่า “อะโบายหะ ใต้หรอยจ้านสานต่อลมหายใจใต้” (แปลว่าไอ้โภาคใต้ตีมากร่วมกันสานต่อสิ่งดีดีที่เปรียบเสมือนลมหายใจของภาคใต้) ซึ่งเป็นการขยายความร่วมมือของคนในชุมชนภาคใต้โดยมีการนำเสนอสิ่งดีๆ ความงดงาม ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความสุขร่วมกัน เพื่อนำเสนอศักยภาพและแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อความยั่งยืนของพื้นที่ภาคใต้ให้เกิดการกำหนด ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในทิศทางการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ร่วมกัน โดยมีตัวแทนจากจังหวัดต่างๆ ได้แก่ สุราษฎร์ธานี

นครศรีธรรมราช สตูล ตรัง กระบี่ พัทลุง และปัตตานี เข้าร่วมจัดนิทรรศการและนำเสนอศักยภาพของพื้นที่ภาคใต้ร่วมกัน

ภาพที่ 26 บรรยากาศงานอะโบายีหะครั้งที่ 4
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย 25 กันยายน 2559

กระบวนการจัดงานอะโบายีหะเพื่อการสื่อสารสู่สาธารณะ เป็นวิธีการหนึ่งที่ชุมชนนำมาใช้เพื่อสร้างกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะของชาวบ้านสวนกงด้วยกระบวนการสื่อสารรูปธรรมศักยภาพของชุมชนในหลากหลายรูปแบบ และจัดทำให้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนสามารถมาเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย โดยมีการสื่อสาร เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อทรัพยากร รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างความรู้ ทักษะความคิดเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจต่อการเลือกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ การจัดงานอะโบายีหะอย่างต่อเนื่องจึงจัดได้ว่าเป็นการผลิตซ้ำของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชายหาดบ้านสวนกงหรือชุมชนบ้านสวนกงเป็นที่รู้จักของคนในสังคมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการดึงดูดผู้คนให้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยภาพความสวยงามของทรัพยากร และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรด้วยการขายสัตว์น้ำที่สดส่งตรงมาจากทะเลสู่ผู้บริโภค รวมทั้งเป็นการให้การศึกษาแก่คนในสังคมที่มีความรู้ความรับผิดชอบได้เห็นถึงประโยชน์และโทษของการทำลายทรัพยากร ซึ่งเป็นการดำเนินการอนุรักษ์ในทางอ้อม โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านสวนกงและพื้นที่ใกล้เคียงทุกขั้นตอน จนกลายเป็นงานประจำปีที่สำคัญของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเห็นผลของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ ทำให้ทะเลจะนะเป็นที่รู้จักของคนในสังคมที่กว้างมากขึ้น

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นตีความสร้างข้อสรุป ซึ่งสามารถสรุปประเด็นต่างๆของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ ได้ดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 ชุมชนสวนกงกับเรื่องเล่าในอดีตและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม (ก่อนพ.ศ. 2516) เป็นช่วงที่มีการทำประมงแบบดั้งเดิมโดยใช้ภูมิปัญญาในการทำเครื่องมือประมง ซึ่งต่อมาได้มีการซื้อเครื่องมือประมงจากภายนอกชุมชนมาประกอบเอง เป็นช่วงที่มีทรัพยากรสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ ทำให้ผู้คนจากชุมชนใกล้เคียงเข้ามาทำการประมงในพื้นที่บ้านสวนกงอย่างต่อเนื่อง

ช่วงที่ 2 ชุมชนสวนกงกับวิธีการผลิตแบบทุน (พ.ศ.2516-พ.ศ.2534) เป็นช่วงที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตโดยมีการปรับเปลี่ยนจากเครื่องมืออวนแบบเก่าที่มีขนาดเล็ก ปรับเปลี่ยนมาใช้อวนทับตลิ่งซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีขนาดใหญ่ทำให้สามารถจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น และต่อมาได้มีเรืออวนลากอวนรุน และเรือปั่นไฟปลากะตักเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ ทำให้จำนวนสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้ชาวประมงบ้านสวนกงต้องอพยพไปทำการประมงในพื้นที่อื่น

ช่วงที่ 3 กระบวนการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ (พ.ศ.2535-พ.ศ.2560) ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ อันเป็นผลมาจากการใช้เครื่องมือที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำของคนในชุมชน เช่น การเข้ามาของเรืออวนลากอวนรุน เรือปั่นไฟปลากะตัก และปั๊บน้ำขนาดใหญ่ รวมทั้งการดำเนินการต่างๆในทะเล เช่น การขุดลอกของทหาร การลากสายเคเบิลสำรวจแหล่งขุดเจาะน้ำมันใต้ทะเล ชาวบ้านสวนกงจึงได้มีการตั้งวงพูดคุยและร่วมคิดเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยมีเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็กจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในการดำเนินงานของชุมชน นำไปสู่กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่มีการดำเนินการในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ และการร่วมกับเครือข่ายต่างๆในจังหวัดสงขลา ซึ่งสามารถสรุปยุทธวิธีการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะของชาวบ้านสวนกง ได้ดังนี้

1. การใช้ยุทธวิธีการขัดขวาง การทำลายระบบการเมืองปกติ ได้แก่ การขับไล่เรืออวนลากอวนรุนโดยการขว้างปาสิ่งของและยิงหนังสติ๊ก เพื่อไม่ให้เรือดังกล่าวออกไปนอกพื้นที่ การขัดขวางการทำงานของบริษัทสำรวจเพื่อการขุดเจาะน้ำมัน โดยการยึดเรือและอุปกรณ์ในการทำงาน และการปิดล้อมอ่าวสงขลาเพื่อไม่ให้หน่วยงานสามารถดำเนินการเดินเรือได้ตามปกติ

2. การใช้ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ ได้แก่ การพูดคุยเจรจาต่อรอง การประชุมร่วมกับหน่วยงานเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา การจัดทำหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ การออกแถลงการณ์เรียกร้องเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหา

3. การร่วมกับภาครัฐในการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล เช่น การทำความสะอาดปะการังเทียม การช่วยเหลือดูแลเต่าและโลมา และการจัดตั้งองค์กรของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ

4. การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารของชุมชนเป็นการยกระดับโดยมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ยุทธศาสตร์ของจังหวัด แม้จะมีข้อจำกัดในการขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานของรัฐ แต่ชุมชนก็ได้มีความพยายามที่จะดำเนินการต่อไปโดยการจัดทำโครงการพิพิธภัณฑสถานชาติบ้านสวนงะเพื่อขับเคลื่อนทะเลจะนะให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งผลิตอาหารของชุมชนต่อไป

5. การจัดงานอะโบบีหะเพื่อสื่อสารเรื่องราวความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ และสร้างกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งมีการจัดโดยคนในชุมชนและเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า การฟื้นตัวของทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะหลังจากที่ต้องประสบปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม และสามารถกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ได้อีกครั้งนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากพลังของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนผลักดันต่อผู้ต่อรองกับอำนาจรัฐ โดยใช้ยุทธวิธีการขัดขวางทำทนายระบบการเมืองปกติ เช่น การขัดขวางการดำเนินงาน การขับไล่กดดัน และการปิดอ่าว การใช้ยุทธวิธีการตามช่องทางปกติ เช่น การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพูดคุยเจรจาต่อรอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาสังคมที่ได้มีการจำแนกรูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ 3 รูปแบบคือ ยุทธวิธีการขัดขวาง การทำทนายระบบการเมืองปกติ ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง และยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ นอกจากนี้ชุมชนสวนงะได้มีการขับเคลื่อนร่วมกับภาครัฐในการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารของชุมชนและการจัดงานอะโบบีหะ เพื่อสื่อสารเรื่องราวความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะและสร้างกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งนับได้ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่ที่มีการประสานยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมมาใช้ร่วมกับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของชุมชนในรูปแบบใหม่ ทั้งนี้เป็นผลจากประสบการณ์การเรียนรู้ของชุมชนซึ่งเห็นถึงข้อดีข้อเสียของยุทธวิธีที่ได้นำมาใช้ในการขับเคลื่อนที่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เท่านั้น แต่ไม่สามารถขับเคลื่อนผลักดันมาตรการและนโยบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลได้ จึงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการขับเคลื่อนจากเดิมที่มีการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามาเป็นการขับเคลื่อนในรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลายนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล

จะนะอย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของกฤตภาส ศรีระชา ที่ได้มีการศึกษาเรื่องการต่อสู้ต่อรองในการเข้าใช้ทรัพยากรประมงพื้นบ้านในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่งอำเภอศรีธรรมราช (2556, บทคัดย่อ) ซึ่งพบว่าชาวประมงได้มีการใช้ยุทธวิธีต่างๆในการเข้าใช้ทรัพยากรประมง ซึ่งเกิดจากกระบวนการคิดและประสบการณ์ของชาวประมงโดยเริ่มจากการต่อสู้ต่อรองโดยการตั้งแพ่งเพิกเฉยไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย มีการต่อสู้ต่อรองโดยผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจของนักการเมืองท้องถิ่น และมีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องกดดันให้ทางจังหวัดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การนำเรือมาปิดอ่าว การขอชะลอการบังคับใช้กฎหมาย และการยื่นขอให้รัฐจัดสรรอาชีพให้ และมีความสอดคล้องกับการศึกษาของฮัสสัน คูมาลี ที่ได้มีการศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (2555, บทคัดย่อ) ซึ่งได้มีการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยใช้ยุทธวิธีการขัดขวางทำทนายระบบการเมืองปกติ และยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติ รวมทั้งมีการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยตรง โดยการสร้างมาตรการป้องกันการเข้ามาคุกคามทรัพยากรจากทะเลและจัดกิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรทางกายภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทิศทางการขับเคลื่อนของภาคประชาชนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูหรือปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ที่ได้มีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีต่างๆที่หลากหลายมากขึ้นกว่ายุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิม ซึ่งมีความแตกต่างไปตามบริบทและปัจจัยอื่นๆของพื้นที่ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเป็นพลังสำคัญของการขับเคลื่อนของภาคประชาชน

จากการศึกษายังพบว่าชาวบ้านสวนกงมีความรู้ความเข้าใจที่รอบด้านครอบคลุมเกี่ยวกับกิจกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล รวมทั้งมีความตระหนักในการดูแลปกป้องทรัพยากรชายฝั่งทะเลมากขึ้น เนื่องจากเคยประสบปัญหาทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมและร่วมดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนหนึ่งชุมชนอาจจะต้องร่วมกับสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำชุดข้อมูลหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนหรือสถาบันการศึกษาสามารถนำมาใช้ในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลต่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ ซึ่งเด็กเยาวชนเหล่านี้ก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นการต่อยอดชุดข้อมูลความรู้ที่คนในชุมชนได้ร่วมกันจัดทำขึ้นและนำมาปรับประยุกต์ใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น ซึ่งมีองค์ความรู้ภูมิปัญญาชุมชนที่น่าสนใจหลายประการเหมาะสำหรับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ควรที่จะสร้างกฎกติกาทางสังคมขึ้นมาโดยอาจจะร่วมกับเครือข่ายชุมชนประมงในพื้นที่จะนะหรือพื้นที่ใกล้เคียงสร้างแนวเขตในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะต้องมีการผลักดันและร่วมมือกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือคนในพื้นที่ตำบลนาทับในการออกเทศบัญญัติคุ้มครองพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน เพื่อป้องกันการการทำลายทรัพยากรชายฝั่งทะเล แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเชื่อว่าในอนาคตอาจจะมีปัญหาหรือผลกระทบด้านอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น โครงการสร้างท่าเรือน้ำลึกสงขลาแห่งที่ 2 ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นโครงการที่ถูกกำหนดโดยภาครัฐ การเข้ามาของโครงการดังกล่าวจะทำให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลของชาวบ้านนั้นสูญเปล่า เพราะการสร้างท่าเรือน้ำลึกสงขลาแห่งที่ 2 นั้นมีผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทำให้ชาวบ้านต้องสูญเสียอาชีพ

ประมง หรืออาจจะต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น เหมือนอย่างที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดระยอง ซึ่งปัจจุบันมี กระแสการต่อต้านและคัดค้านโครงการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่าในหลายกรณีมีการละเมิดกฎหมาย เช่น ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่มีการกำหนดเขตการทำประมง การใช้เครื่องมือที่ทำลายทรัพยากรของ เรือประมงขนาดใหญ่ ส่งผลโดยตรงต่อทรัพยากรธรรมชาติและชาวประมงพื้นบ้าน หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องควรที่จะมีการออกกฎหมายหรือมาตรการป้องกัน และมีบทลงโทษต่อการกระทำที่เป็นการ ทำลายทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ชัดเจน รวมทั้งมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่าง ต่อเนื่อง

2. การจัดทำโครงการต่างๆของรัฐ ควรคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นๆเป็นหลัก รวมทั้งจะต้องให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วน ร่วมในการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

3. ชุมชนควรมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรจากการศึกษามา เผยแพร่ในชุมชนและสาธารณะในรูปแบบต่างๆ เช่น เอกสาร สื่อออนไลน์ รวมทั้งนำมาใช้เป็นข้อมูล ในการอบรมเด็กและเยาวชนให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะได้

4. ชุมชนควรที่จะมีการศึกษาทบทวนและนำเอารูปแบบแนวทางและผลจากการ วิจัยไปใช้ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชนด้านอื่นๆต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยและภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเล จะนะในอนาคต

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชุมชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการและวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่งทะเลจะนะ

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ อักษรวงค์ พงศ์วรรณย์ จินต์นุพงศ์ และอุมาพร บุญรัตน์. (2555). *บังกะโลปลา: วิธีการอนุรักษ์ของชุมชนบ้านแหลม ตำบลปากอ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา*. โครงการงานศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- กฤตภาส ศรีระชา. (2556). *การต่อสู้ต่อรองในการเข้าใช้ทรัพยากรประมงของชาวประมงพื้นบ้านในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่ง อ่าวนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- กลุ่มงานสำรวจและวิเคราะห์สภาวะทรัพยากรและการประมง. (2557). *ทรัพยากรประมงทะเลบริเวณอ่าวไทยตอนล่างจากเรือสำรวจประมง*. ค้นเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2558, จาก:<http://fisheries.go.th>
- ข้อมูลจำนวนประชากรสำนักงานทะเบียนอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. (2559). สงขลา.
- ข้อมูลพื้นฐานชุมชนประมงพื้นบ้าน. (2545). สงขลา: โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2555). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- โครงการศึกษาวิจัยสิทธิชุมชนและผลกระทบจากโครงการพัฒนาภาคใต้. (ม.ป.ป.). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- จิราพร โชติพานิช. (2556, พฤษภาคม). การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม: การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนปากกันเคย ตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูล [บทความย่อ]. *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ*, ครั้งที่4, (หน้า65-73). ค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2559, จาก: <http://hu.ac.th/conference2013/Proceeding2013>
- จุฑามาศ น้อยล้อม เดือนเพ็ญ แก้วชูชื่น และสุทธิรัตน์ จินดารัตน์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชาวบ้านชุมชนบางลำในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีแข่งเรือยาว*. โครงการงานศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ชาลีฮะห์ หะยีเจ๊ะเซาะ. (2555). *การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนกับเทศบาลตำบลมายอ อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- ณริศรา สุกแป้น. (2557). *คลองจำไทร: พลวัตการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- ณัฐพงษ์ ราชมณี. (2554). *อำนาจของคนชายขอบ: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวต่อสู้ในพื้นที่เหมืองแร่โปแตชในอีสาน*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- ณัฐวดี ชาตะพันธ์ มลวดี ไชยศรียา และรัชชก อินทร์พันธ์. (2557). *ธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าชะมวงในการอนุรักษ์ทรัพยากรลุ่มน้ำ*. โครงการงานศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- นฤตม ทิมประเสริฐ. (2554). *กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- บรรจง นະแส. (2544). *ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรกรณีเรือปั่นไฟปลาเกะตัก*. กรุงเทพฯ: เพื่อฟ้าพรินติ้ง.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ประมงจังหวัดสงขลา. (2558). *แผนยุทธศาสตร์ด้านการประมงจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2555-2558*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมประมง.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (2545). *วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. เชียงใหม่: ตรีสวีนิ (ซิลค์เวอร์บูกส์).
- แผนที่ตำบลนาทับ*. ในเอกสารประกอบการประชุมโครงการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวมเมืองจะนะ จังหวัดสงขลา จัดโดยบริษัทพิสุทธิ์เทคโนโลยีจำกัด วันที่ 20 ตุลาคม 2559. สงขลา: องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา.
- พงศรัณ อินทุเศรษฐ. (2558). *เขาคอหงส์: วิกฤตป่า วิกฤตคน ท่ามกลางกระแสทุนนิยม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- พาริต้า สีเต็น. (2555). *การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรี ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- มัณฑุสา กุลวานิช และสิริธร รุจิระนันท์. (2558). *แนวทางการต่อสู้เพื่อสิทธิที่อยู่อาศัยของชาวเลหาดราไวย์ ตำบลราไวย์ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต*. โครงการงานศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- รจนา คำดีเกิด. (2554). *การศึกษาความตื่นตัวด้านสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการ และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี จากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- วรรณิศา จันท์หอม. (2558). *จะนะน่าอยู่จะนะจะ*. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.
- วรรณิศา จันท์หอม และขวัญฤทัย ปานนุ้ย. (2556). *ทะเลคือชีวิตของเรา(ฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพฯ: แพลนพรีนติ้ง.
- สวรินทร์ เบ็ญเต็มมะหลี่. (2554). *พลวัตลัทธิชุมชนคลองนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- ลัทธิชุมชนมิติประมงพื้นบ้าน. (2552). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- สุชาติ บรรจงการ. (2544). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล: กรณีศึกษาตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สุทาทิพย์ อิงบุญ. (2556, มกราคม-มีนาคม). *การมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ*. *วารสารวิทยบริการ*. 24 (1), 1-11. ค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2559, จาก: <http://journal.oas.psu.ac.th/index.php/asj/article/viewFile/164/106>
- สุวิดา ธรรมมณีวงศ์. (2543-2544, ธันวาคม-พฤษภาคม). *การเคลื่อนไหวทางสังคม*. *วารสารอักษรศาสตร์*, มปป, 32-54. ค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2559, จาก: <http://arts.su.ac.th/document/suwida/001.pdf>
- ลัทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. (2555). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โสภิตา สุรินทะ. (2553). *การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- ศนิ สุวรรณศรี และอรพิมพ์ สุขคง. (2557). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานเรือพระประเภทอนุรักษ์ท้องถิ่น: กรณีศึกษาวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*. *โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, สงขลา.
- อรวรรณ เกิดจันทร์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคก จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). *มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นด้วยลัทธิอำนาจและการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บรรณานุกรม(ต่อ)

- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2556, มกราคม-มีนาคม). มาตรการทางกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*. 33 (1), 101-115.
- อุบลพรรณ กระจำงโพธิ์. (2553). *การเคลื่อนไหวของขบวนการแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้าน เผด็จการ(นปช.)ช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ ปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อุสมาน หวังสนิ. (2554). *การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาระบบการมีส่วนร่วมในการจัดทำ แผนชุมชน ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- เอกสารข้อมูลสำบุรุษมัสยิดบ้านสวนกง. (2559). สงขลา.
- เอกสารตั้งต้นร่างยุทธศาสตร์ระบบบูรณาการอาหารจังหวัดสงขลา. ในเอกสารประกอบการประชุม คณะทำงานร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลา จัดโดยสำนักงานจังหวัด สงขลา วันที่ 17 เมษายน 2557 (1-2). สงขลา: สำนักงานจังหวัดสงขลา.
- ฮัสสัน ตูมาลี. (2555-2556, กันยายน-กุมภาพันธ์). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการ จัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี. *วารสารการเมืองการปกครอง*, ปีที่3 (1), 59-78. ค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2559, จาก: <http://copag.msu.ac.th/journal/filesjournal/n3-1/no-3-1-4.pdf>
- BAN SUAN KONG NATURAL MUSEUM. ในเอกสารประกอบการประชุมโครงการพิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติ บ้านสวนกง จัดโดยศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อชุมชน วันที่ 16 มีนาคม 2559 (1-6). สงขลา: ศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อชุมชน.

บุคลากรกรม

กิตติภาพ สุทธิสว่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์เรียนรู้วิถี
ธรรมชาติเพื่อชุมชน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 9 กุมภาพันธ์ 2560.

กิม ชายเห เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 9 กุมภาพันธ์ 2560.

ก้อดรี ชายเห เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 1 พฤษภาคม 2559.

ฉ่าเราะ หวันดูหมิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบล
นาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

ไซหนับ ยะหมันยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบล
นาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

คนรอมาน โต๊ะกาหวิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านบ่อโชน ตำบล
สะกอมอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 17 เมษายน 2560.

นุรี โต๊ะกาหวิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านบ่อโชน ตำบลสะกอม
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 17 เมษายน 2560.

บะตัน เล็นเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 24 มิถุนายน 2560.

บ่าว ยะหมันยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

เปี้ย หวันดูหมิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

มูเราะะ หมัดเหล็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 24 มิถุนายน 2560.

มูฮัมหมัด หมัดเหล็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง
ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 8 กุมภาพันธ์ 2560.

รุ่งเรือง ระหมันยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง
ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

รุ่งโรจน์ หมัดเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบล
นาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 17 เมษายน 2560.

รอกีบะ เล้าเหล็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบล
นาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

รณฤทธิ์ หลีแล๊ะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 17 เมษายน 2560.

วรารณณ์ ชายเห เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณิศา จันทร์หอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ
อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.

บุคลากรกรม (ต่อ)

- วรรณภา ระหมันยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.
- สะมาแอ ระหมันยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 17 เมษายน 2560.
- สิทธิมะ หมัดเหล็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 30 มกราคม 2560.
- สุไรตะห์ โต๊ะหลีเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านควนหัวช้าง ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 21 พฤษภาคม 2560.
- เส็น หมัดเหล็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 8 กุมภาพันธ์ 2560.
- สน หมัดเหล็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 8 กุมภาพันธ์ 2560.
- โส๊ะ เส็นเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 1 พฤษภาคม 2559.
- หมัด ระหมันยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วรรณิศา จันทรหอม เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา, 8 กุมภาพันธ์ 2560.

ภาคผนวก ก

รายงานประชุมบทความวิชาการ

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับจากผู้ตีพิมพ์และประชุมวิชาการ

1. การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ “The 11th International Conference on Humanities and Social Sciences: Challenge, Equity and Responsibility” ระหว่างวันที่ 26 -27 พฤศจิกายน 2558 ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*11th International Conference on Humanities and Social Sciences (IC-HUSO) 2015
26-27 November, 2015 Khon Kaen, Thailand*

NOTIFICATION OF PAPER ACCEPTANCE

Date: September 23, 2015

Dear Wannisa junhom and Uiti Sungkharat
Paper Number: ICHUSO-0118
Conference website: <http://hs.kku.ac.th/ichuso>

We are pleased to inform you that your paper entitled “**The participation of Suankong villagers in conservation of coastal resources in Chana district, Songkla province**” is accepted for oral presentation in the 11th International Conference on Humanities and Social Sciences (IC-HUSO) 2015 which will be held from **November 26-27, 2015 at Khon Kaen University, Khon Kaen Province, Thailand**. Your paper was evaluated in a double-blind peer-reviewed. We invite you to present your full paper at the conference.

You will have 15 minutes for presentation and 5 minutes for audience discussion and questions. Electronic devices such as a computer, a projector, and an overhead projector will be provided in the presentation room.

Please also note that only selected full papers will be included in conference proceedings and in a CD as well as online publication on website. In the conference handbook, only abstracts will be published. The proceedings and the handbook will be distributed at the conference. *

Payment for registration fee must be made no later than **September 30, 2015** and kindly send us the scanned copy of the payment proof as soon as possible at email: ichuso2015@gmail.com

We look forward to welcoming you to Khon Kaen University in November, Thailand.

Yours sincerely,

(Assoc. Prof. Kulthida Tuamsuk, Ph.D.)

Conference Chair
Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences
Khon Kaen University, Thailand

The participation of Suankong villagers in conservation of coastal resources in Chana district, Songkla province.

Wannisa Junhom¹ and Utit Sungkharat²

^{1,2}Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Thailand

¹E-mail: junhom.wannisa3@gmail.com and ²E-mail: utit.s@psu.ac.th

Abstract

This research aims to study the involvement of local people in the conservation and restoration of Chana's coastal resources in the area of Suankong local community, Chana district, Songkla province by using qualitative research, in-depth interviews, participatory observation, and group discussion. The informants include 11 locals of villagers and community leaders. The results is categorised and presented by descriptive analysis.

The research found that Suankong villagers, Natub sub-district, Chana district, Songkla province involved in the conservation and restoration of coastal resources in 7 areas; 1) participation in finding problems and causes of problem, 2) participation in project initiative and decisions making, 3) participation in making common agreements, 4) participation in group investment in form of fund raising on individual capacity, 5) participation in the operation, 6) participation in the allocation of benefits, 7) participation in evaluating process. These participations of villagers since 1995 resulted in the prosperous coastal resources which became the root of community occupation, income, and the abundance of food supply.

Keywords: Coastal Resources, Conservation, Participation

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ พื้นที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน จำนวน 11 คน นำผลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ และนำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล 7 ประการคือ 1)มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2)มีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการและการตัดสินใจ 3)มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลงร่วมกัน 4)มีส่วนร่วมในการลงทุนโดยวิธีการระดมทุนตามกำลังทรัพย์ของแต่ละบุคคล 5)มีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน 6)มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ 7)มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผล ซึ่งชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งอาชีพ แหล่งรายได้ และแหล่งผลิตอาหารที่มีความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน

1. Introduction

The degradation of coastal resources is considered as the issue that is likely to be more severe each day. Which is caused by human action. This resulted in a decrease in mangrove forest, plants, and animals that are vital to the ecosystem, such as sea grass, seaweed, coral, dugongs. This is caused by the degradation of coastal areas, including not carefully and irresponsibly using coastal resources, respectively lead to more severe impacts on environment. (Environmental crisis, in 2011, [Online]).

Natub, Talingchan, and Sakom sub-districts are close to the coast on the Gulf of Thailand, which locate significant coastal resources, including sea grasses, fish and coastal aquatic animals. These are the major source of food supply and income of local fishermen that consistently nurtured the communities.

These abundances were recently occurred problems, especially after 2000s onwards. There were trawlers and push net boats came to do fishing in the area, where such tools have destroyed benthos, nurture areas and habitats of aquatic animals. This caused rapidly decreased in number of aquatic animals, especially Suankong community, Natub sub-district, Chana district, Songkla province. Some fishermen in the area could not continue do fisheries, some changed their occupation, and some went to do fishing in other area. The community started to question that "what happen with the fishermen in the community". The discussion were made within the community to find the cause of the problem. People gradually gathered and collaborated to restore Chana Coastal resources until the sea was plentiful with resources again, resulted in the returning of local fishermen doing fisheries in Chana coastal like prior time. This is the result of the participation of the community.

The following success of Suankong community, made researcher interested in studying the participation of the community in conservation and restoration of coastal resources, in order to use as a guide to adapt and apply, for other communities, which confront the same problems.

Objective

To study the participation of local people in the conservation and restoration of Chana's coastal resources.

Documents and related research

Narudom Timprasert (2011, Abstract) studied people's participation based on community rights in the preparation of local marine ordinances: A case study of Tha Sala sub-district, Nakhon Sri Thammarat province. The study demonstrated that the involvement of citizens in the preparation of local marine ordinances have 4 procedures; 1) participation in planning, 2) participation in the operation, 3) participation in profits dividing, 4) participation in evaluating process.

Phramaha Prakasit Sirimedho (2013, Abstract) studied the participation of people in community development of sufficiency economy village of Ban Klong Mai Community, Sampran District, Nakhonpathom Province. The study indicated that the level of the participation is considered high and decision making is the most participation that people involved.

Sittichok Deachpibal (2011, Abstract) studies the participation of the local community to manage and conserve the environmental quality of mangrove forest : A study exclusively of the local community in Phuket province. The research shows that Pakhllok subdistrict

administration organization push people in the community to participate in various areas, to be specific providing information to the public, exchanging opinions and information between local administration and the public.

Juthamas Nuiem, Duempen Kaewchuchuen, and Suttirat Jindarat (2014, Abstract) studied The participation of people in Bangklam community in traditional long-boat racing conservation. The study discovers that previously, community leader, abbot of Bang Yi temple together with locals valued and restored the traditional long-boat racing. In the latter it become annual festival, which local community took part in this festival management. Today the participation of the locals has changed but they are still play an important part of the event.

2. Method

Studying the participation of local people in the conservation and restoration of Chana's coastal resources, researcher use participatory observation, in-depth interview and focus group as research instrument.

1. Research Field: Researcher interest in Suankong community, Natub sub-district, Chana district, Songkla province because preservative and restorative activities have been continuously done and success in this area.

2. The Key Informants: A total of 11 key informants were 1 religious leader, 9 Suankong coastal resources preservation and restoration group and 1 social development worker of non-profit organization.

3. Data Collecting Method: Researcher needs information from the real situation of Suankong people' participation in the conservation and restoration of Chana coastal resources. In-depth interview and focus group, therefore, are suitable research methods, which assisted to obtain comprehensive information.

4. Data Analysis: Obtained data from in-dept interview and focus group were organise and divided in category in order to analyse these data as design and analysis based on the research questions.

3. Results

Suankong Villagers, Natub sub-district, Chana district, Songkla province involved in the conservation and restoration of coastal resources in 7 areas as followed:

1) participation in finding problems and causes of problem

After the group was organised to analyse the cause of the problem, which caused the declining of resource and unable to do fisheries in the same manner as in the past. It is come to conclusion that there were two factors; 1) there were trawlers and push net boats came to do fishing in the area, where such tools have destroyed benthos, nurture areas and habitats of

aquatic animals. 2) the fishermen did not realise the significant of protecting and maintenance Chana' coastal resources, which are the origin o livelihood of people in the community. Afterwards, villagers brainstorming to find the way to solve those factors described above.

2) participation in project initiative and decisions making

The project started from discussion and meeting within the community led to "Uh Yum" or artificial reef for the abundance of coastal resources. This artificial reef made by bamboo and coconut palm leaves tied with rocks and then dumped into the sea. The result was a growing amount of fish. the next generation of artificial reef was 4 stringed cement pipes, which is unbreakable and prevent to be dragging out by trawler. In latter year, locals used half cement poured in 500 old tire wheels and dumped into the sea one by one to increase the number of artificial reef.

3) participation in making common agreements.

The condition of people in group establishment was the intention not to set as official or to register the group because the group concerned about conflicts in benefits. In addition, the group made an agreement not to support business interest groups, in order to, prevent later conflict.

4) participation in group investment in form of fund raising

The fund, in the first stage, was raising on the individual capacity. This made group members a sense of co-ownership, which lead to finding ways to solve problem together. Later, the group was supported by the district administrative organization, non-profit organization, and other involved departments and each support need to be prior confirmed by the group in official meeting.

5) participation in the operation

In the first phase, the group began with the preparation of the Uh Yum. The group was divided into 2 team, living in the area group and sea restoration group and these groups will be operate vice versa in the phase of 5 months. The material of artificial reef or Uh Yum were continuously changed. And nowadays the group coordinated with Marine and Coastal Conservation Centre to clean up artificial reefs, in order to prevent wasted or fishing fear damage turtles or dolphins, which are vital to ecosytem and are the indicators of the abundance of the area.

6) participation in the allocation of benefits

After placing Uh Yum or artificial reef for five months, the villagers that go fishing in other areas have gradually resumed fishing in Suankong community coastal areas because the increasing of aquatic animals, which brought the abundance back to this coastal again. This can inspect by the species that had disappeared from this area for a long time have then come back again, namely ingrown prawns, crayfish, and etc. These types of fish are expensive. The beneficiaries affected overall community, not just the member of the group, but every people in the community, because they sharing the same coastal resources.

7) participation in evaluating process.

The assessment was done by estimated the species that have been restored. This occurred within group discussion, including evaluating after dumped Uh Yum or artificial reefs. Especially, the one made with coconut palm leaves and bamboo, which are easily degraded. The group has come to conclusion that the Uh Yum or artificial reef made from coconut palm leaves and bamboo should be made every year.

4. Conclusion and Discussion

Suankong villagers, Natub sub-distict, Chana distict, Songkla province participated in the conservation and restoration of coastal resources in 7 areas; 1) participation in finding problems and causes of problem, 2) participation in project initiative and decisions making, 3) participation in making common agreements, 4) participation in group investment in form of fund raising, 5) participation in the operation, 6) participation in the allocation of benefits, 7) participation in evaluating process.

The participation of Suankong villagers in conservation and restoration of coastal resources is consistent to the research regarding people's participation based on community rights in the preparation of local marine ordinances: A case study of Tha Sala sub-district, Nakhon Sri Thammarat province by Narudom Timprasert (2011), which found that the involvement of citizens in the preparation of local marine ordinances have 4 procedures; 1) participation in planning, 2) participation in the operation, 3) participation in profits dividing, 4) participation in evaluating process. But the involvement of Suankong community had more details in every part of the participation, to be specific, participation in finding problems and causes of problem, participation in fund raising, including participation in making group common agreements, which were the essential process to make a public consciousness in operations. Owing to the fact that the involvement began with the locals who were motivated by the problems and difficult situations. This made the group solving problems together and raising fund as initiative budget for group operation. Moreover, making common agreements at the beginning of group founding was a great way to reduced conflicts concerning benefits, which made the group well operated the entire time.

This research is, as well, identical to the study concerning the participation of people in Bangklam community in traditional long-boat racing conservation by Juthamas Nuiem, and etc., which revealed that only few people in community at the first start could made other villagers realised the importance of this tradition and collaborating to restore until the tradition became annual festival, which local community took part in this festival management. This begin is similar to the participation of Suankong villagers in conservation and restoration of Chana' s coastal resources, resulted in community understanding of the importance and the extended participation in conservation of coastal resources.

Suggestion

1. Policy recommendations

1.1 Departments that involved in conservation and restoration of coastal resources should have comprehensive preventing measurements and punishing acts of coastal resources destruction and the measures must be continuously implementing to support and reinforce community in conservation and restoration of coastal resources.

1.2 Government section, local administration organization, and departments concerning coastal resources protection should take part in the conservation and restoration of coastal resources together with the communities.

2. Suggestions for further research.

2.1 There should be researches and developments to strengthen the capacity of the community to increase their ability to protect and restore coastal resources systematically with more knowledge.

2.2 There should be more research on the declined and increased species in the area of coral reef in comparison to side area to broaden conservational area.

References

- Juthamas Nuiem, Duenpen Kaewchuchuen, and Suttirat Jindarat. (2014). *The participation of people in Bangklam community in traditional long-boat racing conservation*. Project of Bachelor of Arts (Community Studies). Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.
- Narudom Timprasert. (2011). *People's Participation Based on Community Rights in the Preparation of Local Ordinances Sea: A case study of Tha Sala sub-district, Nakhon Sri Thammarat province*. Thesis, Master of Public Administration. National Institute of Development Administration.
- Phramaha Prakasit Sirimedho. (2013). *Participation of people in community development of sufficiency economy village of Ban Klong Mai Community, Sampran District, Nakhonpathom Province*. Thesis, Master of Arts (Social Development). Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wannisa Junhom and Khwanruethai Parnui. (2013). *Sea is Our Life 2*. Bangkok : National Health Commission Office.
- Sittichok Deachpibal. (2011). *The participation of the local community to manage and conserve the environmental quality of mangrove forest : A study exclusively of the local community in Phuket Province*. Minor thesis, Master of Arts (Public Affair), Faculty of Political Science, Thammasat University.

Personal interview citation

- Baw yahmanyah (2015, 31 August) interviewee at Suankong Community, Natub sup-district, Chana district, Songkla province
- Kordeeree Chayhe (2015, 30 April) interviewee at Suankong Community, Natub sup-district, Chana district, Songkla province.
- Kittipop Suttisawang (2015, 10 April) interviewee at Natural Way for Community Learning center Banna sub-district, Chana distirct, Songkla province.
- Muhammad Madlem (2015, 30 April) interviewee at Suankong Community, Natub súp-district, Chana district, Songkla province.
- Phisam Awang (2015, 30 April) interviewee at Suankong Community, Natub sup-district, Chana district, Songkla province.
- Rungrueang rahmanyah (2015, 4 April) interviewee at Suankong Community, Natub sup-district, Chana district, Songkla province.
- Soh Sencharoen (2015, 4 April) interviewee at Suankong Community, Natub sup-district, Chana district, Songkla province.

ภาคผนวก ข

รายงานบทความตีพิมพ์วารสาร

กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของ
ชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

The Process of Creating Movement on Conservation and Restoration of
Coastal Resources of Suankong' Fisherman Communities,
Natub Sub-district, Chana district, Songkla province.

(ได้รับการตอบรับจากวารสาร อยู่ระหว่างการพิจารณาจากวารสาร)

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับจากผู้ตีพิมพ์

2. การตอบรับการได้รับบทความเพื่อสุ่มขึ้นตอนในการพิจารณาของกองบรรณาธิการ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี วันที่ 24 พฤษภาคม 2560 เรื่องกระบวนการสร้าง การเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบล นาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและพัฒนาคณาจารย์ กองบริการการศึกษาวิทยาเขตปัตตานี โทร 1352

ที่ มอ 117/พิเศษ

วันที่ 24 พฤษภาคม 2560

เรื่อง ตอบรับบทความ

เรียน อาจารย์ ดร.อุทิศ สังข์รัตน์ (นางสาววรรณิศา จันทร์หอม)

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา” ซึ่งเขียนโดย นางสาว วรรณิศา จันทร์หอม และอาจารย์ ดร.อุทิศ สังข์รัตน์ มายังกองบรรณาธิการวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ นั้น กองบรรณาธิการฯ ได้รับแล้ว ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง ขณะนี้กำลังอยู่ ในขั้นตอนของการพิจารณาคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ หากผลการพิจารณาคุณภาพบทความดำเนินการ เสร็จสิ้นแล้ว กองบรรณาธิการฯ จะแจ้งผลการพิจารณาให้ท่านได้ทราบต่อไป

อนึ่ง บทความที่ผู้เขียนนำส่งเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร เอกสารการประชุม หรือสิ่งพิมพ์ใด มาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาออกตีพิมพ์ ทั้งนี้ หากมี การฟ้องร้องการละเมิดลิขสิทธิ์ดังกล่าวผู้เขียนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเพียงผู้เดียว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ แสงทอง)

บรรณาธิการวารสารสงขลานครินทร์

ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ของ ชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

วรรณิศา จันทร์หอม

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่

ดร.อุทิศ สังข์รัตน์

อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์วิทยาเขตหาดใหญ่

Junhom.wannisa3@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม จำนวน 15 คน และการศึกษาจากเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่าจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวบ้านสวนกง เกิดจากปัญหาการใช้เครื่องมือประมงของภาคอุตสาหกรรมและเรือประมงพาณิชย์ เช่น เรืออวนลากอวนรุน และเรือปั่นไฟปลากะตัก ส่งผลให้ทรัพยากรทางทะเลลดลงอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบโดยตรงต่อชาวประมง จึงมีการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยใช้ยุทธวิธีการขัดขวางทำลายระบบการเมือง ได้แก่ การชุมนุมประท้วง การปิดปากอ่าวสงขลา และยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ ได้แก่ การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพูดคุยเจรจาดำเนินการ และมีการเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลโดยตรง ได้แก่ 1) การป้องกันการเข้ามาใช้ประโยชน์ที่สร้างผลกระทบต่อชายฝั่งทะเลจะนะจากบุคคลภายนอก 2) การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร 3) การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของชุมชน 4) การจัดตั้งสมาคมรักษ์ทะเลจะนะ เพื่อดำเนินการและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหว ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง

The Process of Creating Movement on Conservation and Restoration of Coastal Resources of Suankong' Fisherman Communities, Natub Sub-district, Chana district, Songkla province.

Wannisa Junhom

Master of Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus.

Utiti Sungkharat

Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus.

Junhom.wannisa3@gmail.com

Abstract

This research aims to study the process of creating movement on conservation and restoration of coastal resources of Suankong' fisherman communities, Natub sub-district, Chana district, Songkla province. This qualitative research used documentary research, in-depth interview, and group discussion as research methodologies with informants of 15 people.

The research found that the beginning of the process of creating movement on conservation and restoration of coastal resources of Suankong' communities was owing to the use of fishery gears by industrial section and commercial fishing vessels such as bottom trawling, push-nets and electro-fishing. As a result, marine resources were rapidly declining and has direct impact on fisherman. Therefore, the social movement occurred using tactics of interrupting political systems, in particular, protesting the closure of Songkla' bay, and tactics of regular political course including sending letters to relevant agencies, negotiating, and tactic of direct movement on conservation and restoration of coastal resources, in particular, 1) prevention of unauthorised access by outsiders, by which tend to cause effect to Chana's coast., 2) organising activities related to conservation and restoration of resources., 3) promoting Chana coastal and marine resource as a major source of food for the communities., 4) establishing Chana marine conservation association, proceeding and coordinating with relevant agencies on conservation and restoration of marine resources.

Keywords: process of creating movement, coastal resources, Suankong' fisherman communities

บทนำ

ทะเลและชายฝั่ง เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความหลากหลายและมีคุณค่ามากมาย เป็นแหล่งผลิตอาหารแหล่งใหญ่ของคนไทย ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล จึงทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าสัตว์น้ำในลำดับต้นๆของโลก โดยมีมูลค่าการส่งออกกุ้ง ปลาหมึก ปลาสดแช่แข็ง รวมทั้งผลิตภัณฑ์ทูน่ามากกว่าสามแสนล้านบาทต่อปี ถือเป็นสินค้าอุตสาหกรรมอันดับต้นๆที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศ อาชีพประมงจึงเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ การจ้างงาน และก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องมากมาย (กรมประมง, 2555, น.1) แต่ในขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลกลับต้องประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ซึ่งมีสาเหตุจากความเสื่อมโทรมตามธรรมชาติ และการเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ (กรมประมง, 2555, น.3) แต่ปัจจัยที่สำคัญและกำลังสร้างความเสียหายให้กับทรัพยากรเป็นอย่างมากก็คือการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้างทรัพยากรของชาวประมง ได้แก่ อวนรุน อวนลาก เรือปั่นไฟปลาจะตัก ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค

ประเทศไทยได้รับใบเหลืองจากสหภาพยุโรป หลังพบว่าการทำประมงในประเทศไทยมีการทำผิดกฎหมายหลายด้าน ทั้งปัญหาการค้ามนุษย์ แรงงานทาส และการทำประมงแบบทำลายล้าง โดยเรืออวนลากอวนรุนเป็นเรือประมงชนิดหนึ่งที่มีการเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกการออกใบอนุญาตให้แก่เรือประมงประเภทนี้ เนื่องจากเป็นเรือที่กวาดจับสัตว์น้ำขนาดเล็กจนทะเลไทยอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม และเสี่ยงต่อการได้รับใบแดงจากสหภาพยุโรป ซึ่งจะทำให้สินค้าประมงมูลค่าเกือบ 400,000 ล้านบาท ไม่สามารถส่งออกไปยังสหภาพยุโรปได้ แม้ว่ารัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พยายามแก้ไขปัญหาก็เพื่อให้รอดพ้นจากการถูกใบแดงจากสหภาพยุโรปแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เท่าที่ควร เพราะยังมีการลักลอบทำประมงที่ผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง (บรรจนะแสง, 2559, ออนไลน์)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นชาวประมงพื้นบ้านเป็นกลุ่มที่ต้องประสบปัญหาและได้รับผลกระทบโดยตรง แต่กลับไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และถูกกีดกันจากประมงพาณิชย์ส่วนหนึ่งที่ใช้เครื่องมือที่ทำลายล้างทรัพยากรที่เน้นปริมาณสัตว์น้ำมากกว่าความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ โดยพบว่าปัจจุบันประมงพาณิชย์ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 30 ของชาวประมงทั่วประเทศสามารถผลิตสินค้าประมงได้ร้อยละ 70 ขณะที่ประมงพื้นบ้านซึ่งมีอยู่ร้อยละ 70 กลับผลิตสินค้าประมงได้เพียงร้อยละ 30 เท่านั้น อีกด้านหนึ่งชาวประมงพื้นบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยเป็นผู้ผลิตสินค้าปลอดภัยไร้สารเคมีจำนวนมาก (วสี ภูเต็มเกียรติ, 2555, ออนไลน์)

ชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นชาวประมงอีกกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมในช่วงปีพ.ศ. 2535 จนกระทั่งไม่สามารถทำประมงได้ทำให้คนในชุมชนบางส่วนต้องอพยพออกจากชุมชนตนเองไปทำประมงและพักในชุมชนอื่น อันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในทุกด้านๆ และบางส่วนต้องไปทำงานรับจ้างในพื้นที่อื่น ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความเดือดร้อนลำบากในการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก จากวิกฤติในครั้งนั้น ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการรวมตัวกันพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จนกระทั่งได้มีการร่วมกัน

เคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ส่งผลให้ชาวประมงในชุมชนสวนกงสามารถกลับมาประกอบอาชีพประมงในชุมชนของตนเองได้ รวมทั้งได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งทะเลมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาและปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาของชาวบ้านสวนกง เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่น่าสนใจ โดยเฉพาะประเด็นของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล อีกทั้งยังมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลมาอย่างต่อเนื่องยาวนานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทำให้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลมีความอุดมสมบูรณ์ โดยไม่ต้องประสบปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรมอีก

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเนื้อหาสาระของแต่ละแนวคิดมีดังต่อไปนี้

แนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ไลแวน (Lywan, 1995, p.115) ได้ให้ความหมายของกระบวนการทางสังคมคือกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และสิทธิส่วนบุคคล ที่ไม่อาจเป็นไปได้ในขณะนั้น ภายใต้การบริหารบ้านเมืองตามทัศนะคติ และบรรทัดฐานแบบดั้งเดิม

ในขณะที่ประภาส ปันตบแต่ง (2552, น.21-29) ได้ให้ความหมายและคุณค่าของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ว่ามีการผันแปรไปตามบริบทของสังคม การเมือง โดยแบ่งทฤษฎีออกเป็น 3 กระแสคือ หนึ่ง ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Behavior Theory) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์สังคมที่ไม่ปกติ ไร้โครงสร้าง ไม่มีแบบแผน ไม่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานทางสังคม หรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีระเบียบแบบแผน ไร้เหตุผล ไร้ทิศทาง ขบวนการทางสังคมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ถูกมองในแง่ลบ เพราะมองว่าเป็นการกระทำรวมหมู่แบบไร้เหตุผล สอง ทฤษฎีระดมทรัพยากร (Resource Mutilation) นักทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้ให้ความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าเป็น “ชุดความเห็นหรือความเชื่อของกลุ่มคนที่นำเสนอเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการเปลี่ยนแปลงมิติบางอย่างของโครงสร้างทางสังคม เพื่อให้ได้มาซึ่งการกระจายผลประโยชน์ทางสังคม” โดยขบวนการทางสังคมมีพื้นที่อยู่ตรงชายขอบหรือนอกระบบการเมืองปกติ และมียุทธวิธีการเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือยุทธวิธีทำลายหรือขัดขวางระบบการเมืองปกติ (Disruptive) หรือปฏิบัติการซึ่งหน้า (Direct Action) สาม ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement) เป็นการกระทำรวมหมู่ที่มีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงระดับสังคม ในเชิงโครงสร้าง และ

ความสัมพันธ์ทางสังคมระเบียบใหม่ทางสังคม (New Social Order) การเปลี่ยนแปลงรากของสังคม (Social Reconstruction) ทั้งในมิติค่านิยมทางวัฒนธรรม และการพัฒนาวิถีชีวิตแบบใหม่ๆ ขึ้นมา เป็นทางเลือก

โดยได้มีการสรุปลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนี้

1. เป็นขบวนการเรียกร้องที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ตนปรารถนา ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีระดับของการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน และมีความตั้งใจที่จะทำการเปลี่ยนแปลง โดยมีอุดมการณ์ร่วมกันว่าการเคลื่อนไหวจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมในทิศทางที่ปรารถนา

2. การเคลื่อนไหวทางสังคมจะมีกระบวนการเกิดขึ้นทีละขั้นตอน เมื่อมีการพูดคุย ประเด็นดังกล่าวก็จะมี การขยายไปสู่วงกว้าง และเพิ่มจำนวนคนที่สนับสนุนมากขึ้น จะนำไปสู่การระดมทรัพยากรเพื่อจัดการองค์กร โดยมีการระดมทั้งคน และอื่นๆ รวมทั้งมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์จนทำให้ผู้สนับสนุนเกิดจินตนาการว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้เลวร้าย และต้องการการเปลี่ยนแปลง

3. มีการจัดระเบียบองค์กร โดยมีองค์กรต่างๆ เข้าร่วมและแต่ละองค์กรอาจมีกลยุทธ์ หรือเป้าหมายเฉพาะ แต่จะมีการประสานงานและมีอุดมการณ์ร่วมกัน หลังจากนั้นก็จะมีการพัฒนา กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เมื่อมีการปฏิบัติการ เกิดขึ้นกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ก็จะพยายามสลายการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการต่างๆ

4. กลุ่มผู้เคลื่อนไหวเรียกร้องมิได้หวังผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่เป็นการเรียกร้อง มองไปถึงการทบทวนวิธีการมองปัญหาที่แตกต่างกัน และเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการมอง ปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมจะดำเนินถึงขั้นสุดท้ายของขบวนการ เคลื่อนไหว คือการไปสู่การแสวงหาทางเลือก (Resolution) ระหว่างกลุ่มผู้เคลื่อนไหว และผู้มีอำนาจ ในการเปลี่ยนแปลง

ส่วนยุทธวิธีของการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ชาร์ลส์ ทิลลี (Charles Tilly, 1995 อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552, น.154) ได้ให้ความหมายและคำจำกัดความของ ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวไว้อย่างกว้างๆว่าคือเครื่องมือทั้งหมดที่กลุ่มมี และถูกนำมาใช้เพื่อเรียกร้องต่อ ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งตกเป็นเป้าหมายของการเรียกร้อง การเคลื่อนไหวประท้วงจึงเป็นการ กระทำร่วมของขบวนการทางสังคมที่มีลักษณะขัดขวาง ทำทลาย มีเป้าหมายอยู่ที่มีสถาบันทาง การเมือง ชนชั้นทางการเมือง ผู้นำมีอำนาจหน้าที่ เพื่อบรรลุเป้าหมายของขบวนการ โดยไม่ผ่านตัว กระทำการ สื่อกลาง หรือช่องทางกลไกเชิงสถาบันในระบบการเมืองปกติ

โดยมีรูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวดังต่อไปนี้

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง การทำทลายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะ ไกล่เคียงกับ “ปฏิบัติการซึ่งหน้า” (Direct Action) เป็นปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้ กระบวนการ กลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไข เยียวยาความอยุติธรรมทางสังคม (ภควดี วีระภาสพงษ์, 2550, น.62) สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือระดับแรก เป็นปฏิบัติการแบบ ทำทลายที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใช้ความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสียของการกระทำการ โดยมีต้นทุนเป็น ความเสียหายที่ผู้กระทำการต้องจ่ายหรืออาจเกิดขึ้นจากผลของการกระทำการ ระดับที่ 2 เป็น

กิจกรรมที่มีลักษณะละเมิดกฎหมาย แต่มีการปฏิบัติการด้วยยุทธวิธีที่ไร้ความรุนแรง (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.157-158) โดยสามารถจำแนกรูปแบบของกิจกรรมได้ดังนี้

1.1 อารยะขัดขืน หรือตื้อเพ่ง (Civil Disobedience) เป็นการปฏิบัติการทางการเมืองที่มีลักษณะเป็นสาธารณะ (Public) สันติภาพ(Nonviolent) และมีมโนสำนึกที่ขัดต่อกฎหมายปกติ โดยมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย หรือนโยบายของรัฐที่ไม่เป็นธรรม และเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่จะไม่กระทำตามกฎหมายหรือยอมผิดกฎหมาย อาศัยการกระทำดังกล่าวเพื่อปลุกจิตสำนึก และมีมโนสำนึกของผู้คนในสังคม ให้ตระหนักถึงความอยุติธรรมของกฎหมายหรือนโยบาย และโครงสร้างอันอยุติธรรมของสังคม ให้ผู้คนในสังคมเข้ามาเห็นด้วย หรือสนับสนุน (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.158)

1.2 การบอยคอต (Boycott) หรือการปฏิเสธไม่ยอมรับ เป็นการกระทำที่ไม่ละเมิดหรือผิดกฎหมาย แต่จำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนด้วยความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ หรือความสะดวกสบายของผู้ร่วมกระทำ การประสิทธิภาพของการบอยคอตอยู่ที่การได้เข้าไปขัดขวาง (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.160)

1.3 การนั่งประท้วง (Sit-Ins) เป็นการบุกเข้าไปนั่งประท้วงในสถานที่เฉพาะ ซึ่งมักจะเป็นสถานที่หวงห้ามหรือไม่มีสิทธิหน้าที่ที่ถูกระบุไว้ในความสัมพันธ์ทางสังคมปกติ สำหรับกลุ่มคนที่บุกเข้าไป เช่น การบุกเข้าไปนั่งในสถานที่ราชการหรือห้องทำงานของผู้มีอำนาจทางการเมือง

สำหรับรูปแบบอื่นๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวและพบเห็นได้ทั่วไป ได้แก่ การปิดล้อมสถานที่ เพื่อขัดขวางไม่ให้คนเข้าไปดำเนินกิจกรรมตามปกติ เช่น ปิดล้อมโรงงาน ปิดล้อมสถานที่ราชการ ปิดถนน ฯลฯ (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552, น.160-161)

2. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง

ชาร์ลส์ ทิลลี (Charles Tilly, 1995 อ้างถึงใน ประภาส ปันตบแต่ง 2552, น.164-166) ได้นิยามยุทธวิธีในการใช้ความรุนแรงว่าเป็นการทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน หรือทั้งสองอย่าง ในประวัติศาสตร์วิธีการใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนบนฐานคิดของการแยก “พวกเขา” ออกจาก “พวกเรา” โดยพลังอำนาจจะแสดงความเป็น “พวกเรา” ออกมาจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ “พวกเขา” โดยในสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบันวิธีที่ใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้น้อยลง เนื่องจากรัฐบาลควบคุมผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปราม และได้เข้าควบคุมการใช้ความรุนแรง

3. ยุทธวิธีตามช่องทางทางการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับการยอมรับได้ หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน ลักษณะสำคัญของยุทธวิธีตามช่องทางระบบการเมืองปกติคือ เป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาจริงเอาจัง หรือความทุ่มเทสูง ไม่ต้องมีวิธีการจัดการมากนัก เพราะมีบทเรียน และประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนาน และอาจจะดึงดูดผู้เข้าร่วมได้เป็นจำนวนมาก แต่เกิดขึ้นจนกลายเป็นวิธีการแบบสถาบันขาดการทำลายต่อระบบการเมืองปกติ

แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กาญจนา พันธุ์ช (อ้างถึงใน สุภารัตน์ นิมนวล, 2555, น.23) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการใช้ประโยชน์ตามความต้องการที่พอเหมาะ และประหยัดเพื่ออนาคต หรือสงวนรักษา โดยได้กล่าวถึงการอนุรักษ์วิทยาไว้พอสรุปได้ดังนี้

หลักการที่ 1 การใช้อย่างยั่งยืน การใช้อย่างสมเหตุสมผล หรือใช้อย่างฉลาด เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมไม่ก่อให้เกิดของเสียและมลพิษ

หลักการที่ 2 การสงวนของหายาก ทรัพยากรที่สูญหาย ควรหลีกเลี่ยงการนำไปใช้ และควรทำนุบำรุง หรือทำให้ทรัพยากรนั้นมีเพิ่มขึ้น

หลักการที่ 3 การทำนุบำรุงทรัพยากรเสื่อมโทรมจากเดิมไม่สามารถนำไปใช้ได้จนฟื้นสภาพนำกลับมาใช้ได้

หลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ประพันธ์ โดยสมบูรณ์ (2525) ได้กำหนดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การอนุรักษ์ทางตรง และการอนุรักษ์ทางอ้อม

การอนุรักษ์ทางตรง ได้แก่

1. การปกปักรักษา คุ่มครอง (Preservation) หมายถึง การรักษาทรัพยากรให้คงสภาพเดิมตามธรรมชาติ การอนุรักษ์แบบนี้มักใช้กับทรัพยากรที่หายาก ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดีวิธีหนึ่ง

2. การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ การซ่อมแซม หรือการสร้างขึ้นใหม่ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายไปก็อาจจะปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทน โดยจะต้องคำนึงถึงสมดุลธรรมชาติ ให้มีปริมาณที่เหมาะสมต่อการบูรณะ เพื่อให้ทรัพยากรยังคงมีอยู่ตลอดไป

2.1 การปรับปรุงของเดิมให้มีประสิทธิภาพหรือมีประโยชน์มากกว่าเก่า ซึ่งเป็นการปรับปรุงที่ได้ผลผลิตสูงกว่าระดับธรรมชาติ

2.2 การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน เป็นการนำทรัพยากรที่มีมากมาทดแทนทรัพยากรที่มีน้อย ใช้ทรัพยากรที่หาได้ง่ายแทนทรัพยากรที่หาได้ยาก

2.3 การนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นการลดการใช้ทรัพยากร แทนที่จะใช้ทรัพยากรใหม่อยู่ตลอดเวลาที่เอาของเก่ากลับมาใช้ใหม่

2.4 การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เป็นการทำให้การใช้ทรัพยากรลดลง

2.5 การหาประโยชน์จากสิ่งของที่ได้เปล่าหรือลงทุนน้อย เป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยรู้จักใช้ทรัพยากรทดแทนกัน และรู้จักบำรุงรักษาทรัพยากรนั้นให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น การใช้ความร้อนจากดวงอาทิตย์ตากแห้งผลผลิตทางการเกษตร การผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำตกจะช่วยให้ประหยัดน้ำมันในการผลิตไฟฟ้า

การอนุรักษ์ทางอ้อม เช่น

1. การให้ทุนสนับสนุนผู้ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือสมาคมสงวนสัตว์ป่า

2. การออกกฎหมายควบคุมโดยกฎหมายที่ดีจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้เห็นแก่ตัวเข้าไปทำลายประโยชน์ส่วนรวมได้ เจ้าหน้าที่รักษากฎหมายต้องรักษากฎหมายอย่างเคร่งครัดจึงจะเกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. การให้การศึกษาให้คนในสังคมมีความรู้ความรับผิดชอบถึงประโยชน์และโทษของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1. กำจัดการใช้ที่ไม่จำเป็น หรือมีแนวโน้มที่จะสูญเปล่า
2. ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อย ให้อยู่ในสภาวะที่มากพอเสียก่อนจึงจะใช้ทรัพยากรนั้นๆได้
3. ผู้ใช้ทรัพยากรจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ทรัพยากรแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์กันยากที่จะแยกจากกันได้
4. การเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่ง
5. ต้องพยายามอำนวยความสะดวกให้สภาวะต่างๆดีขึ้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีผู้ให้ข้อมูลคือประธานและแกนนำกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง ผู้สูงอายุในชุมชน ผู้นำศาสนา และนักพัฒนาองค์กรเอกชน(NGOs) จำนวน 15 คน ร่วมกับการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาข้อมูลความเป็นมาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงบ้านสวนกงในแต่ละยุค จากนั้นนำมาตรวจสอบ แยกแยะ จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ และนำมาเรียบเรียงโดยการบรรยายและสรุป

ผลการวิจัย

กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรของชาวประมงบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาทรัพยากรทางทะเลที่มีการลดลงอย่างรวดเร็วอันเกิดจากการใช้เครื่องมือประมง และการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยของภาคอุตสาหกรรมประมง และประมงพาณิชย์ เช่น เรืออวนลาก อวนรุน เรือปั่นไฟปลากะตัก และการใช้เรือใหญ่ที่มีความยาวเกิน 6 เมตร ออกทำการประมงทั่วทะเลอ่าวไทย และมีการเข้ามาประกอบประมงในเขต 3,000 เมตร บ่อยครั้งที่รัฐไม่สามารถเอาผิดต่อผู้ละเมิดกฎหมายได้ เนื่องจากมีช่องโหว่ของกฎหมายหรือการตั้งใจละเมิดการบังคับใช้ของกฎหมาย เมื่อฐานทรัพยากรทางการประมงถูกทำลายส่งผลให้ชาวบ้านสวนกงต้องดิ้นรนแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของตน โดยการอพยพไปทำการประมงในพื้นที่อื่น การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การรวมตัวกันขับไล่เรืออวนลาก อวนรุน และได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกงขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรและร่วมกันต่อสู้ เพื่อแก้ปัญหาในระดับ

พื้นที่ นอกจากการรวมกลุ่มกันในชุมชนแล้วชาวบ้านสวนกงได้มีการเข้าร่วมกลุ่มประมงพื้นบ้านสงขลา ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของชาวประมงในพื้นที่ 6 อำเภอของจังหวัดสงขลา อันประกอบด้วย อำเภอรือโ
โ น ด อ ี น า เ ร ะ อ สทิงพระ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมือง อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา จากนั้นได้มีการรวมตัวกันเป็น เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ 13 จังหวัดภาคใต้ในนาม “สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้” ซึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกำหนดยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการต่อสู้ โดยมีการนำเสนอสภาพ ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้าน และนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาในทางโครงสร้างทางนโยบาย ต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและต่อรัฐบาล รวมไปถึงมีการเคลื่อนไหวกดดัน รมรณรงค์ให้มีการแก้ไข ปัญหาต่างๆที่ชุมชนกำลังประสบอยู่

จากการศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ทะเลของชาวประมงบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่ามีแนวทางการ เคลื่อนไหว 2 รูปแบบคือ การเคลื่อนไหวทางสังคม และการเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรชายฝั่งทะเลโดยตรง ซึ่งมีรูปแบบของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว 2 รูปแบบ ดังต่อไปนี้ 1) ยุทธวิธีการขัดขวางการทำลายระบบการเมืองปกติ ได้แก่ การอารยะขัดขืนหรือดื้อเฟ่ง (Civil Disobedience) การนั่งประท้วง (Sit-ins) 2) ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ ได้แก่ การยื่น หนังสือไปยังหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความช่วยเหลือและเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาคือ การประชุมเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเคลื่อนไหวทางสังคม

กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของ ชาวประมงบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่ามีกระบวนการเคลื่อนไหวในหลาย ประเด็นด้วยกัน โดยผู้วิจัยจะนำเสนอวิธีการและรายละเอียดพอสังเขปเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวประมงบ้านสวนกงดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเรืออวนลากอวนรุน เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวกันใน ชุมชนในปีพ.ศ.2535 เริ่มต้นจากการพูดคุยวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ เกิดขึ้น สืบเนื่องจากมีเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาทำการประมงในเขตปะการังเทียมส่งผลให้เครื่องมือ ประมงของชาวบ้านเสียหายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านได้มียุทธวิธีการเคลื่อนไหวในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ ยุทธวิธีการขัดขวางการทำลายระบบการเมืองปกติ เช่น การรวมตัวกันขับไล่เรืออวนลาก อวนรุนที่เข้ามาทำการประมงในพื้นที่ปะการังเทียมของชาวบ้าน และยุทธวิธีตามช่องทางการเมือง ปกติ เช่น การเข้าไปพูดคุยเจรจากับเจ้าของเรืออวนลากอวนรุน โดยมีการประกาศไปยังกลุ่มเรือต่างๆ ในพื้นที่อำเภอจะนะและอำเภอใกล้เคียงให้ได้รับทราบว่าเป็นพื้นที่ที่มีการสร้างปะการัง เทียมซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของปลา และเป็นแหล่งฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำของชาวบ้าน เรืออวนลาก อวนรุนซึ่งเป็นเรือที่ผิดกฎหมายไม่สามารถทำการประมงในบริเวณดังกล่าวได้ มีการกดดันให้เรืออวน ลากอวนรุนออกจากพื้นที่ดังกล่าว และได้มีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 สงขลา (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นส่วนงานอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 5) เข้ามาสอดส่องดูแลตามกฎหมายที่มีการ

ห้ามเรือประมงพาณิชย์ เรืออวนลากอวนรุนเข้าทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ซึ่งแม้ว่าปัญหาเรืออวนลากอวนรุนยังไม่หมดไป แต่ชาวบ้านก็ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหอย่างต่อเนื่อง

2) ปัญหาเรือปั่นไฟปลากะตักในพื้นที่จังหวัดสงขลา ได้เริ่มจากการเข้ามาของเรือปั่นไฟปลากระตักจากภาคตะวันออกในปี พ.ศ.2538 โดยมีการนำเครื่องปั่นไฟมาใช้ในการจับปลากะตักในเวลากลางคืน ส่งผลให้พันธุ์สัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลต่อการประกอบอาชีพของชาวประมง โดยในปีพ.ศ.2539 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกประกาศให้ชาวประมงสามารถใช้เครื่องมือทำการประมงประเภทอวนช้อน อวนยก และอวนครอบที่ใช้ประกอบกับเครื่องกำเนิดไฟฟ้าทำการประมงปลากะตัก เป็นเครื่องมือทำการประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก และการทำประมงเพื่อยังชีพได้ และมีการกำหนดเงื่อนไขเอาไว้ในประกาศว่า ให้ใช้ประกอบกับเรือกลที่มีขนาดความยาวเรือไม่เกิน 16 เมตร และไม่ให้นำเรือประมงในเขต 3,000 เมตร นับจากขอบน้ำตามแนวชายฝั่งขณะทำการประมง เว้นแต่บริเวณรอบเกาะต่างๆให้สามารถทำการประมงได้ ผลจากการประกาศดังกล่าวทำให้ผู้ประกอบการประมงเรือปั่นไฟปลากะตักหลายร้อยลำ ขยายเครือข่ายทำการประมงในพื้นที่หลายจังหวัด และไม่ทำตามกฎหมายหรือเจตนารมณ์ของการประกาศกฎกระทรวง เช่น เรือปั่นไฟปลากะตักไม่ได้เป็นเรือของชาวประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก แต่กลับเป็นการทำการประมงขนาดใหญ่ มีการใช้เรือขนาดใหญ่และมีความยาวเกิน 16 เมตร และมีการเข้ามาทำการประมงในเขต 3,000 เมตร จึงส่งผลให้ในปีพ.ศ.2540 ได้มีการรวมตัวกันของกลุ่มประมงพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยมียุทธวิธีการเคลื่อนไหว ได้แก่ ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ เช่น การประชุมพูดคุยเจรจา การออกแถลงการณ์ของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน การยื่นหนังสือร้องเรียนหรือหนังสือขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การร่วมกับนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรและการประมง และยุทธวิธีการขัดขวาง การทำลายระบบการเมืองปกติ เช่น การนำเรือมาปิดปากร่องน้ำสงขลาบริเวณท่าเรือน้ำลึกสงขลาซึ่งเป็นการขัดขวางไม่ให้หน่วยงานดำเนินงานได้ตามปกติ และมีการชุมนุมบริเวณกรมหลวงชุมพร โดยได้มีการยื่นข้อเรียกร้องว่าไม่เห็นด้วยกับประกาศจังหวัดสงขลาที่ห้ามทำประมงปลากะตักบางส่วน ต้องการให้จังหวัดสงขลาเป็นเขตปลอดปลากะตักทั้งหมด และเสนอให้จังหวัดสงขลาประกาศเป็นเขตห้ามเครื่องมืออวนช้อน อวนยก และอวนครอบที่ใช้ประกอบกับเครื่องกำเนิดไฟฟ้า (เครื่องปั่นไฟ) ทำการประมงในเขตจังหวัดสงขลา จากนั้นในปีพ.ศ.2542 ได้มีการเดินทางไปยังกรุงเทพมหานคร เพื่อเข้าพบและเจรจาขอความช่วยเหลือจากนายชวน หลีกภัย ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น ซึ่งได้รับคำตอบว่าตนไม่มีอำนาจ เพราะได้มีการมอบหมายรัฐมนตรีฯไปแล้ว ทำให้ชาวประมงรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก

3) ปัญหาทหารซ้อมยิงปืนลงในทะเลบริเวณที่มีการสร้างปะการังเทียม ในปีพ.ศ. 2543 ส่งผลให้ชาวประมงไม่สามารถทำการประมงได้ตามปกติ และมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำบริเวณปะการังเทียมซึ่งชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูขึ้น อีกทั้งยังทำให้ปะการังเทียมได้รับความเสียหาย ชาวบ้านจึงได้มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ โดยการจัดทำหนังสือร้องเรียนไปยังค่ายพระปกเกล้า ป.พัน.5 สงขลา ในนามของกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งได้มีการเข้าร่วมพูดคุยกับทหาร โดยมีตัวแทนของกลุ่มฯเล่าสถานการณ์ และผลกระทบจากการซ้อมยิงปืนของทหาร ทางทหารจึงได้ทำการย้ายที่ซ้อมยิงปืน

4) ปัญหาความขัดแย้งเรื่องการทำโป๊ะปลาของนายทุนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ ในปีพ.ศ.2548 บริเวณปะการังเทียมของชาวประมงบ้านสวนกง ชาวบ้านได้มีการปรึกษาหารือร่วมกัน และรวมตัวกันเคลื่อนไหวโดยใช้ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ โดยการจัดทำหนังสือไปยังนายทุน เจ้าของโป๊ะปลาในนามกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลบ้านสวนกง โดยได้มีการยื่นข้อเสนอให้เจ้าของโป๊ะปลารื้อถอนโป๊ะออกภายใน 7-10 วัน แต่นายทุนก็ไม่ยอมถอนออก ทางกลุ่มฯ จึงได้มีการทำหนังสือร้องเรียนไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลนาทับเพื่อแจ้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้ทราบ และได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักงานประมงจังหวัดสงขลา ทางสำนักงานประมงจังหวัดสงขลาได้มีคำสั่งให้เจ้าของโป๊ะถอนโป๊ะออก โดยได้มีการให้เวลาในการดำเนินการรื้อถอนนานหลายวัน แต่ทางเจ้าของโป๊ะปลาไม่ยอมรื้อถอนโป๊ะปลาออก และได้เรียกทางกลุ่มฯ และชาวบ้านสวนกงไปเจรจาโดยมีการต่อรองขอเวลา 1 ปี ในการทำโป๊ะปลา แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม ทางกลุ่มฯ ได้มีการต่อรองโดยอ้างมติที่ประชุมของกลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลาที่ไม่ยินยอมให้มีการจัดทำโป๊ะในพื้นที่จังหวัดสงขลา แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ทางกลุ่มฯ จึงได้มีการทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนักงานประมงจังหวัดสงขลาอีกครั้ง ทางสำนักงานประมงจังหวัดสงขลาได้มีคำสั่งให้เจ้าของโป๊ะรื้อถอนภายใน 7 วัน โดยในครั้งนี้ได้มีการอ้างถึงกฎหมายประมงที่ได้มีการห้ามการทำโป๊ะปลาในพื้นที่จังหวัดสงขลา เมื่อครบกำหนด 7 วัน ได้มีการนำกำลังตำรวจเข้ามาช่วยดูแลสถานการณ์ในการรื้อถอน โดยชาวบ้านสวนกงได้เข้าร่วมรื้อถอนร่วมกับเจ้าหน้าที่ประมงจังหวัดสงขลา

5) กรณีที่บริษัทเอกชนทำการลากสายเคเบิลเพื่อเจาะสำรวจปิโตรเลียมในทะเลอ่าวไทยในปีพ.ศ.2555 โดยไม่ได้มีการปรึกษาหารือหรือแจ้งให้ทางชุมชนทราบ เนื่องจากเป็นการดำเนินงานดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชาวประมงที่ทำประมงในบริเวณนั้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการทำลายสัตว์หน้าดิน และทำให้ปะการังเทียมของชุมชนได้รับความเสียหายแล้วยังทำให้เครื่องมือของชุมชนได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ชาวบ้านสวนกงจึงได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวโดยใช้ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ โดยการนำเรือออกไปเจรจากับผู้ที่อยู่บนเรือ จนบริษัทยินยอมและหยุดการดำเนินการในช่วงเวลานั้น แต่มีการเข้ามาอีกครั้งในฤดูมรสุม ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวประมงเรือเล็กไม่สามารถออกไปชดชวางได้ แต่ก็ได้มีการพูดคุยเจรจาให้บริษัทชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการดำเนินงานของบริษัทในครั้งนั้น

2. การเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลโดยตรง

1) การป้องกันการเข้ามาใช้ประโยชน์ที่สร้างผลกระทบให้กับชายฝั่งทะเลจะนะ ได้แก่ การสร้างปะการังเทียม เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอนุบาลของสัตว์น้ำ และป้องกันการทำประมงของเรืออวนลากอวนรุน โดยได้มีการประสานและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน เทศบาลตำบลนาทับ ทหารเรือ ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 (สงขลา) เป็นต้น

2) การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะ โดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ได้แก่ กิจกรรมการปล่อยเต่าคืนสู่ทะเลเป็นประจำอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยการร่วมมือกับศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 (สงขลา) การจัดกิจกรรมการทำความสะอาดปะการังเทียมร่วมกับชมรมด้านน้ำจังหวัดสงขลาและศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 (สงขลา) การจัดกิจกรรมทำปะการังเทียมจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่และทางมะพร้าว

เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและแหล่งอนุบาลสัตว์ในทะเลเพิ่มขึ้น และการจัดงานอะโบบีหมะ เป็นประจำทุกปี (พ.ศ.2556 - ปัจจุบัน) เพื่อสื่อสารเรื่องราวความอุดมสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลจะนะที่คนในชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ร่วมกันในการร่วมกันดูแลและปกป้องทรัพยากรชายฝั่งทะเล

3) การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของคนในจังหวัดสงขลา โดยในปีพ.ศ.2555-2556 ชุมชนได้ร่วมกันจัดทำข้อมูลทรัพยากรชายฝั่งทะเลจะนะอันประกอบด้วย ชนิดพันธุ์และช่วงฤดูกาลของสัตว์น้ำ เส้นทางเดินอาหารและการไหลเวียนของเศรษฐกิจชุมชนชายฝั่งทะเลอำเภอจะนะ เรื่องเล่าและภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพประมง นำสู่การจัดทำปฏิญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ทะเลเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคอาเซียน ในปีพ.ศ. 2556 ด้วยการลงนามความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ประมงจังหวัดสงขลา ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 (สงขลา) โรงพยาบาลจะนะ องค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม ตลิ่งชัน และเทศบาลตำบลนาทับ สมาคมรักษ์ทะเลไทย และเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งต่อมาได้ในปีพ.ศ.2557 ได้มีการประชุมและร่างยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารจังหวัดสงขลา โดยนายกฤษฎา บุญราช ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาในสมัยนั้น แต่ได้มีการโยกย้ายตำแหน่งในขณะที่ยังไม่ได้จัดทำยุทธศาสตร์จังหวัดได้แล้วเสร็จ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาจึงทำให้การร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าวต้องหยุดไป

4) การจัดตั้งสมาคมนักอนุรักษ์ทะเลจะนะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทะเลจะนะ และเพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมปลูกจิตสำนึกและตระหนักในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวบ้านสวนกง เกิดจากการการใช้เครื่องมือประมงและการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยของภาคอุตสาหกรรมและเรือประมงพาณิชย์ เช่น เรืออวนลากอวนรุน เรือปั่นไฟปลากะตัก และการใช้เรือใหญ่ที่มีความยาวเกิน 6 เมตร ส่งผลให้ทรัพยากรทางทะเลลดลงอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบโดยตรงต่อชาวประมง โดยที่ภาครัฐไม่สามารถเอาผิดต่อผู้ละเมิดกฎหมายได้ เนื่องจากมีช่องโหว่ของกฎหมายหรือการตั้งใจละเมิดการบังคับใช้ของกฎหมาย ชาวประมงชาวบ้านสวนกงต้องดิ้นรนแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของตน โดยมีการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยใช้ยุทธวิธีการต่างๆดังต่อไปนี้

1) ยุทธวิธีการขัดขวางท่าทนายระบบการเมือง ได้แก่ การชุมนุมประท้วง การปิดล้อมขัดขวางโดยใช้เรือปิดอ่าวจังหวัดสงขลา การปิดล้อมกอดตันให้ออกจากพื้นที่

2) ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ ได้แก่ การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพูดคุยเจรจาต่อรอง และการร่วมประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อีกทั้งมีการเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลโดยตรง ได้แก่

- 1) การป้องกันการเข้ามาใช้ประโยชน์ที่สร้างผลกระทบต่อภัยพิบัติชายฝั่งทะเลจะนะ
- 2) การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
- 3) การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ
- 4) การจัดตั้งสมาคมรักษ์ทะเลจะนะ เพื่อดำเนินการและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล

ผลจากการศึกษาพบว่าชาวบ้านสวนงมมียุทธวิธีการเคลื่อนไหวใน 2 รูปแบบ คือ ยุทธวิธีการขัดขวางการทำลายระการเมืองปกติ และยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ โดยมีแนวทางการเคลื่อนไหว 2 รูปแบบคือ การเคลื่อนไหวทางสังคม และการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยตรงไปพร้อมๆกัน เมื่อพิจารณาการเกิดขึ้นของกระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวของชาวบ้านสวนงมพบว่าเริ่มจากการรวมกลุ่มกันคิด วิเคราะห์ถึงปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีการเคลื่อนไหวในพื้นที่ของตน และเคลื่อนไหวร่วมกับเครือข่ายทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาค ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวประมงบ้านสวนงมได้ตระหนักถึงปัญหาที่มีร่วมกัน และนำไปสู่การผลักดันการแก้ไขปัญหาระดับนโยบาย โดยมีนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) มีส่วนช่วยสำคัญในการหนุนช่วยการเคลื่อนไหวขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหามาของชุมชน และเป็นส่วนเติมเต็มในการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

เมื่อพิจารณาถึงยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านสวนงม พบว่าเกิดจากประเด็นและบริบทของปัญหาที่แตกต่างกัน แต่มีการเริ่มต้นด้วยการเจรจาพูดคุย โดยมีการต่อรองกัน แต่เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเคลื่อนไหว เช่น การชุมนุมประท้วง การปิดล้อมขัดขวางการดำเนินงานของฝ่ายตรงข้าม ด้วยวิธีการไม่ใช้ความรุนแรง รวมทั้งการประสานหน่วยงานมีช่วยแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้น เพราะชุมชนมองเห็นว่าหน่วยงานรัฐมีเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้คือกฎหมาย ซึ่งชุมชนก็ต้องมีความเข้มแข็งและร่วมมือกันในการผลักดันเพื่อแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้น โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง รวมทั้งการติดตามอย่างใกล้ชิด

ด้านการเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลโดยตรง เป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนต้องร่วมมือกันอย่างแข็งขัน และเล็งเห็นความสำคัญในการช่วยกันขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่าชาวประมงบ้านสวนงมมีพัฒนาการในการเคลื่อนไหวโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งมีการเริ่มต้นด้วยการร่วมกันจัดทำปะการังเทียม โดยมีการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการดำเนินการจนทะเลกลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เด็กและเยาวชน หน่วยงานต่างๆและบุคคลภายนอกได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การขับเคลื่อนให้ทะเลจะนะเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ และการจัดตั้งสมาคมรักษ์ทะเลจะนะ เพื่อการเชื่อมประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการออกกฎหมายหรือมาตรการป้องกัน และมีบทลงโทษต่อการกระทำที่เป็นการทำลายทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่ชัดเจน รวมทั้งมีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

2. หน่วยงานของรัฐหรือส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องซึ่งมีพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลควรมีนโยบายในการสร้างเขตพื้นที่การอนุรักษ์ทางทะเลให้กับชุมชนริมชายฝั่ง

3. ภาครัฐควรมีการวางแผนนโยบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยและภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะนะ

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเลในพื้นที่ใกล้เคียง

4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่มีการอนุรักษ์กับพื้นที่ชายฝั่งทะเลปกติ เพื่อให้ชาวประมงได้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล

เอกสารอ้างอิง

กฤตภาส ศรีระชา. (2556). การต่อสู้ต่อรองในการเข้าใช้ทรัพยากรประมงของชาวประมงพื้นบ้านในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชายฝั่ง อ่าววนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

กลุ่มงานสำรวจและวิเคราะห์สถานะทรัพยากรและการประมง. (2557). ทรัพยากรประมงทะเลบริเวณอ่าวไทยตอนล่างจากเรือสำรวจประมง. ค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2558, จาก: <http://fisheries.go.th>

จิราพร โชติพานิช. (2556, พฤษภาคม). การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม: การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบากันเคย ตำบลตันหยงโป อำเภอเมือง จังหวัดสตูล [บทคัดย่อ]. การประชุมมหาดไทยวิชาการ, ครั้งที่ 4, 65-73. ค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2559, จาก: http://hu.ac.th/conference2013/Proceeding2013/pdf/Book2/Poster1/430_65-73.pdf

บรรจง นະแสง. (2544). ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรกรณีเรือปั่นไฟปลากะตัก. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง.

แผนยุทธศาสตร์ด้านการประมงจังหวัดสงขลาพ.ศ. 2555-2558. (ม.ป.ป.). กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมประมง, กรุงเทพฯ.

สิทธิชุมชนมิติประมงพื้นบ้าน. (2552). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2556, มกราคม-มีนาคม). มาตรการทางกฎหมายเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*. 33 (1), 101-115.

ฮัสสัน ดุมาลี. (2555-2556, กันยายน-กุมภาพันธ์). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี [บทความย่อ]. *วารสารการเมืองการปกครอง*, ปีที่3 (1), 59-78. ค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2559, จาก: <http://copag.msu.ac.th/journal/filesjournal/n3-1/no-3-1-4.pdf>

บุคลากรกรม

กิตติภพ สุทธิสว่าง (2560, 9 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์เรียนรู้วิถีธรรมชาติเพื่อชุมชนตำบลบ้านนา อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

กัม ชายเห (2560, 9 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ก้อตรี ชายเห (2560, 8 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ฉ่าเราะ หวันดูหมิต (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ไซหนับ ยะหมันยะ (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

บ่าว ยะหมันยะ (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

เปีย หวันดูหมิต (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

มูฮัมหมัด หมัดเหล็ม (2560, 8 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

รุ่งเรือง ระหมันยะ (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

รอกีบ๊ะ เหล้าเหล็ม (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

วรรณ ระหมันยะ (2560, 30 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

เส้น หมัดเหล็ม (2560, 8 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

สน หมัดเหล็ม (2560, 8 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

โส๊ะ เส้นเจริญ (2560, 8 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

หมัด ระหมันยะ (2560, 9 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาววรรณิศา จันทร์หอม		
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5711121066		
วุฒิการศึกษา			
	วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
	ศิลปศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน)	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา	2550

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

Junhom, W., Sangkharat, U. (2015). The participation of Suankong villagers in conservation of coastal resources in Chana district, Songkla province. In the 11th International Conference on Humanities and Social Sciences (IC-HUSO 2015) November 26-27, 2015 Khom Kaen University. (p.27). Songkla: Faculty of Liberals Arts, Prince of Songkla University.

วรรณิศา จันทร์หอม และอุทิศ สังขรัตน์. (2560). กระบวนการสร้างความเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลของชาวประมงชุมชนบ้านสวนกง ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. การตอบรับได้รับบทความเพื่อสู่ขั้นตอนการพิจารณาของกองบรรณาธิการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์ วันที่ 24 พฤษภาคม 2560.